

[TANULSÁG A FELISMERÉSRŐL A NYELV VIZSGÁLATA KÖZBEN](#)
[NYELVÜNK NYELVE - NYELVELÉS](#)
[PÁRHZAMOSOK EMBERGÖMBJE](#)
[EGY EGYENLŐ EGYETLEN EGYETLEN EGYENLŐ EGYETLENEGY](#)
[TÖBB A SOKNÁL](#)
[AZ EGYETLEN ŐSEG Y](#)

[I.](#)

[II.](#)

[IV.](#)

[VI.](#)

[VII.](#)

[A MAGYAR NYELV TANA](#)

[A magánhangzókról röviden:](#)

[Kis összefoglaló a ragozás és képzés lehetőségeire](#)

[MUTATVÁNYOK JÁTÉKRA, KOMOLY KUTAKODÁSRA](#)

[A RENGETEG PÁRATLAN MEGKÖZELÍTÉSE A SOKASÁGBÓL](#)

[KIS UTÓSZÓ](#)

TANULSÁG A FELISMERÉSRŐL A NYELV VIZSGÁLATA KÖZBEN

Minden felismerés folyamat eredménye, amelyet gondolati módszerek és rendszerek révén segítünk a világra. A felismerés igazi visszaigazolása- maga a törvény, mely változataiban is a maradandóságot jelképezi. Az igazi felismerések lényege tehát megmarad; ezeket eredeti módszerek és rendszerek képesek megvilágítani, azaz: a fényre hozni a sötétből, ahol sajátos rendszerek működnek az idők kezdetétől az idők végezetéig. A titok nem más, mint annak felismerése, hogy az eredendő módon, eredetien való közelítések már maguk is egyenlő értékűek a megtalálható rendszerek és összefüggések felismerésével. Vagyis a titok nem elérhetetlen az ember. számára, csak rejtvény, amely megfejthető, ám mindig csak újabb rejtvény világlik elő, múlt végtelen láncolat része. Tehát nem tudásunk mennyiségét kell gyarapítanunk, hanem a minőségét. Ez a minőség sem más, mint azonos, tehát változatlan mennyiségek rendszereinek változata. Igaz ez eszmére - szellemre, lélekre -, valamint anyagra egyaránt. Magyarán: az út és az eszköz összhangja egybeesik a céllal. Noha ezt nem mindig vesszük észre. A megismeréssel az ismeretlen száma nem csökken, mert a változatok száma akkor is végtelen lehet, ha a benne résztvevő "valóság" végesnek mutatja magát. Hiszen mi mindig a változó valóságot észleljük az adott helyen és pillanatban. Ahogy másutt emlegettük: fényszórónk sugarának hosszabbodása örökké csak arra figyelmeztet: milyen roppant kiterjedésű a sötétség! Ez is a felismerés törvényéhez tartozik.

NYELVÜNK NYELVE - NYELVELÉS

Eligazító s kérdező bevezető

A lényegét tekintve minden nyelv benne van minden nyelvben! Ah!... Óh!... Jaj ! Juj !... Sorolhatnánk még száz érzelmi-indulati szót, amely egyetemes, nem szólva a nevetés, hahotázás, hangutánzás rokonérzelmű szavairól. Dehát az egyetemes hangtörvények miatt is igaz ez, valamint az ok-okozati összefüggések - logikai - volta sem engedhet mást. Azonban mintha a magyar nyelv az ősi fogalmi - fog: szájban, azzal fog-unk, szorítunk, majd kezünkkel, stb. - összefüggéseket, mintha feltűnően jobban és erőteljesebben, látványosabban őrizte volna meg, a hangzók - főként mássalhangzók kemény-lágy értelmezhető stb., kapcsolataival - ezeket az összefüggéseket, mint a legtöbb nyelv?!

Legalább annyi a kérdés e munkában, mint a válasz -a fele-let? -, ezért talán fel-es-leg-es nincs - nem lehet - benne, mert a jó kérdés egyrészt tartalmazza a vál-aszt (vál-o-gat-hat-unk!), vagy annak lényegét. Annál is inkább hiteles e kijelentés, mert maga a nyelv a fel-e-let s azon belül a válasz a vál-asz-ték. S ezúttal minél több a vál-asz, annál inkább - én-ki-bb? - leg-én-ked-het-ünk (mi-nk, mű-nk, azaz: mi), hogy igazunkat igenlően igazolja az ige...Ig-éretünk sem szab határt, noha ez az értelme, bár látszó-lag éppen határtalan. Mégis az a valóság erőteljes hatása, létezése, hogy a nyelv maga a válaszok válasza, minden kérdésre a fele-let; a dolog másik fele, s így lehet eg-ész - egy! - vagyis teljes a kérdezősködés oka-joga. Ezért nem ok-os-kod-ás mindez, hanem a magyar nyelv tana - ősi ismeretek tárháza, tudás-rétegek rendszere stb. - s így a kérdés is önmagából épül; ez a tanításának alapja, kezdete. S így azt is megállapíthatjuk, hogy a magyar nyelv tana - amit e munkában megpróbálunk nyelvünk ősi törvényeinek útmutatásai szerint közelíteni, elemezni - maga a tanítás teljessége. Azonban, miként emlegettük, akkor FELEL s lesz TELJES - két félből álló -, ha a kérdés is hasonlóan tökéletes! (A világban így igaz: "A tökéletlen a tökéletest tökéletesen elfedi." Szerénytelen idézet egyik versemből KD.) Az igazi válasz - ha ilyen lehetséges - tehát nem választás, hanem az EGY világ, EG-ész világ másik fele. Mert amíg a válasz:

választás, vállalás stb., vagyis elvi része is létezik, addig a FELE-let számtani egyetlenség. Így a válasz lehet logikus, de nem igaz, (egész, egy-az, egy-ez-ő). Viszont azt is mondhatjuk, a végleges bizonyosság csakis a nyelv egésze, rendszere, gyökere, liános élő s logikus elágazása, ok-okozati összefüggése, amelyben éppen úgy nincsenek ok-talanságok és véletle-nek, mint a világban általában. Leg-föl jebb nem tudjuk az okokat, összefüggéseket, tárgyi-szellemi-érzelmi viszonyokat. Mert az is állítható, hogy végülis minden szó értelme mögött ott tömeglik - áll, hat, mozog, sejlik - minden szó jelentéstartalma, törzsfajlódási története az egyetemesség törvényétől vezérelve; vagyis a teljes mai nyelv. Nincs szó, amely csakis egyetlen jelentést hordoz. De még hang sincs, mert annak árnyalata, magassága, tartása is lehet eltérő. Hiszen a "jaj" szót használhatjuk fájdalomra: "Jaj, de fáj!" De használhatjuk örömmre is: "Jaj, de szép?" és így tovább. A nyelv - különösen a magyar - gyönyörű rend-szer, ugyanakkor élő szer-vez-et! Azonban az elgondolkodtató, hogy nyelvünkben milyen válaszai, sőt, feleletei vannak a következő ősi összefüggést hordozó! - szavaknak: én - van; egy - igen. (Mindez a később említendő ŐSEGYSZÓ törvénye.) Lehet vizsgálni, miért van, hogy e négy szó elemi magja (lehet?) egyet jelent?! De hiszen, aki én, az van, az egy, az igen. Ha már kettő akkor két-elked-het, nem egy, nem én, nem egy-én, hanem két-én, s így az egy-én igenessége kettőre változik, a van-ból vannak lesz. A MÁS-ik - egy-más más-a, tán az egyik szavunkban a "k" máris jelzi, hogy önmagában "egyik" nem lehetséges, csak ha van másik is! Ez a visszaható logika gyakran elbújik, elrejtőzik, de íme rajtakapható. A kettőtől kezdődő többszámról van szó?

Mi sok mindent elfelejthetünk, ám a nyelv őrzi az ősi logikát éppen úgy, miként az ősi egyezséget. (Az utóbbiba persze belejátszik az egyetemes törvény!) Arra gondolunk, hogy például az "i" magánhangzó síp-hang, a síki-tás, sikoly éles hangja s okkal az. Akibe fájdalom "nyílall" - mert mondjuk nyílhegy fúródott testébe, - az síkít. Hiszen nincs ideje gondolkodni a hangadósan, tehát a legkisebb résen, a leggyorsabban ad ki hangot. Így kerülhet a "i" jelentéstartalmába az ijedtség, sikoly, ici-pici-kicsi-pirinyó, stb. jelentéstartalom. Ez nem jelenti azt sosem, hogy egy-egy hangzó teljes mértékben "elkötelezné" magát egyetlen jelentéstartalom mellett. Nem is lehetséges ez, mert a többi hangzóhoz való viszonyáról sem szabad megfeledkezni. Am az aligha vél-et-len, - mert nincs róla vél-eményünk? - hogy a magas és éles "é" benne van a kés, vés szavakban. Sőt, a kis és a sík, a küsz- és a szük, a csek-ély, kecs-es stb. - mindezekről már írtunk a Játék és törvény 1984, illetve az ŐSnyelv-nyelvŐS? 1993 című könyvünkben, valamint több tanulmányban, cikkben. Most amikor az ŐSEGYSZÓ TITKA ÉS HATALMA címmel, AVAGY A MAGYAR NYELV TANA másodcímvel azzal próbálkozunk, hogy bemutassuk azt a magyar - kísérleti - nyelv-tant, amit a magyar nyelv ősi törvényeire, rendszerére alapozunk, sok segítségre van szükségünk, elsősorban a magyar nyelvet és irodalmat tanító szövetséges tanítókra, tanárookra, óvónőkre gondolunk. Nélkülük nem juthatunk előbbre. Nekik kell kipróbálni a játék és törvény összhangját az élet valóságos és hiteles helyzeteiben. Mert egyelőre csak abban vagyunk bizonyosak, hogy nem természetes, ha a magyar anyanyelvű gyerekek, akik tökéletesen használják a legbonyolultabb nyelvtani állapotokat is a beszéd gyakorlatában, az iskolában féljenek a magyar nyelvtantól, mintha valamilyen nehéz, idegen nyelvet kellene tanulniok! (Gyanítható, hogy ez azért van, mert a mai nyelvtant nem a magyar nyelv ősi törvényei nyomán, hanem a német és a latin nyelv mintájára "alkották".) Ideje úgy tanulni és tanítani a magyar nyelvtant, a magyar nyelv tanát, ahogy természetes, ahogy törvényszerűen, játékosan érdekes és logikus. Ehhez azonban ismerni kell nyelvünk rejtett titkait. Ezek felderítésére és sajátos új nyelvtan alapozására vállalkoztunk ezzel a munkával. 'Tehát annyira vehető mindez kísérletnek, amennyiben nem igaz, nem használható. S annyira valóban a nyelv tanának, amennyiben használható. Noha ebben az esetben sem végleges, a finomítást a gyakorlat adja s végzi.

Szükséges még összefoglalni e bevezetőben néhány fontos tulajdonságát nyelvünknek. Már csak azért is, mert van közöttük több olyan, amely a világ legősibb nyelvétől megkülönbözteti a magyar nyelvet. (Jegyezzük meg: egyrészt a nyelvek célszerű lényege egyetemesen azonos, noha a használati, eszköz-módja nagyon is eltérhet. Másrészt, e könyvben nem vállalkozunk arra, hogy meg-magyar-ázzuk ennek okát, az egy más-ik munka tárgya lehet.) Ne is különbözőségekről szólnunk csupán, hanem jellemzőkről.

S már itt hívjuk föl a Tisztelt Olvasó figyelmét arra, hogy szándékosan vél-aszt-unk el szavakat, nemcsak a megszokott helyesírási szabályok szerint, hanem azok ellenére is. Ezzel is föl akarjuk hívni a figyelmet arra, hogy azzal a szó-résszel, szó-taggal még foglalkozunk, az valami miatt figyelemre méltó a számunkra, részünkre...Íme: szám+unk+ra. Mi is található ebben a szer-kez-et-ben? A "szám" szavunk, majd ehhez jön az "unk", mely nem más, mint a "mink", azaz a "mi" alakja és jelentése, valamint a "-ra". Ez utóbbi helyhatározó rag, szava még: erre, arra, amarra, rá, rája, reá, stb. Egyes formákban benne van a hangzohasonulás: ez-re helyett erre, az-ra helyett arra, stb.

Sok és sokféle példát mutathatnánk, de az- ra - azokra - nincs hely, sem idő, az olvasó értelmes, majd megtalálja okát-célját az-vak, an-nak, mit miért ért-ünk úgy, ahogy írjuk vagy éppen más-ként...De következzen néhány igen érdekes és aligha véletlen tulajdonsága nyelvünknek, - olyan ami elkülöníti a többi nyelvtől s egyúttal nehezíti a kölcsönös nyelvtanulást. (De az ért-hető, hogy az ért-és ért-ék-e ért-ek-ünk?! Bár lehetséges, hogy az er-ed-end-ő szótó, szó-gyök-ér az ÉR alak?! Erre is vissza-térünk.) Végre következzen néhány sajátos magyar nyelvi jelenség, sajátosság.

1.) A magyar >nyelv ragozó nyelv Ez azt jelenti, hogy ragokat ragasztgatunk, rakosgatunk a szavak végéhez és igen: az elejéhez is. a) E ragok, képzők, jelek valaha önálló szavak voltak vagy azok részei, azokhoz tartoztak. E viszonyok maradványai ma is megvannak nyelvünkben. Például a -vél-vel szava: vele, stb. Egyben azt is jelenti, hogy vala-ki-vel, vala-mi-vel, tehát TÖBBET föltételez, mint a korábban említett egyik szavunk. b) Például a szor-szer-ször többszöröző rag igen gyakori a szó elején is. Szer-vez, szor-ga-lom, szor-oz, ször-nyű, de a szó közepén is előfordulnak: több-ször-öz,

rend-szer-ez, stb. c) A többszám jele a "k" minden bizonnyal a SOK szavunkból vonódik el. Kemény mássalhangzó, erőre, folyamatosságra utal, aligha véletlenül fordul elő a kő, kemény, koppan stb. szavainkban. Erő folyamatosság - többszörözés és máris ott vagyunk a többszámnál? d) A képző képet lépez, azaz: nagyít. A legjellemzőbb a -ság-ség képző, mely a "sok" szavunkból alakulhatott, lágyult végződésel. Hegy hegy sok: hegység. Katona - katona sok: katonaság, sík - sík sok: síkság. Az összegező: sok a sok: sokaság.

2.) Magánhangzó összhang. A lényege, hogy azonos hangon pendül-zendül meg a hangvilla, mint amilyen hang hallatszik: Magas hang magast vonz, mély hang mélyet. Példák: Felveszem a szemüvegemet és felnézek az égre. Magamban arra gondolhatok, hogy magamban maradok. Stb.

3.) A mondatban az első szót, a szóban az első szótagot hangsúlyozza a magyar. Dehát ez a természetes, hiszen akkor van a legtöbb levegő a tüdőben. Ha már elkezdjük mondani a szavakat, ha valaki beszél szájába jár ki-be szél?! - egyre fogy a levegő. Egyébként így értjük, amikor az mondjuk: a magyar természeti nyelv. Elvont fogalmaink valós alapjai, tárgyai nyomon követhetők mostani nyelvünk használatakor, mintha nyelvünk újra és újra átelné a nyelvi törzsfajlódást. (Lásd csecsemők beszédkezdele!) a) Meghatározó és feltűnő a hangutánzó szavak, szógyökök jelenléte nyelvünkben. A sis-sus, szisz-szus, kip-kop, rip-rop, kattog-pattog, röhög-hörög stb., hallatán ezekkel a hangzókkal fejezzük ki a szavak jelentéstartalmát. A világon mindenki kö-hö-gő hangokat hallat, amikor köhög, de nyelve nem ezekkel a hangzókkal fejezi ki a köhögést...k+h+g - köhög, kehes, stb.

4.) Mondatértékű szavakat képes képezni e képességeivel nyelvünk Például: Meghívattathatnátok. Mondjuk, arról beszélünk, hogy lakodalom lesz, érdekes, és erre mondom, hogy meghívattathatnátok. Miről is szólunk ebben az egy szóban? Az alapszó a "hív". De található benne igekötő, felszólító és feltételes mód, többszám, műveltető alak, vagyis mondatra is elég nyelvi helyzet, tisztségviselő szótag.

5.) A magyar ábécé csaknem minden hangzója, nemcsak alaki értéket képvisel a jelentéstartalom szempontjából, hanem helyi értéket is. Például a "k" a szavak végén gyakran a többszám jele stb. Tehát szinte minden hangzónk önmaga, másik hangzóval vagy hármasban még tisztségviselő is. S miként a tanulmányok és ábécénk vázlatos áttekintése arra ösztökél bennünket, hogy tovább kell folytatni e rendkívüli nyelv elemző s játékos - logikus, józan paraszttéssel történő - vizsgálatát, aszerint kérjük az erős, de tisztaság kelteket. Mert a két-ely nemcsak szabadság, hanem új út is, amelyen tovább kell haladni. Azt is tudjuk, sokak valódi szentségtörésnek veszik e munkálkodást, de mostanra, mintegy 35 év napi kutakodása után, igencsak meggyőződött bennünket anyanyelvünk arról, hogy e további kutakodás kötelességünk. Ahogy az ŐSnyelv-nyelvŐS? című munkánkban már bemutattuk, e nyelv mértani alakzatot alkotott, amelyből könnyedén élénk állt az a különleges építmény, amelynek tervezője megint csak a magyar nyelv volt. Úgy véljük, ez is példátlan a nyelvek között! Am aligha vél-etlen, aligha ok nélküli, azaz ok-ta-lan. Nem varázslat van a dologban, hanem logika és számtan. Nos, ezért külön foglalkozunk már itt e bevezetőben a SZÁM szavunkkal. (Később átfogóbban, többféle viszonyt vizsgálva, erre is visszatérünk.)

A SZÁM szavunk természetesen ragozható!

Valóban, ez nem rendkívüli. Az a szokatlan, hogy ragozva-képezve miféle jelentéstartalmak állnak élénk? Íme: szám, számomra - nekem, részemre -, tehát a SZÁM ÉN VAGYOK. S ha valaki nemcsak el-szám-oltat, hanem le is szám-ol velem, akkor megöl, meg-semmi-sít, -a semmi, nulla is szám! - és máris nem szám-ítok, s rám sem szám-ítanak. De akkor sem ha szám-úznak, mert szám-ba se vesznek, nem leszek szám-ottevő tényező, ebben meg-EGY -eznek, ezt meg jegy-zik s kéz jegy-ükkel el is látják, így tartanak szám-on és szám-ításuk be is válik. Ezt jól jegy-ezzük meg! Ez általában EG/Y/-észen bizonyosan így van. Csakis mint EGY, EG/Y/ ész szám-ítok; aki csak FÉL-eszű (azaz: együgyű!), az FÉL-het hogy erre a sorsra jut: ki-szám-olják. Szám jegy-gyel is meg jegy-zik, rovásomra írják!

Tehát kell a másik FÉL is ahhoz, hogy ne legyen bennünk FÉL-elem. Feleim, ellenfeleim, felebarátaim. A felebarát szónak is akkor van értelme, ha más-ik "fél" is létezik. Egyébként, aki fél-karú, fél-szemű, fél-lábú, stb.; az FÉL-hetett annak idején a legjobban, hogy nem éri meg a holnapot. (Még az oroszlan is a beteg, lassú gazellát éri el és öli meg! Ez egyetemes természeti törvény.) Így megint csak nem vél-et-len! hogy az azonos alakú FÉL szavunknak két jelentése is van. Az egyik a FÉL-elem, a másik: valaminek a FEL-e. A fél ember nem ember De az EGÉSZ ember EGY ember és nem fél. Az EGÉSZ-séges, EGY- enes, IGEN-es, IGÉNY- es, de magabiztos, mert KÉT elkedés helyett EGYenesen, IGEN-esen szól! Lássuk az EM+BER szavunkat. Az EM része a női jelenlétre utal, a FELE-ségre, a BER-FER-FÉRJ-fi-ú a másik FÉL-re s mivel kettőből lesz egy ember, ez is egyetemes törvény, nyelvünkben megvan ez a sajátos logika is! Mégpedig rendszert alkot!

Arra nem is gondolunk, hogy ennek a rendszernek mennyit köszönhetünk! A jelenkori magyarság egyenesen a létét, fönmaradását köszönheti ennek a nyelvnek! Akár a kínai nagy fal, óvott bennünket, noha nemcsak behatolni, de kitörni belőle más nyelvek felé is nehéz. Ezért is megfontolandó, hogy a világ magyarsága, nyelve és önnön emlékének szentelve fölépítse azt az épületet, amelyben helyet kapna a minden magyart számontartó intézmény. E SZÓ-JÁTÉK HAZ a magyar értékek örökös múzeuma volna, - lehetne -s minden hadseregnél jobban s látványosabban őrizhetné a magyarságot, sanda erővel szemben is. Hiszen a maradandó alkotásnál semmi sem őrizhet meg bennünket jobban! Nem

szólva arról a lehetőségről, amely e nyelvben rejtezik s ahogy eddig, a számtanban, fizikában - lásd számítógép Neumann János találmánya, majd ennek "nyelve" Kemény János munkája s mind a magyar fizikusokat, matematikusok seregét - elért eredmények figyelmeztetnek: sajátos erényei vannak e nyelvnek, amit nem szabad - vétek, nemzet elleni bűn! - elhanyagolni. Félre kell tenni minden kicsinyességet, KÖZ-ügy e nyelv! KÖZ-ünk van hozzá mind-annyi-ónknak! Nyelvünknek egyetemes védettséget is követelhetünk! Miután ha vázlatosan is, áttekintjük hangzóink lehető szerepét, a bevezetőben épp csak érintettünk néhány fontos elemet. Tudjuk, amit előadunk, szokatlan, ám ez nem jelenti azt, hogy ez az út, mely a nyelvünk - és más nyelvek - felé is vezet, járhatatlan. Mi bizonyosak vagyunk abban, hogy e módszerrel, - amit maga a nyelv kínált föl! - sokkal messzebbre-mélyebbre juthatunk időben és térben a nyelv megismerésében. A nyelv is úgy "működik" mint minden e világon - mint maga a VILÁG! Lám, a magyarban a világ, világosság azonos szótöbblől épül-alakul. A világosság fényt is jelent, így aligha véletlen, hogy nagy fényű villám szavunknak is köze van e jelentéshez, ahogy a pir-kadatnak, vir-radatnak a világossághoz. (Tamás Menyhértől tudom, hogy a távolabbra szakadt székelységnél a hajnal - melyről majd külön kell szólni -a virradat, a pirkadat, szava a villámodik, azaz világosodik.) Ám a világ és a látásunk úgy ismer föl tárgyakat, dolgokat ha nemcsak fény segít, hanem kelt hozzá árnyék is. Úgy gondolom, fizikai törvény Lehet, hogy amit tökéletesen körbevilágítanak - ahogy már régebben ezt leírtam -, azt nem látjuk! Hogyha eltűnik minden árnyék, éppen úgy nem látunk semmit, mintha eltűnik minden fény.

Mindezeket azért vettük előre, hogy a közreműködést kérjük, mindazokét, akik képesek arra, hogy bátran és nyitottan vállalják, amire a nyelv szép kényszere folytán rájönnek, de egyúttal törekedjenek a bizony-talanság-ok tisztázására. Sosem feledve, amit magunk is annyiszor leírtunk: a nyelv logikai REND+SZER, de élő SZER+VEZ-et is. Amúgyis a teljes.valóság SZÁM-unkra a kérdés és a felelet együttese. Ahogy a párta (pár-talan) szavunk ki-eg-ész-ít-i az özvegy szavunk jelentését, illetve fordított is lehet a sorrend; vagy miként összefügg a haj-a-don lány, akinek nem kötötték be fejét, a hajadonfő szavunkkal vagy összefügghet az M+N jelenléte a nőiség - emlő, mámmá - mivoltával, a fejéjnép kifejezés (FEJ+NÉP-NÉV NEM-NEMZ-NEMZET) a "fejességet" jelentő anyajogú társadalommal, annak nyelvi emlékeként; s nem utolsó sorban a betűvetés szavunk azzal, hogy a sumérok agyagba írtak kis írókakkal, éekkel, azaz oda vetették a betűket, mint magot stb., tehát magyarán a földbe; függhet össze sok minden, amelyről ma még csak sejtelmek vannak; lehetnek De a nyelv nem nyeli el örökre, amit TUD, ami bele került, előadja, csak kutatni-keresni kell elszántan. A nyelv a mi védőnk, megtartónk és egyúttal a tengerünk is, amelyen nemcsak a távolságokba, hanem az elmúlt évezredekbe hajózhathatunk. Azoknak a Bátor és Tisztelt Olvasóknak, akiknek kezébe kerül e könyv, amely másként barátkozik nyelvünkkel; szándékunk szerint, természetesen, rábízva magunkat a KÖZ-lekedésben, hogy KÖZ-lését pontosabban értsük, azt tanácsoljuk, hogy először olvassák el a tanulmányokat, az ŐSEGYSÉG és a logika útmutatóit, csak azután A magyar nyelv tanát, mert akkor jobban eligazodnak és velünk együtt gyönyörűséggel győződnek meg nyelvünk szépsége törvényeiről, ismerik föl a lehető összefüggéseket. A távolság, amit ez a nyelv "megtett" (miért teszi meg a távolságot? a magyar nyelv szerint?), igen nagy, s tán oda-vissza az elmúlt tíz?-húsz?-ezer évben - esztendőben? - legalább ennyi, de inkább a többszöröse kilométerben is! S még valamit tegyünk hozzá a bevezetőhöz. Azt a gyanúkat, hogy nyelvünkben két nyelv lappang: két magyar nyelv. Az egyik a régebbi, amelyet innét vittek el, a másik, amit visszahoztak; évezredekkel később. Ugyanis számos és számtalan olyan szavunk van, amelyből kettő is van, némelyikből három. Magyarán szólva, ezek nélkül is meglennénk. Nem szinonimák (kénytelenek vagyunk ezt a szót használni, hogy mindenki értse mire gondolunk!), tehát nem rokonérzelmű szavak ezek, hanem ugyanazt jelentik! Például: év - esztendő. Vagy: kutya, eb, szelindek, azután: coca, sertés (disznó), koca, vagy: liba, lúd, - kacsa, réce, stb. Mi már százas nagyságrendben találtunk ilyen és hasonló, egymás mellett használt, azonos jelentésű szavakat. A magyarázat, a MAGYARÁZAT talán az, hogy kétféle magyar nyelv is kerül újra egymás mellé. S az a magyar nyelv, amelyet a hatalom rétege használt, volt a felsőbb, tehát így értelmezhetők a következő ki-fej-ez-és-ek: "Megmondom én neked magyarán, hogy értsd!" "Majd megismered a magyarok Istenét!" "Magyarán mondom, hogy megértsd!" stb.

Mindezekben érzékelhető, beszéd közben az a sajátos fenyegetés, fensőbbség, ami két beszélő közti különbségre is utal. De elég arra gondolni, hogy a magyar nyelv, ha valamit nem értünk, azt meg-magyarázza, azaz: meg-MAGYAR-ozza! Tehát amikor a szótárban ezt a szót olvassuk: magyar, akkor mellette bármelyik idegen nyelvről is van szó, annak kellene lennie, hogy németez, angoloz, oroszoz, franciáz, finnez, törököz stb. Azonban nem ezt találjuk, hanem az értelmezés szó valamelyik változatát s nem pedig a nemzet nevére utaló szót! Talán nem szükséges magyarázkodnunk, hogy nem a magyaros kiejtésről beszélünk, hanem alapvetően más jelentésről! Hiszen amikor azt mondjuk: "Megmondom én magyarán..." Akkor ezután rendszerint vaskosan valóságos szavak sora; nem ritkán káromkodás, szitok következik. Vagyis, ha megmondom magyarán, akkor őszintén kimondom, amit gondolok...És így tovább. Talán érzékelhető, hogy a nyelvünknek ez a sajátossága is kutatásra vár, valamint az is, hogy mit jelent az a sajátos kifejezés: Három a magyar igazság. Mi az a három? Valódi vagy jelképes SZÁM? Talán a magyar nyelv hármas nyelvtani rendje? Az eredetmondánk része? Ősvallásunk emléke? Vagy akkor káromkodunk, amikor káromkodunk? Menj...az a...-ba?! Felszólítás+ valakit+ valamire? Munkánkat sokan segítették azzal is, hogy közölték lapjukban, kiadták a könyvet. Szerkesztők, írók leadták a tanulmányokat s így nem előzmények nélküli e kötet sem. Kísérlet, amit évek óta tartó kíséret után kíséreltünk meg - akár tankönyvpótlóként, kiegészítőként is - összefoglalni. Nem lehet teljes a munka, mert már most többet tudunk valamivel nyelvünk titkaiból, mint néhány órával ezelőtt. Napok, hetek múlva s amire e könyv megjelenik, még többet tudunk. Dekát ez a dolog lényege is, ezért le is kellett írni az eddigieket, ám lezárni ezt a témát nem lehet.

Szükséges és kötelező azonban foglalkozni vele. Elemezni, alkalmazni játékra és alkotásra, használni ön- és

nemzetépítésre. Mert a nyelvészetben is hat és uralkodik a sajátos bénító, trianoni szellemiség. Legelőször is e belső rombolást kell megszüntetni közös erővel. Ne féljünk, erős szövetségünk és felkészült segítőnk lesz a magyar nyelv!

Budapest, 1994. november

PÁRHUZAMOSOK EMBERGÖMBJE

"A szükség, felismerésének útja a felismerés szükségességének útja

(Bolyai János)

Nemcsak arra kérdezzük rá, hogy miért vagyunk a világon, hanem arra is, hogy a világ miért van a világon, s az Istent is Isten teremtette-e?! Nem most fogalmazom meg azt a választ, amit hiszek s ami akár kérdésként is elhangozhatna: az általunk megfigyelhető, érzékelhető legnagyobb erő a világban a működő TEHETETLENSÉGI erő. E gondolatban párhuzamosan fut egymással az állítás és az ellentmondás. Valamiképpen erre utal a fönti Bolyai-idézet is. Látszólag e kérdésekig ritkán jutunk el, de ez az, ami szüntelenül ott motoszkál a tudat alatt sötétben izzó magmaként, sűrűn, súlyosan s gyakorta föl-föltör. De nem véletlen, hiszen az elrendeltetés is a tehetetlenségi erő sajátos megnyilvánulása. Az eredendő lendület - így gondoljuk, mert másként nem vagyunk képesek fölfogni - a későbbiekben már mindent meghatároz. A kezdeti lökés, indulás, robbanás - nagy bumm! hatóereje a döntő. Dehát ez a csapda is! Olyasféle, mint az, hogy a párhuzamosok a végtelenben találkoznak, hogy mindent csak viszonyításban érzékelhetünk, s amit például tökéletesen körbevilágítunk, az eltűnik...Ugyanakkor: a sok tökéletlen a tökéletest tökéletesen elfödi. A viszonylatok sokszoros volta azután a vakulásig elkápráztat!

Évtizedek óta foglalkoztat a számok világa, a fizikai törvények áttűnése a lelki és egyéb jelenségekbe, átszövődése szinte mindenbe, amiről csak sejtelmünk is lehet e létben. Ahova el akarok jutni, az nem más, mint az a "gömbképző" gondolati kényszer, ami alighanem meghatározza nemcsak a gondolkodás, de a matematika és a fizika törvényeit is, azaz: az ember lehetőségeit e törvények megfogalmazásával, rajtakapásával kapcsolatban. Ennek érdekes, sőt izgalmas jelei vannak a költészetben is. Talán még pontosabb, ha így fogalmazunk: e gondolati tehetetlenségnek, ami ugyancsak nagy erő, remek példái találjuk, ha a magyar költészet ilyen jellegű teljességét kívánjuk bemutatni, és a példákat inkább a magunk töprengésének igazolásául választottuk, sok-sok hasonló költői remeklés kimarad. Ezért szorítkozunk csupán Berzsenyire és József Attilára. Ám azért az érzékelhető lesz, hogy a két költő sorai közötti sokféle vonatkozású "távolság" sajátos párhuzamokat is mutat.

Alighanem okkal lettek kedvenc íróim a nagy fizikusok és matematikusok. Szívesen olvastam és olvasom Einstein, Heisenberg, Niels Bohr és mások munkáit. Igazában a Bolyaiakhoz mostanában kezdek férközni, de a párhuzamosok "találkozásának" gondolata - tanú erre Dániel fiam - igencsak régóta foglalkoztat. Évtizede is lehet, hogy az akkor még középiskolás fiatalemberrel erről elmélyülten beszélgettünk. Így nem csoda, hogy a kérdés őt is foglalkoztatta, s néhány éve különös választ adott. Azt mondta: "A párhuzamosok a végtelenben nemcsak találkoznak, hanem fölfelé görbülnek."

Hát ezt gyerekesnek tartottam, de nem hagyott nyugodni az elgondolás. Ki is hagytam volna tán néhány évet, ha a sors nem vezérel dr. Vaszary Péter doktor úrhoz, aki a szívműtétem után felülvizsgáló orvosom lett... volna. A nagy festőművész rokona szereti a verseket, és ezt első találkozásunkkor, a Kardiológiai Intézet közelében lévő földszintes épületben inkább ez a jó szó: barakkban - azonnal meg is mondta. Nemsokára pedig kezembe nyomta a Bolyai János verseiből, verstördékeiből összeállított kötetet (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979, Mandics György - M. Veres Zsuzsanna Bolyai János jegyzeteiből) azzal a megjegyzéssel, hogy tudomása szerint Einstein járt a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában és kikölcsönözte onnét Bolyai János jegyzeteit.. (A rendkívüli munkát végző Nagy Ferenc, aki az általa főszerkesztőként jegyzett Magyarok a természettudomány és a technika történetében című lexikon előszavában idéz Bolyai Jánostól, talán majd tud erre a feltételezésre választ adni.)

Mindenesetre Vaszary doktor újabb ösztönzést adott, hogy a kérdéshez egyrészt a logika, a számok és a nyelv viszonya ürügyén, másrészt a már korábban elkészült két nyelvi kötet - Játék és törvény, Ősnyelv-nyelvŐS esszéi után továbblépve, a téma magjához visszatérjek. Ez elkerülhetetlen, olyasféle munka, mint az atommag szétrebbantása. Rögtön látható lesz, hogy ez a fajta megközelítés nem is annyira túlzás.

Tehát a párhuzamosok fölfelé görbülnek? Nos, nem tudom, de annyi bizonyos, hogy az ember által nézett párhuzamosok közelednek egymáshoz: a látvány szűkül. Álljunk bárhol a mindenségben, azt látjuk, hogy az azonos síkban előttünk futó párhuzamos vonalak szüntelen közelítenek egymáshoz, tehát feltételezhető, hogy a végtelenben keresztezik egymást, azaz találkoznak. Hogy lehetne elérni azt, hogy ne így legyen? Hogy a valóság és a látvány igazodjon egymáshoz. Két lehetőség van. Az egyik: folyton megyünk a párhuzamosan haladó vonalakkal együtt. Nem nézünk a távolba - vagy a jövőbe -, ám ez a lehetőség kizárja a párhuzamosok látványát. Hiszen ilyenkor lényegében két pontról van szó, mert "vissza" se nézhetünk! Ugyanis a mögöttünk hagyott két párhuzamos vonal is "közeledni kezd" egymás felé. Ez tehát nem megoldás, ez magának a kérdésnek a megváltoztatása. Van azonban más megoldás is.

Ez pedig nem más, mint kiszámítani, miféle roppant átmérőjű körök része a két párhuzamos vonal! Két olyan köré, amelyik azonos síkban helyezkedik el, egymástól bizonyos távolságban. Ugyanis, ha kiszámítjuk, hogy az általunk meghatározott párhuzamos vonalak a távolodás folyamán milyen arányban közelednek egymáshoz, akkor úgy húzzuk meg e vonalat, hogy ezt a távolodást valóságosan belerajzoljuk a "párhuzamosba". Ebben az esetben a valóságban egymástól arányosan távolodnak a vonalak, ám mi úgy látjuk, hogy a végtelenségig párhuzamosan haladnak. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy az arányos és folytonos távolodás két azonos síkban lévő, végtelen átmérőjű körív vonala! Ha megindulnánk a párhuzamos vonalak között, amelyeket minden lépés után is párhuzamosnak látnánk, akkor csakis két kör alakulhatna ki az arányos és szüntelen távolodásból, mert minden számtani tényező arányosan azonos! ~ ha ezt az elméletet a teljes térre képzeljük el, annak minden lehető síkjában, akkor megoldásként gömböt kapunk. Tehát a párhuzamosok a térben gömbfelületté válnak. Ezek után nyilvánvaló, hogy szemünk világa is csak a fény terjedésének törvényeit követheti, tehát a térnek nevezett világforma, legalábbis bizonyos - és folyamatos! - látószögekből, minden irányban zártságot mutat. De a mindenségben nincs főirány! Ez csak a kényszerállapot, a megismerés csapdája. Arra a kérdésre, hogy miért vagyunk a világon, Tamási Áron meghittén szép, de kényszeres választ adott. A lényege e válasznak, hogy azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne. Igen, ez szép, de nem egészen igaz. Mármost okozati viszonyban. Magam úgy gondolom, hogy az a bizonyos válasz ott van József Attila Eszmélet című versének három sorában:

"Csak ami nincs, annak van bokra,
csak ami lesz, az a virág,
ami van, széthull darabokra."

Valójában a párhuzamost akkor látjuk párhuzamosnak, amikor széthullik; éppen a párhuzamossága! Ami ő maga; a párhuzamos, az megszűnik, hogy párhuzamosnak lássuk! De gondolhatunk a mindenségben már évmilliókkal korábban szétrobbant csillagokra is, amelyeknek a fénye úgy jön felénk, mintha még a csillag is megvolna! S ha már meglátjuk magát a csillagrobbanást, a távolság miatt az is túl van a szupernova állapoton, s tán új "fekete lyuk", tömény csillagállapot jön létre belőle. Mielőbb összefoglalnánk a logika, a számtan, a számszeri-szori-szöri világ örökmozgó jelenségeit, idézzük a másik nagy költőt, aki ezt a gondolatot - legalábbis szerintünk - szintén kifejezte. Mégpedig így:

"Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül,
S minden mivé tűnő szárnya körül lebeg!"

Tehát a szárnyas idővel együtt minden mivé is elrepül, ellebeg, eltűnik, elenyész. Berzsenyi világi-virági képpel ezt meg is magyarázza:

"Minden csak jelenés; minden az ég alatt,
Mint a kis nefelejcs, enyész."

Máris ott vagyunk, s ezt az olvasó is érzékeli, az örök viszonylagosságánál, de használjuk ezúttal az idegen szót: a relativitásnál. Mert a fönti két versrészletből magam nem olvastam, nem értelmeztem mást, mint Einstein alapegyenletét: $E=mc^2$. Vagyis egyik tényező nagysága a másik tényezőtől függ, és ez a függés sokszoros - körkörös! -, ábrázolva tán azt mondhatnám: gömbfüggés! (A mindenségben az uralkodó forma a gömb? Ha vizet öntünk ki a világűrben, az is gömbbé formálódva lebeg, például az űrhajókban. Koponyánk is gömb alakú, s tán még ez a tény is meghatározza gömbgondolkodásunkat".) Mert ha belegondolunk, a mérőműszerek is befolyásolják, torzítják valamennyire, amit mérnek. Ahogy már Bolyai Jánost idéztük: "A szükség felismerésének útja a felismerés szükségességének útja."

Ez a gondolat sem más, mint az értelem működésének kényszerpályája. Akár egyenletet is fölállíthatunk. Gondolat egyenlő: az eszme szorzata a terjedés sebességének négyzetével. $G = est$. S ha figyelembe vesszük, hogy mi mindent helyettesítettünk be az "eszme" kifejezés helyére - lásd a médiák mai világuralma! - például a sokféle reklámot, stb., akkor érthetővé válik, hogy miféle erők uralma alatt állunk. Dekát a szükség is hasonlít a párhuzamossághoz! Egyébként e gondolatot, másfajta megközelítéssel így is leírja Bolyai János: "A halálban Istennel találkoznak, s az Istenben a halállal."

Ugyanakkor fölismeri: "A beszéd metaforikus energiája magasabbra emel, mint a sasok szárnya: a képzelet látja azt is - amit nem lehet."

Írjuk ide kiegészítésül s eszménk egyik összegzéséül a már említett József Attila-vers teljes szakaszát:

"Akár egy halom hasított fa hever egymáson a világ,
szorítja, nyomja, összefogja egyik dolog a másikat
s így mindenik determinált."

S ezek után következzen az $E=mc^2$ képletének költői eszméje: "Csak ami nincs, annak van bokra, csak ami lesz, az a virág, ami van, széthull darabokra."

Persze, hogy a VILÁGRÓL van szó! A létezés kancsali látásmódjáról, a kényszerű sokféle-fajta viszonyosságról-viszonyosságról. Igaz, mintha feloldhatatlan lenne az ellentmondás, ha azt kérdezzük: egyetlen végtelen van csupán? Térbelileg és nem fogalmilag. Ha végtelen ugyanis, akkor EGY! Noha ez nem számolás kérdése. (Ez is csupán kényszer!) Ám a magyar nyelvben - ezt már itt el kell mondani - az EGY, az EGÉSZ - egészség -sa TELJES mint együttlévő minden szükséges dolog, összefügg. Szójáték, de igaznak vehető: EGY EGYENLŐ EGYETEMES! Maga az egyenlet szavunk is ezt egyezteteti, s ebben meg is egyezhetünk.

Igen, az egy mint mennyiség - nem hányság! - bármely csillaglakó számára egyetemesen egyező, egyezés nélkül is. Ez egyetemes eszmei párhuzamosság! Azt a tényt azonban kívánatos lenne megvizsgálni, amiről Balázs Nándor professzor, a világhírű fizikus is beszél, hogy nyelvünk, a magyar nyelv sajátossága lehet az oka annak, hogy annyi magyar matematikus és fizikus található a tudomány világ élvonalában. Kis költői túlzással lássuk erre érdekes példát a nyelvünkben. Noha ez is csak mutató, méltó lenne alaposabb további kutakodásra. Az EGY szavunkkal kétszáznál is több szót alkotunk, kezdve az egységtől az egymásig, az egyarántól az egyenlegig vagy az egyéntől az egyvelegig. Érdekes például magának a SZÁM szavunknak a részvétele a jelentésekben - számottevő, jelentős ami a jelentéstartalomban meghatározó jellegű. Nemcsak az, hogy számomra - részemre, ez is a szám törtrésze, darabja - fontos valami, de más az elszámol és a leszámol jelentése - kettősen! -, és például a számú és a számot vet szavaink jelzik a számok jelentőségét, a logikai rendszer jelenlétét a nyelvünkben. S az EGYgyel összefügg az egyenes ember, az igenes ember kifejezés, s az ige, igaz, egész, egészség stb. szavaink. A kettő - két alakja -a kettősség, a kételkedés lényege lásd párhuzamos! -, de említhetünk számos és számtalan más példát is. Íme, az egész - EGY! - ember kétszemű, kétlábú, kétkarú. Hiszen akinek hiányzik az egyik szeme, az félszemű, aki együgyű, az féleszű, akinek egyik lába hiányzik, az féllábú. Tehát az, aki "fél", nem egész! S félhet is emiatt! Egyetlen emberre alkalmazva nincsen többszáma például a szem szavunknak. Nem így mondjuk: szemeim, hanem szemem, kezem, lábam stb. Ez is tapasztalati, emberi logika. Kettőből lehet csak igazán EGY! Vagyis, ha, egyből kettő vari. Ha egy van; akkor az csak fél. S ha azt is átgondoljuk, hogy a magyar ábécé hangzói magukban is, de még inkább kettő-három együtt - jelek, rangok, képzők - nemcsak alakí, de helyi értékkel is bírnak, akkor igazán érdemes tovább elemezni e vonatkozásban is nyelvünket. Hiszen a "k" hangzó a szavak végén sok esetben a többszám jele, mégpedig a "sok" szavunkból elvontan. S ezek a tényezők már nem szemünk "kancsalításának" eredményei, hanem egyetemes világtörvény következményei. Úgy tűnik, mintha annak ősi tapasztalataiból más nyelvekhez képest többet őrzött volna meg szavaiban és szerkezetében az a nyelv, amelyet mi örököltünk. Szavaink zöme nemcsak SZOR-oz, SZER-ez, több-SZÖR-öz, rész, részszel, szereszám - se szeri se száma! -, pár - kettő! - kedves feleim, magyar sokaság - tömeg, tömkeleg, rengeteg stb -, hanem igen tetemes mennyiségben hányadosa szavaink jelentéstartalmának. (A tömör éppen úgy mongol szó, mint a tumen, jelentése vas, azaz erő. Nálunk a vaskos, vastag szavak őrzik ezt a jelentést. A tumen jelentése tízezer, tehát sokaság, nagy sereg. Lásd: szer, ezer, seregély stb.) Szavaink nagy részének tehát valamilyen módon köze van a számokhoz, azaz inkább a jelentéstartalomnak. Maga a "jel" szavunk is bizonyos vonatkozásban egyet és egyenlőséget jelöl, - jellem -, az ember is azért lehet jelölt. Ám a mi nyelvünk rendszere - íme, a rendszer szavunk fele is a többszörözés rendjét jelenti! - mintha minden más nyelvnél következetesebben őrizte volna meg az összefüggéseket. Hogyan is írta Bolyai János? "Elindulnak belőlem mint tuskék lobogó félegeyenesek."

Dehát mi is a végső, a valóságos emberi kettősség jellemzője? Talán az, amit így irt meg (valaki) "Elébe rakják szavaim, rám olvassák a semmiből teremtett új világot, s követelik: bort, halat, kenyeret a semmiből miért nem varázslók?"

Einstein ismerte-e Bolyai János jegyzeteit? Nem tudom. Vaszary doktor azonban a szivattyú-szív szívósságáról szívesen meggyőződött. A párhuzamos KETTŐSÉGÉRŐL a fény valósága győz meg. Mert ha így látjuk a párhuzamos elgörbülését, akkor igazában a fény elgörbülését látjuk, érzékeljük. Megsejtjük, hogy a fény egyszerre KÖZEG és KÖZVETÍTŐ! Nemcsak megvilágítja a dolgokat, hanem a látványt közvetíti is. (Lám, az "egyszerre" szóban kétszeres számtani jellegű jelentéstartalom található. Az egy-et szorozzuk és máris megtöbbszörözzük a jelentés erejét, s ez nemcsak egyszerű szorzás, de szószerezés, a nyelvi szervezet élő működése. Amely egyszerre szer-vetett és szer-telep!) Ez újabb megvilágosodást jelent. Újfajta lehetőségeket sejtet. Bizonyára nem véletlen, hogy Bolyai János (?) így kezdi A megvilágosodás című verset: "Valami túl, valami innen a nyelven. Látható harangszó az idegekben."

Hogy tudom a tárgyaltalan tárgyat: szólni nem-párhuzamból új paralellákat?"

Az idézett írások ún. apokrif versek. Tehát mások itták őket, nem Bolyai János. Erről világosított föl Nagy Ferenc, aki Bolyai életművének egyedülállóan kitűnő ismerője. De talán Bolyai gondolatai - olykor párhuzamosan mégiscsak belekerültek e versálcákba? Némelyikük, köztük több idézett kétsoros, figyelemre méltó. Dehát kedves olvasó, a Bolyai név szent jelkép volt! Jobban kellene őket és munkásságukat ismerni. A MAGYAROK A TERMÉSZETTUDOMÁNY ÉS A TECHNIKA. TÖRTÉNETÉBEN című kötetben éppen Nagy Ferenc - illetve - Sain Márton és Weszely Tibor méltatja életművet. Einstein sem járt soha Magyarországon.

De aligha véletlenül írja Gábos Zoltán, hogy "... igazat kell adnunk Toró Tibornak és Tóth Imrének: tudatosítanunk kell, hogy a modern gravitációelmélet felé vezető úton az első lépést a Bolyaiak tették meg: " Bolyai János 1802. december 15-én született Kolozsvárott. Talán megemlékeznek róla szülővárosában is. Munkássága hatott a teljes és egyetemes szellemi életre, íróinkra, költőinkre is. Érdemes volna alapos kutatót végezni a talán minden idők legnagyobb magyar tudósának

szellemi "atomsugárzásáról", amely tart az időben - noha a térről világosít föl új s más világa.

Mi kezdetben "költői" tévedés áldozataiként érzékeltük "Bolyai János verseit", ám a gondolatainak jelenlétében nem kételkedünk. A végén azonban csak dicsérhetjük Mandics György és M. Veres Zsuzsanna furfangját, mely csakis életveszélyben fogadható így el. Bolyai János életműve a végső kérdések mutatója, mert az embert köti a törvények kényszere, e szűk lét-lehetőségé; kb. mínusz 50-70 fok és plusz 50 fok között élhet, valamint ezzel együtt meghatározza a halmazállapotot. Ezért alaposan "begömbösödik" gondolkodása is. Nos, ennek rácsait rázzuk Bolyaival.

EGY EGYENLŐ EGYETLEN EGYETLEN EGYENLŐ EGYETLENEGY

Avagy a "határokon" túli teljesítmény vége a vég? "miért a végét nem lelő idő?" (Babits Mihály)

Amit nézünk, az a valóság, és mi mégsem a valóságot látjuk. Gondoljunk a párhuzamosokra. Meggondolandó tehát, hogy kutakodjunk a nyelv és számok viszonya körül. Ám ehhez az őszkedettől kell elindulnunk. Már csak azért is, mert nemcsak a számtan, de minden hitvallás, tevékenység szilárd alapja, hogy fölismertük - megkülönböztettük! =B7- s el is fogadtuk az EGY (1) létezését, annak végleges és elkülönítő, ugyanakkor végzetesen egyesítő voltát. S ha ezt a hihetlent ekként fogadtuk el, akkor a lehetlent is megfogalmaztuk. Noha igen nagy "csigavonalú" kitérőket kell tennünk kényszeresen -, hogy ezt az együttest, az egynek ezt az összetettségét is fölismerjük. Sőt, ez az EGY körül is kerít bennünket! Ugyanis végtelennek vehetők a kérdések, melyek ebből következnek. Nem véletlenül mondta Szentágothai János, hogy Bolyaiban testesült meg leginkább a magyar nép teremtő génusza. Igen, az ő "teret görbítő" látomásában. Toró Tibor fizikaprofesszor Temesvárról arra utalt, hogy Gauss és Lobacsevszkij is megoldotta a "paralellák" gondját, ám a legmesszebbre, Einstein előtt száz esztendővel, Bolyai János jutott. Felismerése a térre ható gravitáció, az abszolút térelmélet alapja mindmáig. De talán Mandics György matematikus és szépíró hívta föl a figyelmet a legfontosabbra Bolyai János munkásságában, ez pedig nem más, mint az, hogy akinek kérdései vannak, az a leggazdagabb. E kis kitérő után kérdezzünk. Mindenekelőtt azt, hogy mi maga a kérdés?

Mi tehát a kérdés? A másik oldalról közelítsünk: mi a kérdés, ha elfogadunk valamit? Vajon az elfogadás ellentéte? Vagy éppen annak a furfangos megerősítése? Mondható: a fontos kérdés lényege már maga a válasz. (Természetesen szüntelen bele kell számítani a szavak értelemhordozó vagy félreérthető gyöngéit.) Tehát a kettő azonosnak vehető? Lényegében igen, ám megközelítésében nem. Ha a kérdés a csigavonal, a válasz a csigavonalat itt-ott átvágó görbe vagy keresztező egyenes? Vagy másik, csaknem egybevágó csigavonal? Mert ha másik, de mégis azonos csigavonal, akkor a lényegre sosem kérdezhetünk rá. Azaz: csakis válasz létezik a világban, ami egyben körbejárva; kérdésekre osztható.

1. Az első fontos megállapítás, hogy az EGY elkülönít, kiválaszt, s ez az ŐSEGY. (A továbbiakban nem írjuk nagybetűkkel.) Az ősegy "eggyel" a kukoricát szokták eggyelni, ez azt jelenti, hogy a legegészségesebb egy szálat hagyják meg. A többi kiirtják. Érdekes, hogy van az irtatlan szavunk, mint például az irtatlan nagy erdő, ez könnyen lehetséges, hogy azt jelenti: irtatlan. Tehát nincs benne Irtás. Egyébként az irtal szavunkat csak fosztóképzővel használjuk. Az ősegy minden alkalommal ugyanígy irt, azaz eggyel. Amikor fölfénylik, a többi, legalábbis pillanatokra, megsemmisíti. Itt meg kell jegyeznünk, hogy nem tisztáztuk a semmi - nulla, zéró fogalmát. Ha szavakkal fejezzük ki, akkor a "semmi sincs" éppen azt jelenti, mint a "semmi van". Hiszen maga a "semmi" nem létezik. Ám az eggyel szemben azért tagadás: lássuk a sem, semennyi, megsemmisít, semmis stb. kifejezéseket! (De ez a következő eszmefuttatás témája lehet, ezúttal csak érintettük.) Gondunk az egy. Mert elemezve kiderül, hogy noha létezik és hat az ősegy, mégis több egy van, no meg az is dereng: lehet, hogy egy van és annak létezik sok egy része. De mindegyik betöltheti az ősegy szerepét. Az egyek összessége - együttese? Az összeg - összegy? - az egyetemesség, amely magába foglalja a végtelen és határtalan fogalmát is. Itt újra meg kell állnunk kis kitérőre. Ha egyetlen végtelen van, akkor - annak a fele is végtelen, meg a többszöröse is! - nem mennyiségi gondunk támad, hanem minőségi. Például a végtelen számú kifejezésnek sincs értelme, illetőleg több hasonló megfogalmazás logikusan nem értelmezhető. De ezt legalább egy, azaz egyedülálló megállapításnak vehetjük. Azonban az egy meghatározása - egyben egységesítve s egyetemesen - csaknem lehetetlen. Azért csaknem, mert majdnem lehetséges. (E két szó olyasfajta jelentéstartalmat hordoz, mint az egymás. Ez utóbbiban benne van az "egy" és "kettő", de a "második", "másik" alakban.) Látható, ha az ősegyből tudnánk örökké kiindulni, könnyebb volna a dolgunk. Mert első fölismerésre csak elkülönít, hogy azután megtanítsa bennünket számolni, s közben rámutasson az ÉL-Tennen, önnön - voltára. Ebből következik azután minden gondunk! A nyelvben az elkülönülést több szó is magában rejti: a mag, magány, egyedüllét, egyedüli, önmaga stb. Azonban az is világos: az egy, az én egyedi voltából következik a más, a második, azaz: a kettő! Ha egymás mellett két - kettő - egy jelenik meg, - például két egyén - akkor nemcsak logikai ősegyek állnak egymás mellett, hanem hozzájuk viszonyítva megjelenik a kételkedés, kétkedés sajátos és finom párhuzamosa. A világon sok a hasonló, de lehetetlen a két egyenlő, a két egyforma.

Ám térjünk vissza az ősegyre, amely a számtan dolgaiban föllelhető, sőt, a "tisztá számok" lényege. Az ősegy eszméje ugyanakkor más szavakban is kifejeződik, ám sajátosan végtelen, egyedi jelentéstartalmak ezek: Isten, Úristen, Atyaisten, Szentisten, Öregisten. De tegyük hozzá, e kifejezések tartalmazzák az ősegyet, viszont velük - köröttük - sajátos eszmei fényköre támad a jelentésnek, s vele árnyalata is. De ez már hiedelmi - akár vallási - bonyodalommá válik, ebbe nem kívánunk elmerülni, inkább megpróbáljuk a jelentéstartalmat egyszerűsíteni, körbehatárolni, tán véglegesíteni. De ez az

utóbbi megint csak a lehetetlen kísértése. Hiszen minél jobban távolodunk az ősegy eredeti, eredendő igazságától, annál jobban nő, már-már hatványozottan a nyelv félreérthetősége.

Ha végtelen létezik, akkor csakis egy lehet! Ez az ősegy bizonyossága szerint így van. Az eredeti és a mostani felismerés között százezer - egymillió? - év is eltelt, de az egyik legfontosabb kérdés, amit kényszerűen meg kell fogalmaznunk: a látható, mérhető HATÁROK mennyiben jelzik az emberi teljesítmények végességét? Se végesség magának az emberiségnek a végét? S mennyire egyetemes törvény része mindez? Az eszmei zűrzavar tán a "nullamegoldás"? Azaz: a nulla egyetemes mérőföldkő, s ettől számítva SZÁMUNKRA is pusztító értelmet hordoznak a számok? Vagy ez csupán szójáték, NYELVI LEHETŐSÉGEINK GÖRBÜLETE?! Ezúttal is visszaforduló ívben hajol az értelem? (Persze, ha így van, akkor máris abbahagyhatjuk a további kutakodást, mert a számok is visszafordulnak, áthatolnak a "semmin", a nullán, a zérón, és a változatok száma sem lehet végtelen. Tehát végtelen nincs is, csak beláthatatlan és fölfoghatatlan van!) Itt adódik a legkeményebb kérdés: a gyarapodó tudásunk azt jelenti-e, hogy csökken az ismeretlen? Szándékosan nem azt mondtuk: az ismeretlen dolgok száma, hiszen a minőségre gondoltunk elsősorban. De hát érthető-e igazán ebben a vonatkozásban a minőség? Visszatér, illetve mintha visszatérne az ősegy réme, a meghatározható végesség vagy legalábbis sejthető határ látomása.

Vagy reménykedjünk, nem az ősegy tér vissza a teljesítmények határának észlelésekor? Az elkülönítő ősegy, aminél nincs sem több, sem kevesebb? (Ide beszúrok két megjegyzést. A szerelem teljesítmény? A másik: átblakozódom. A második magyar szó aligha fordítható le más nyelvre, mégis tündöklő kifejezés. Arra jó, hogy Friedrich Nietzsche néhány gondolatára később válaszoljak.) Mert nem utolsósorban azt kívánom jelezni, valamennyire érzékeltetni, hogy nyelvünk meglehetősen a számtan, az ősegy hatása alatt áll. Például az "egyetlenegy" nem más, mint szép nyelvtani szemfényvesztés. Teljesen az ősegy törvénye, hogy a fosztóképzőt - egyetlen - csakis az "egy" szavunkhoz használhatjuk, ám azt is inkább erősíti, mint pusztítja. Erre még visszatérünk.

Emlegettük, hogy teljesítményeink határa sem végtelen - figyeljük meg a szavakban keményen jelenlévő ellentmondást! - még csak nem is határtalanok az elérhető eredmények. Azután majd a mérhetőség is eléri a határait, de akkor már a határ nem lesz megkülönböztethető semmi mástól. A fizikai teljesítmények határa párhuzamosan halad az értelem határaival. Így az értelem értelmét kezdjük keresni, azaz elfogadhatatlanná és hihetlenné válik a szavak jelentése. S újra fölragyog vakítóan az ősegy. Ekkor válik igazán világossá, hogy "egymás" viszony van a számok között, a kettő az egy mása, azaz: az említett másik egy. (A második.) Mindebből az is következik, hogy a számtan soha nem volt elvont tudomány. Eszméket képzett eszméket hordozott és semmisített meg: Ám mivel: semmi sincs - ha lenne, föl sem foghatnánk! - az ősegy marad az örök igenlés, az egész egyenessége, az egészséges igényesség, az ige igenlése. Vagyis kezdetben vala az IGEN! Az egymás jelzi az egyik viszonyát, elsősorban a KÉT EGYét s ahogy az említett dolgotatban szoltunk róla: a kételkedés párhuzamosát, mindezekre az ősegy további vizsgálatokor vissza kell térnünk. A címben jelzett "egyetlen"-ben, mint említettük, hiábavalóan szerepel a fosztóképző: amit eggyel osztunk az önmaga, s amit eggyel szorzunk, az is önmaga marad.

Az ősegyet nem lehet megszüntetni, csak erősíteni, rá nem érvényes sok szabály, ahogy a törvényre sem. Ez az ősegy megsemmisíthetetlen. (Ugye milyen egyszerű?) A mindenségből, ha úgy tetszik a világegyetemből is egy van. Legalábbis nyelvünk körbezárja a fogalmat, hiszen a világEGYetem éppen azt jelenti, mint a MINDENSég. Tehát egy a minden; látható, hogy az ősegy sajátos nyelvtani logikát hoz létre, amely legalább annyira erős és meghatározó, mint a számtani. Mégsem ugyanaz, de egymáshoz hasonlít a kettő: egy és más.

3.

Útmutató karókként alcímeket kellene megjelölni: világúr, mindenség, végtelen, határtalan, egyetemesség stb. Egyedülvalóak mind a SZÁMmal kapcsolatos jelentések, rokon fogalmak. Kivéve a világot, mely fényességet is jelent. De az "úr" már hiányt, noha nem a semmit. Mégis érinti a szám és a semmi fogalmát. A minden a meghatározhatatlan sokaság minősége is, nemcsak mennyisége. A minden + sok egyenlő mindenség. (A -ság, -ség képző a sok szavunkból lágyult és vegyük hozzá a magánhangzó összhangot, mely nyelvünk szép és egészen sajátos törvénye!) A végtelent vehetnénk csupa számok egymáshoz való viszonyának, amely "visszagörbül" talán, de nincs érzékelhető vége, ámbár ha fölfoghatatlan is, lehet akkora tábla, amelyre számok végtelene fölírható? De akkor ez a tábla a képzeletünk szerint, mintha kissé nagyobb volna a végtelennél is, hiszen folyton tovább írható rá a számok sorai? (Talán erről az euklidészi bejártságról elmélkedik Bolyai János? Írt verset Babits?) Lássuk:

Isten elménket bezárta a térbe.
Szegény elménk e térben rab maradt:
a kapzsi villámölyv, a gondolat,
gyémántkorlátját még csak el sem érte.
(Babits Mihály: Bolyai)

Minden világ a Mérhetetlen része.
Az isten is lelkek Egy-egésze.

(József Attila: A Kozmosz éneke)

A mesterszonettben szereplő "Egy-Egészre" Gyurkovics Tibor hívta föl a figyelmemet. Egyébként József Attila Einstein-"képletére" is utalok az említett Hittel-beni cikkben. Azonban nem az irodalmi párhuzamok kimutatása a célom, hanem az ősegy lehető körbejárása, illetőleg nyelvünk feszes logikai szerkezetének fölillantása. Ilyen vonatkozásban emlegetem, hogy a határtalan szavunkban benne van a hat, hatás, hatvány, határ, határozott, határozatlan, ráhatás, stb. De hogyan kerül ide a megható? Ebben a szavunkban a mennyiség változik érzelmi minőséggé! Megható hatalom ez végül is, de mi határozza meg a szám erejét, hatalmát? Alighanem az ősegytől kezdve hat ránk. De látható, hogy ez a szó: hat, mássalhangzói, akár a hét-é s érdekes módon a hetedhét valamilyen határtalanul nagy távolság - mennyiség is minőség is, ám mégis egynek vehető! Akár a mindenség vagy a végtelen. Ez a mesék ősegye! Érdekes szó a hetvenkedő vagy a hetvenhétstb., kifejezés. Erő és végletesség van bennük. Amit hetvenhétstb. mondhatunk, az hatványozottan hatott ránk, s határtalanul meg is hatódhattunk... (A hetedhét jelentése, a hét hetedrész, azaz: egy!)

Az ősegy az első fontos valóság volt. Az észrevétel, a fölfedezés, ahogy a csecsemő rácsodálkozik az egy kezére, majd hamarosan ujaira. Az egy és az egymás (mellett!) egyidejű felismerés. A kettő, a második sem más, mint a másik ősegy. S ha ezt kifejezem, megnevezem, korántsem csupán idegi ingert fejez ki a hang, hanem szellemi-lelki összegezt? S logikusan, elkerülhetetlenül fejlődik az egy-ből az IGEN. Ez az első bizonyosság, a világ igenlése, innét igyekszünk igenesen, egyenesen, lehetőleg egyazon igazunk irányába. Mert ez az igenlés igényesen nyűgöz, de igazával igaz és igaz is, éppen az ősegyhez csatlakozó holdudvarral. Ez egyaránt vonatkozik fizikai és szellemi fénykörre. Friedrich Nietzsche megjegyzéseivel, amelyekkel a szavak "hím"- és "nőneműségét" elmarasztalja, egyetértünk. (Tőle függetlenül, több évtizede felismertük ezt a természetellenességet!)

Noha végső soron ez is az ősegyből következik, mint ahogy a német szavak "iránytűi", "cédulái" a "nemesített" névelők, illetőleg maga az egy! Bár a nyelvek létrejöttének alapelve azonos, nem nélkülözhetik a logikát, az ősi tapasztalat maradványai nem egyforma mennyiségben és minőségben maradtak meg bennük. Ezért szófinomítási lehetőségeik; az egyszerűsítési lehetőségeik is eltérőek, nem szólva a nyelvi rendszerekről: Elemi példát említve, a das Fenster együttes vagy a das Pferd meghatározza a további nyelvtani helyzeteket. Méghozzá korlátozva azokat. Én mondhatom magyarul, hogy átblakozodom - azaz áttetsző leszek- vagy lovagiaskodásaim, de ez nem is jó példa, inkább a belelovalásaimként stb. változatok mutatják, mennyire szabad nyelv a magyar, s nem kisebb benne a logikai erő, sőt szerkezetét alapvetően ez határozza meg. Hiszen a hangzóknak van alaki és helyi értékük, korábban másutt emlegettem a "k" és a "t" példáját. E mássalhangzók a szavak végén sajátos tisztséget is ellátnak. De nem 'véletlenül!' Hiszen a "sok" szavunkból vonódik el a "k"! Most azonban nem ez a téma, éppen csak megemlítettük. Ugyanis, ha kizárólag a német nyelvből indulunk ki, akkor talán bizonyos mértékig elfogadható, amit Nietzsche állít: "A nyelv semmi esetre sem logikailag jön létre, és az egész anyag, amellyel később az igazság embere, a kutató, a filozófus dolgozik és épít, bár nem a semmiből keletkezik, semmi esetre sem érinti a dolgok lényegét: " Nos, ez bizony nem fogadható el, még akkor sem, ha a német nyelvet vizsgáljuk.

Magam az ősegy felismerésének tényével, ennek nyelvünkben való meghatározó jelenlétével, egyetemes hatásával, négy évtizedes nyelvi kutakodás után határozottan állítom: a nyelv eredete is törvényszerűen logikai indíttatású! Nem is lehet más. A későbbi beavatkozások ferdítik el, mint például a különböző nemű szavak --- amelyek "nemiségében" valóban nincs logika! -a német nyelvet, igaz, minden hátránynak van valamilyen előnye is. Az ősegy logikai erejét és minőségét, ha nem fogadjuk el, nem tudunk számolni! Sem mérni. A nyelv tehát nemcsak fogalmi dzsungel, hanem rendszer is. (Rend+szer!) Tehát logikus összefüggés van, méghozzá sokféle, a szavak összetétele, sőt, hangok-hangzók kialakulása, egymáshoz való viszonya stb., vonatkozásában. Ezt a magyar nyelv példászerűen bizonyítja, ám inkább ezt bizonyítják a nyelvek is, valamennyi, mint ennek az ellenkezőjé! Elég egyetlen dolgot említeni, a hangutánzást. Az ősi szógyökök, amelyek nyelvünk első számú gazdagítói, mind a logikát testesítik meg. S ez a logika olyan finomságig kimutatható, hogy például a "puha", "pihe", "lány", "selyem", "pille" stb. szavakban csupa lány mássalhangzó található! Ahogy a keménységet jelentő szavakban "kő", "kovács", "kavics", "kattog", "koppan", "csattog" stb. szavainkban alaposan meghatározza a keménységet a "k" és a "t", a két kemény mássalhangzó. Dekát az eredendő hangutánzás törvényéből következik ez is.

Az őszág tehát valóságos és eszmei tényező volt, tárgy és eszmény. S így rögzült együtt, tehát már e fogalom is együttesnek tekinthető. Az ismeretek hiánya ebben a szellemben erősítette és erősíti az ősegy- Isten képet is. Azután megjelent 'a maga szikárságában a számtanban és a mértanban, majd újra fölbukkant az eszmékben. (Meg is zavarta az emberek nyelvét) De nem az Isten, hanem az Isten értelmezése! Éppen az őszág tagadása, felbomlása, illetve igazsága...) Tehát, tömören szólva: a hajdani ősfelismerés alapja a tudás titkává és az eszmék alapjává lett, ezért idéz eleve ellentétet. A tőle jobbra és balra induló számsor - bár a mindenségben nincsen főirány! - emberileg beláthatatlan. Ily módon a "SEMMI", a nulla is építőanyaggá lesz és' megsemmisíthetetlen. A valóságos semmi talán az idő fogalmához hasonlítható leginkább.

Emlegettük azt a sajátást, hogy a fosztóképzőt csakis az egy szavunkhoz használjuk: egyetlen. Nincs kettőtlen, hármatlan stb. Jó figyeljünk, ez a kemény logika következménye! Az őszág, úgy látszik, nagyon erős és eredendő mag. Minden létező egyszeri és önmagában való, önnön igenlése, igazolása, mert, létezik. A kettő - két - dolog már bizonytalanságot sugall, ha finoman is, a kettőséget, a kettős egy, a kettős igaz kizárását. Ez a kételkedés, kétség

jelentésének ősi alapja. De milyen érdekes, a háromkodás már sehova sem sorolható!... "Csak" szentháromság van. Íme az "Isten" zavaró hatása. Mert létezik még a szentháromság szidása, a szitkok szítása, a káromkodás, káromlás. Azaz: kárt idézünk s káromkodást?

Az ősegy alighanem meghatározza a lehető emberi teljesítmények határát is. Azaz nem létezik határtalan teljesítmény, sem szellemi, sem fizikai. Az a kérdés, vannak-e jelek arra nézve, hogy e határokat mennyire közelítettük meg? Megint egyszerűsítünk. Az ember ugorhat természetes erejéből bizonyos magasságra, távolságra, ám van felső határ, bár ez a mérések finomodásával, egyre kisebb értékekkel még nőhet, de nem a végtelenig. Sőt, belátható, hogy az ember nem futhat, nem úszhat bizonyos távot, bizonyos időn belül, ahogy nem dobhat túl bizonyos határt. Aligha lesz a magasugrás világsúcs három méter fölött! Ma már bizonyos sportágakban sejthetők, felbecsülhetők a határok. Az ősegy határa, az ősegy törvénye ez is. S ha így van, és mintha így volna, úgy viselkedik a világ, akkor ez a tény talán az emberiség létének - életének! - határait is vonatkozik? Mert tudásának, működésének, eszméinek is mintha látszanának végzetes határai?! Az ősegy felosztása eszmei "kis" ősegyekre éppen úgy véget ér, mint egymáshoz való adása, sorolása. De ez az utóbbi is csak azt jelenti, hogy az ősegy részét adtuk össze ősegygé! További változatok nem léteznek. Netán az értelmezhetőségek is csak látszat-változatok?

Az ősegy nem más, mint az egyigaz? Szent igaz? Maga a bizonyosság, mert ugyanazt jelenti a végtelen, a határtalan, az egyetemesség, a mindenség fogalma szempontjából? Vagyis a világűr - vélik - nem végtelen, "csupán" határtalan. Akkor hát játsszunk és mondjuk: a végtelen határa a határtalanság. Hát ezért izgalmas az ősegy léte, hatalma. S ha mindezt "lefordítjuk" a köznapok nyelvére, az említett teljesítmények gyakorlati megvalósíthatóságára, nincs más mód: változtatjuk a távolságokat, a pályák hosszát, egyengethetjük az utakat, "feszíthetjük" az uszodák vizét, sőt, finomíthatjuk a mérőműszereket, az ősegyet nem tudjuk kijátszani. Korábbi dolgozatunkban ezt gömbkényszernek neveztük, amikor Bolyai János gondolataihoz közelítettünk. Mert úgy érezzük, érzékeljük, hogy minden visszafelé "görbül". Újra idézve elképzelésünket az egy síkban húzódó párhuzamosokkal kapcsolatban, amelyeket, hogy mindvégig párhuzamosnak lássuk őket: kiigazítunk, szüntelenül és azonos mértékben, s így végül roppant körsíkokat kapunk, illetőleg a teret behálózva: gömböt. S mintha e gömbkényszer lényege is az ősegy volna?! S vajon miként áll a dolog minden egésszel? Két félre osztható? (Kivéve a végtelent!)

A magyar nyelv sajátos tapasztalatot épített be szerkezetébe, ahogy az Ősnyelv-nyelvŐS? című könyvemben részletesebben is szólok arról. Mert az "elkülönítés" bemérésére igazán két szem, két fül, két kéz, két láb, két agyfélteke stb. szükséges. Aki féleszű, az együgyű. Aki félszemű vagy félkarú, az nem egész-séges! Vagyis a KETTŐBŐL LEHET EGY EGÉSZ! Az ősegy emberi képébe tehát eleve beletartozik ez az eszmei - de egyben valós! - kettőség. Nyelvünk példátlan megkülönböztetéssel őrzi e sajátos "számolást" és ragaszkodik hozzá. (Természetesen nem vizsgáltunk sok nyelvet, de a finnben szintén nyomai vannak ennek.) Így már érthető, hogy aki félreért valamit, az nem érti az egészet! Csak a felét, feleim, felebarátaim! A feleség is az EM-BER-ség fele. Megint csak kettőből lesz egy. Egyből azonban sosem lehet kettő, hanem két egyből lehetséges csak. Másutt elemeztük az EM+BER szavunkat, amelyben az EM - emlő; emse, Emése, ünő, néni stb. - alakokban a NŐ van jelen, a BER+FER formában a FÉR-FI-Ú - férj, fiú, ifjú stb. -A féleszű másként együgyű. Az "ügy" jelentése folyó, folyamat, eredet nyomán való folyás. (Lásd Ügek, Ügyek, Feketeügy - folyó Erdélyben - és az Álmos legenda lényege, hogy Emese ágyékából folyam ered, azaz uralkodó dinasztia.) Az ügyefogyottban megszűnt a logikus folytonosság, s az együgyű és a féleszű azonos jelentése is a korábbiakat igazolja. Nyelvünk őrzi a legősibb összefüggéseket is. (Valamilyen mértékben minden nyelv.) Az EGÉSZ-séges társadalom sajátosan SZÁMÚZI magán belül is a fél (ő) embereket. Nagy az ősegy hatalma, az ősképzet ereje.

Ezek után mondható, hogy e nyelvi-logikai egyenlet elfogadható, valós: egy egyenlő egyetlen, illetve: egyetlen egyenlő egyetlenegy Láthattuk, kettő miként alkot EGY (ént), teljen eg(y) ész embert. S a körbejárt logika miként, "görbül" vissza és EGYESÍT, azaz tesz egyé egyforma és egymástól eltérő dolgokat. Az egyetemes törvény szerint is; minden dolog valamiféle egység irányába törekszik. Nem véletlen: mintegy kétszáz olyan szavunk van, amelyben meghatározó szórészként jelen van az "egy". (Egymás, együtt, egyaránt, mintegy, mindegy stb.) éppen e logikából következik, hogy az EGYnek is van többes száma: egyek vagyunk, vagy: egyesek. Nyelvünkben izgalmasan mutatkozik a "k" jelenléte; mint már említettük a "sok" szavunkból. Ugyan azt mondjuk: mi, ti,ők, ám valójában mink, tik ésők a többes számú személyes névmások. Más formában ez nyilvánvaló: minket, bennünket, velünk. Az iker és az ikra szavunkban "belül" képviseli az egynél többet. A halikra sok ikra megnevezése! a homok; makk, mák szavainknak szükségtelen a többes száma. Sosem viszünk-hozunk homokokat! A nyelv "tudta" és beépítette a többes szám jelét. A homok ezer s millió apró egészet jelent, a homokszem az egy. De mint fogalom, egy a homok is. E sajátos belső elválkozás az élő nyelv logikája, az ősegy készítése. (A legelső képzeté!)

Különben is, sokféle vonatkozásban utalnak szavaink mennyiségre; nagyságra. Például: egész, fél, hiány, hí (~), semmi, csipet, csöpp, arasz, rész, ujjnyi, mér (leg), legesleg, tény (leg), kis, nagy, szór; leszámol, elszámol s a már említett száműz, számot vet stb. De gondoljuk meg, a mag - fűmag - sok apró magot veszünk -a k-g hasonulás! Ha hozzuk a MAG-ot, akár több zsákkal is hozhatunk. Így a magam, magány, ugyancsak érdekes eredetet tudhat maga mögött! S még: csökken, tetemes, tömeg, tömkeleg (ezek nagyon érdekes szavak, alapjuk a mongol "tumen"), tömérdek, töméntelen stb., aztán rengeteg, számos, számtalan akárhány, valahány, pár, ez az az eset, amikor a kettőként értelmezhető "pár" szavunkhoz illik a fosztóképző: páratlan helyzet. Mert a pártafan, noha hasonló, mást jelent. Így a "párta" szavunkban,

mintha a csonka fosztóképző működne? Aki pártában marad, az egyedül marad! (Az özvegy már kifejezi, hogy tán összegy? Tehát megvolt a két fél, és a feleség változott özvegygé?!) Számolva: páratlan, emberileg: pártalan. Folytatva még néhány szóval: szórvány, sereg, az utóbbiban, akárcsak az ezer szavunkban, benne van a szer-szor-ször változata, ahogy például a rész, részel - szerez! - szavainkban. Aki szerez (szoroz) szorgalmasan, az több-szöröz! Érdekes, a pár-baj szavunknál is két - kettő! - résztvevőre gondolunk. '7.

Az ősegy eszméjéből következik, hogy sejthetők az emberi teljesítmény határai. Talán számíthatók is. Létezik sajátos arány-törvény, mely szerint nem véletlenek a földi arányok. Ez a nagyságrend, hőfok, halmazállapot meghatározza az ember lényegét, miként a Föld lehető korát, s ahogy volt hosszú születése, lesz haldoklása s halála is. Az élet mínusz 50-70 és plusz 450 Celsius-fok között maradhat fenn. Gondoljuk meg, a milliós hőfokokhoz mérten ez milyen szűk tartomány. Életünk alapja a Föld tengely körüli forgásának ténye, 1666 kilométeres óránkénti sebességgel forgunk keleti irányba s ez kiegyenlíti a tömegvonzás erejét. Minden változás, lassulás vagy gyorsulás, a halálunk lenne. (Az űrben elpusztult az oda kijuttatott csirkeembriók egy része a tojásban!) A törvények összhangja szabja meg az ember testmagasságát is. Nem véletlen, hogy nem tíz-húsz centi vagy öt-hat méter magas. A föld-hold viszony hatással van a szívverésre, a nap hatását nem is említve. Mi az ősegy lényege? Az eszmék oka és formálója. Belőle következik] amit már idéztünk: KEZDET BEN VALA AZ IGEN! Vagyis az EGY, ŐSEGY elkülönítő felismerés, alapkiindulási képzet és igenlés.

A két-elkedéssel, e sokféle finom műszerrel, párhuzamosan, szüntelenül jelezzük: mintha fogyna az IGEN s vele csökken az igény és kevesebb lesz az igenes, igéző igazú, egészséges ember. (A teljesítmények közé kellene sorolnunk az erkölcsöt, tisztességet, tartást is? A teljes is mérték-szó, a teli, telt stb. rokona.) Avagy teljesítmény-e az istenhit, becsület? A kényszerállapotok következményei fölfoghatók-e teljesítményként? Ha nem, szétesik a világ! Az ún. tehetetlenségi erő hatása a legnagyobb a mindenségben, s ha kezdetet kijelölhetünk, annak előzményeire bukkanunk sejtben, atomban, galaxisban - emberi lélekben - mely viszi, löki az IDŐ LENDÜLETÉVEL a létezés elemeit. Valójában a térre sincs érzékszervünk, nemcsak az időre. (Lásd párhuzamosok "találkozása".) Vissza, s alá, vagy fölé "görbül" az emberi vég? S vajon a tér folytatása az idő vagy az időtlenség?

Vagy térelőzmény az idő, mint energia? S lehet saját szerkezete, törvénye? Éppenséggel maga a törvény? A TÖRVÉNY? A hatalmas távolságok igazában fölfoghatatlanok számunkra, mindent igyekszünk EGY-re egyszerűsíteni. Nem ezer méter; egy kilométer, egy fényév, egy parsec stb. Mert valójában csak az EGYET TUDJUK FÖLFOGNI! A számok is igazolják ezt, íme: 1, 10, 100, 1000, 1 millió stb. Tehát bármilyen nagy szám is jelöl valamit, előbb-utóbb valamilyen egyre alakítjuk. Ez is törvényként működik. Az ősegy kétségtelenül törvényt jelenít meg, kényszerpályát jelöl ki s ennek alapvető nyomai vannak a nyelvben, a gondolkodásban, a számtanban stb. egy minden nyelv az emberi kifejezés kényszerállapotú szabadsága. Ha így kérdezek: csökken-e az ismeretlen száma a tudással, nem tudok válaszolni szavakkal, mert együgyűek, kényszerszülöttek, s rend részei. Szinte valamennyi szavunkra szükségünk van, hogy egyetlen egyet igazán kifejezzünk vagy megértsünk. Azaz, minden szó mögöttében ott fénylik vagy sötétlik az egész nyelv! Minél gazdagabb az egész nyelv s abból minél több szó édes birtokunk, annál jobban értünk minden egyes szót. Ezért ugyanakkor nem tudhatom meg soha, véges-e a NAGY ISMERET. Azonban az ősegy cövek, "biztos pont"-nak mutatkozik a térben és időben, egyszerre világosít föl és vakít el. Mégis az a kérdés, tényleg biztos pont-e az a pont-e, amelyből kimozdítható helyéből a világ?! Ameddig szemeszünk ellát, talán annak vélhetjük. Nincs más jobb, szebb válaszuk, mint amit Babits Mihály írt: "elhallgat a fény és fölvisz a dal"

TÖBB A SOKNÁL

Képességünk az édes, ékes anyanyelv

Tanultuk és tudjuk - akkor is, ha nem tanultuk! -, hogy a sok szavunk fokozása nem a sokabb, hanem a több. Tudjuk, elfogadtuk, használjuk. Ám azt nem nagyon kérdezzük, miért van így. Miféle összefüggések magyarázzák ezt a "kivételt"? Mert így a természetes: jó, jobb, legjobb s végül legeslegjobb. Már kis változás van a szép szavunk esetében, megmutatkozik a pb-v hasonulás egyik része: szép, szebb, legszebb, legeslegszebb. (Itt jegyezzük meg, mint annyiszor, ezúttal is apró kitérőt teszünk, mert a "leg" szótag előfordul a szavaink végén is: tény-leg, mér-leg, elő-leg stb., sőt futólag, utólag, vagyis mély-hangzós formában is.) Tehát magyarázza-e valami, vezet-e út vagy ösvény az okok irányába? Úgy véljük, ig-en. (Később majd sajátos példaként bemutatjuk az "indulatos", a "hős", a tün-szüre és az "igen" szavainkat.) Vizsgálatainkat azzal az alapos gyanúval végezzük újabban, hogy a magyar nyelv logikai, számtani alapokon rendeződött nyelv. Noha élő, "liános" rengeteg, benne kristályrend található, erejét ez adja. Tehát egy-szerre ún. emberi - tapasztalati - és számtani rendeltetésű logikából kell kiindulni.

Az eddigi kutakodásaink arra ösztökélnek bennünket, hogy e nyelvtani okok és okozatok magyarázatát a számtanban, illetve a természetes logikában keressük. Már írtunk az okokról. Bevezettük az ŐSEGY fogalmát és eszméjét. Persze erről kell még szólni, ha úgy tetszik: meg kell magyarázni. (Lám érdekes szó: magyarázni. Noha könyvünkben - Ősnyelv-nyelvŐS? is emlegettük ezt a jellemző szavunkat, itt is mondjuk el: olyan, mintha két magyar nyelvű ember beszélne egymáshoz, de az egyik a z igazi, a másik talán nem egészen igazi magyar nyelven szólna. Az előző ezért fensőbbiséggel

mondja: "Majd megmondom én neked magyarul!" vagy "Magyarán mondom, hogy értsd..." Még fenyegetés is rejlik a hangsúlyban.) De most szóljunk arról, hogy még mit értünk a természetes logikán. Azt a törvényszerű állapotot, amely egyetemes, nem kötődik egyes nyelvekhez. Amikor például a csecsemő rácsodálkozik a kezére, majd a kettőt elkülöníti egyre-egyre. Csak sokkal később adja össze, illetőleg számolja meg az ujjait. Ez az ősegy törvénye! Így lesz számára a világ érthető, s egyúttal önmaga is beletartozik e számolásba. Ez a csírája, alapja a fejlődő logikának, amely azután a lényegét tekintve változatlan marad s lesz a "biztos pont". Tehát abból indultunk ki, hogy furcsa és kivételes a sok, több, legtöbb s legeslegtöbb nyelvtani alakzat. Keressük a kivételesség okát. Ehhez alighanem azt kell megtudni, hol kezdődik a sok és hol a több? Vagyis a többesszám? A legtöbb nyelvben már a kettőt többesszámként használják. Van tehát; egy egyesszám, de a kettő már több, azaz: kettesszám, s ez már MÁS. Az is feltűnik, hogy az egyedik az első, a kettedik a második. Azt hisszük, hogy ez is az ősegy "munkálkodása".

Az egy-et, ha helyileg és alakilag egyszerre helyezzük el, akkor egy-értelműen az el-ső helyen áll. Vagyis a szám-sor elején. Így sor-szám: el-ső, nem pedig egy-e-dik. (De ugyanakkor egyedi, egyedül stb.) S talán nem véletlenül nem egy-e-dik, mert el-öl van. Miként nem vél-etlenül második, mert az már más. Nem az ősegy szerepei, hanem a mása! Érdekes az egy-más szavunk, ezért fejez ki kölcsönösségi viszonyt.

Mielőtt tovább mennénk az emlegetett, sajátos élő rengetegben - ez a szó is sok-at fejez ki, ahogy a tömeg is, ez sem fokozható mert nem is volna értelme, a tömeg nem lehet tömegebb csak nagyobb, tehát azt mondjuk tömkeleg vagy sokaság -, amelyben minduntalan kristálytisztá rendekre, mértani alakzatokra bukkanunk. Válaszoljunk az adódó kérdésekre: miért foglalkozunk mindezzel? Mert negyven évnyi kutakodás után egyre bizonyosabbak vagyunk abban, hogy a nyelvek logikai alapon fejlődtek, de köztük az egyik legrégebbi a magyar nyelv, talán a legfeltűnőbbben őrizte meg ezt az eredendő tulajdonságot, sőt fejlesztette önmaga lényegévé. (Ez talán magyarázat arra nézve is, hogy miért magyar anyanyelvű találta föl a számítógépet, s ugyancsak magyar alkotta meg annak logikai nyelvét...) Az két-ség-telenül újabb kérdés, hogy miért éppen a magyar nyelvben maradt meg ennyire kirívóan ez az ősi állapot, illetőleg miért éppen ebben a nyelvben fejlődött ilyen magas szintre? De talán választ adhat erre is például a költészetünk és a magyar természettudósok feltűnően nagy létszáma a világ legjobbjai között. Azonban e válasz egy másik dolgot tárgya lesz. Annyi azonban bizonyos, hogy ez okozza a magyar nyelv "nehéz" voltát. Mint láthatjuk majd, ez valójában babona! Tudatlanságból terjesztett előítélet, mert a mi nyelvünk éppen emiatt könnyű! Már e dolgotban is kísérletet teszünk arra, hogy ezt bebizonyítsuk. Hiszen a logika és játékosság a gyerekekhez is közel áll. A magyar nyelv tana arra lesz hivatott, hogy elősegítse magyar gyermekek vagy idegen nyelvűek számára a mi nyelvünk játékos megtanulását.

Mindezeket előre bocsátva folytassuk a kiindulástól. Tehát a számok így hangzanak egymás - egy és más - után: egy; kettő, három, négy stb., de megváltozik jelentősen a szójel s sorszámok esetében: első, második, ám a harmadiktól már rendszeren mondjuk: negyedik, ötödik, hatodik stb. Utalunk a gyanúnkra is, hogy az ősegy miatt. Mert minden ebből indul ki, és ide vezethető vissza. A nagy számokat is csak úgy vagyunk képesek - látjuk a képüket! - fölfogni, hogyha előbb-utóbb a nagy számból egy-száz, egyezer, egy-millió; egy-milliárd, egy-billió stb. lesz, illetve a hetedhét-ből egy (mert az egyet jelent!), egy fényév és így tovább. EGYszerűsítünk. Az egy jel-kép is, ahogy kép-jel utal az egyre. Mindez az ősegy kényszerű befolyása, ereje; mert az egy-szer-re: én, van, egy, igent jelentésű. Az egy én vagyok, s ezt igenlem, mint egy-én! Az EGYESEK nem számok elsősorban, hanem szem-él (v) ek. Ahogy ez a szó SZÁMOMRA, azt jelenti nekem, a részemre. Hogyha vagyok valaki, akkor SZÁMÍTOK, és rám is számítanak stb. Erről is írtam másutt részletesebben is, de az ismétlés szándékos, más a leágaztatás! Az egy nem fokozható, mert ha fokozzuk, már más-ról beszélünk. Az egy-éb (b) -ként, egyéb (b), egyebütt, egyebek stb. - az egy fokozását jelentik. Azaz: EGY EB (B) az egyéb (b). Mert ezt a szót így is mondhatjuk, rokonértelmű szavakkal: különben vagy másként. A jelentése: elkülönítés, más, hasonló stb. Látható, hogy e szavaink is határt, elkülönülést, részt, nagyságot, különbséget, fokozatot, sorrendet stb. jelentenek. Tehát tárgyi - számtanilag is érzékeltethető - állapotot.

De így vagyunk szavaink igen nagy részével! (A nagy és a rész is ilyen!) Ha azt mondom "egyébként is", azt is mondhatom, különben is, végül is stb. A "végül" is határ! A mi nyelvünk előbb a tárgyat nevezi meg, nevesíti; a valóság nyelve tehát, majd abból kép-ez, kép-ességével, kép-szerűen nyelvi kép-viselőket, mert a kép-telen-ség névtelen-ség. Amit nem nevezhetünk meg, az számunkra nincs, egy-ál-talán nincs! Akkor van, létezik, ha megnevezzük. Ezzel különítjük el az ismeretlen roppant sötét tömbjétől. (A tömb a tömörség sajátos kifejezése, mintha fokozása lenne. Hiszen az eredeti alapszó a tumen, tízezres katonai erő, majd a tömör-vas, ugyancsak mongol szó, ám amikor tömörül akkor lesz belőle tömb, mintha a "b" a középfok jeléből való lenne? Aligha kell mondanunk, hogy e szóból lett a tömeg, tömkeleg szavunk, talán még a te-tem-es - te-töm-ös? - is? Valamint a tám-, töm- kezdetűek egy része. Zöme? - Zöm-töm? - Hiszen a töméntelen és a tömény, mint sűrűség szintén ide sorolható.

Érdekes szófejemény a tombol szavunk, mintha ennek köze lenne az előbbiekhöz, noha nem főnév. De ha tám-ad, mint erő s tomb-olva tör ránk a tömkeleg, egy kissé el kell gondolkodnunk a nyelv belső rugalmasságán és logikáján!) Az atomfizikus Balázs Nándor sejtette meg, valamint László Gyula régtől, nyelvünk "tárgyiasságát", valóságképző elvét. Mert játszunk csak! A tömb-szer-űség általában tompa - tomp -! -, mint a tompor, azaz t-d hasonlattal: domb, domború. S hogy nyelvünk mennyire játékosan izgalmas, mi ezt is mondhatjuk dimbes-dombos, holott dimb szavunk nincs, s éppen a második hitelesíti, ad neki igazi értelmet. Mert a másik játékban az ákombákom, egyedem-begyedem, ingyom-bingyom, anya-banya és még sorolhatnánk ezrével a "b" hangzóval válaszoló szóikreket, általában az első szó érthető,

használatos. Például maci-baci; máskor, a kece-bece kifejezésben inkább a "bece", vagy a szánom-bánom esetében mindkettő stb. Ez újra mellékirány, de ki kellett térni rá. A logika tehát: a tárgy fölismerése, elkülönítése - ősegy! - majd megnevezése. Az is érdekes, hogy amit elkülönítünk, s ezt hangsúlyozni akarjuk, arra azt mondjuk: egyedüli a maga nemében - név, nép - nem-es összefügg - de azt is mondhatjuk: pár-at-lan. Vagyis a kettőre utalunk már! (Pár, szép pár, páros, párbaj stb. két személyt föltételez.) Újra csak megjegyzésként szúrjuk közbe, az egy az ig-enlés, a kettő a két-elkedés, két-elv, két-ség stb. Ezért is állítjuk, hogy az ősegy a bizonyosság, az eredendő bizonyosság hitvallásban, teremtésben; hitben stb.

A kettő már, noha a kettő a második egy, az összeadás része; már más. Vagyis a sok azért nem lehet logikailag sokabb, mert értelmetlen. A nyelv maga bírná, nincs mássalhangzó-torlódás, nyelvtanilag nincs ennek a képzésnek akadálya. Ám logikailag nem illik bele a rendszerbe! A sok, akár a tömeg, rengeteg, tetemes, tömkeleg stb. nagyság, sokaság, megnevezése. Még ha nem is pontos, de azért SZÁMNAK bizonyul. S ha az ősegyre utalunk, az nem lehet egy-ebb - csak egy-éb (b), vagyis más, az előbbi esetben is a sok: eredmény, végeredmény. A több pedig kivonási vagy összeadási különbség! Nem azonosak! Logikailag, számtanilag mást jelentenek. A lényeg a második mássága; és a több hasonlóan különbözik a soktól. Így hát a tömeg sem lehet tömegebb, de már töményebb igen. Amint a tárgyias jelentést elvonttá, jelzővé tesszük, máris fokozható! De hát a nyelv valóban élő jelenség, így a te-tem-es - tetem: kiemelkedés, tompa domborulatok tömege - lehet nagyobb, több, tehát tetemesebb. Bár ha megkülönböztetni kívánunk eleve, mondhatjuk: "Ennél töméntelenebb embert még nem láttam". Így mondatban számjelző, csak maga a szó alapjelentése nem fokozható: sokabb, tömegebb, rengetegebb. Noha, amint láttuk, nyelvtanilag használható. Még a több is fokozható, csak kissé át kell alakítani a szót, tovább kell képezni: több-ször-ös-ebb-en. Máris kétszer használtuk a középfokot egy szón belül. De maga a szám nem lehet egyebb, kettőbb, hármabb és így tovább. (A tovább is fokozott szó: tova, tovább, legtovább...) Ezek után már véleményt alkothatunk: az első a fölismerés, majd következik a fölfogás és megnevezés, s ezzel együtt az elkülönítés. Az összeadás és kivonás igazán nem lényeges. Ma a az egy, az ősegy törvény a lényeges, minden további ebből következik. Így követhetik egymást a rendező elvek gyakorlatai az agybani "kódolásban".

Kezdetben tehát (ahogy már irtom): vala az IGEN. S itt térek rá az igen szavunk lehető kialakulására. Ugyanis az igen is elhatárol. Igenebben aligha lehet igenelni. (Ig-ény-es-ebben már igen!) Hiszen ez a szórész: "ig" ott van az addig, eddig, meddig stb. szavainkban, ig-azán határ-ozó rag! (Észrevehette az olvasó, hogy gyakran nem a megszokott szabályok szerint választom el a szavakat, de ezzel is olyan több-letet, különbözést kívánok jelezni, amivel helyet s időt pótolok.) Az igen-es ember egy-eves ember is egy-üttal! Az egyenesnél, mint mértani alaknál sem lehet egyenesebb. Csak az az út lehet egyenesebb, ami valójában egyenetlen. Vagyis amikor a szó elején fordul elő ez a rag, akkor kapjuk ezeket a szavakat: iga, igaz, ige, igen. Gondoljunk bele, e szavak jelentéstartalma határokat jelöl; igazol? Az iga lenyűgöz, de valóságosan. Annyira határ, hogy: gát! Gátol, meghatároz. Mégpedig az igába fogottat, leigázottat. Az igaz nem más, mint az igaz-ság. (A -ság, -ség képzőnk, mint emlegettük, s szólunk róla még, a sok szavunkból alakult képzővé.)

Tehát, ha igazságról szólunk, megfellebbezhetetlenről beszélünk. Az ige szentigaz dolgok közé tartozik eredendően, ugyancsak meghatároz. Az igéz, igézet megint csak szép fejlemények, míg az ig-én (y), az ÉN minőségi határait jelzi! Gondolatban, eszmében, hitvallásban tehát megegyeznek, az az ig-en! Ameddig én elismerem a valóságot, a másik igazát. Vele együtt határolom el magam valamitől, s egyúttal határozom meg dolgok, állapotok, eszmék határait. Arányosulást is létrehozok ezáltal. Azaz: valóban kezdetben vala az IGEN és csak azután az IGE. Mert az igen a fölismerés, az igen az egy, az igen - ig-én! - az én ennen-önönmagára való ócsúdása is egyúttal, egy-szer-re, maga a kölcsönös azonosság és egyediség megvilágosodása. De hát nincs másfajta lehetőség. Elsősorban a megjelenésükkel, külsejükkel tűntek elénk a dolgok: (visszatérünk még a t-sz hasonulás remek példájára: tün-szűn) mutatva külsejüket, felszínüket. (Visszajukat csak később érzékelhetjük!) Az már sajátos fejlődés, hogy ezt a felismerést magára a tudás megszerzésére is fölhasználta az ember. Amikor valamilyen következményből vagy hatásból következett az okra. (Lásd csillagászat, atomfizika kutatási módszerei!) Mi is jelentéseket és logikai pályákat föltételezünk a nyelv "üres" helyein. (S ez nem csupán ig-ér-et!) Mert úgy működik a többi szó, hogy ezt kell gondolnunk: hinnünk. Ám ez már igen hosszú gondolkodási rendszer tapasztalata, amely azonban való következménye az ősi logikai alapoknak. Ez a nyelv arra is vigyázott, ahogy már jeleztük, hogy csupa lágy mássalhangzó fejezze ki a lágyaságot jelentő szavakat: puha, pihe, lágy, levegő, víz, nyelv (hús!), és kemények határozzák meg a csattan, koppan, kő, kemény stb. szavaink jelentéstartalmát! Persze, nem győzzük hangsúlyozni, élő és elevenen ható, megjelenítő eszközről van szó...De hát a szó szavunk is csaknem azonos a szél, szellő, sziszeg, sűg, zizeg stb. szavainkkal. Mivel levegő mozgásáról van szó, kis szeleket szeletelünk szánkkal, a szellőkből szőjjük szavainkat, ez a logika átjárja az egész nyelvünket és meghatározza! Ahogy az is, hogy a személy szó (jelen van személyesen) azért kifejező, mert Ő IS RÉSZESE A DOLGOK LÁTÁSÁNAK velünk együtt, akik szintén ott vagyunk.

A személyes részvétel azt a valóságot jelenti, hogy látjuk a történést, látjuk amit teszünk vagy velünk tesznek. A szemünkkel látjuk! Ez a legfőbb SZEM-pont ebben a jelentéstartalomban! Így érthető, hogy aki nekilát a munkának, az személyesen van jelen, annak megnyilvánul képével a világ...Ugye világos! A szem, mint a látás eszköze képez új szót: személy, máskor formája alapján: szőlőszem, szemelget - átvitt értelemben szemelvény -, ahogy maga a látás válik látogatóvá. Természetesen minden nyelvben található hasonló kapcsolat, ám korántsem ilyen következetes és szoros. (Például több nyelvben a lovagolni szóban nincs benne a ló szó!) A legvilágosabban látó, jó képességű ember - akinek sok képet képes képezni a képzelete! - az a jelentős személyiség! Az te-het-ség-es, hiszen képes tenni. Nem tétlen, te-he-

tet-len, fölismeri a dolgok tétjét, vannak nézetei, s jól néznénk ki, ha azok nem eszmék, eszmények volnának, csupán látványos látomások. A jó képességű ember képes világosan fölismerni eszével a világ összefüggéseit, nézetei támadnak eszében, azok eszmévé válnak.

Úgy is mondhatjuk: megvilágosodott előtte valami, akár látomásosan, s így lesz egyetemes erejű valamilyen személyes vélemény. Hosszan folytathatnánk a láncszerűen egymásba kapcsolódó, logikusan követhető jelentéstartalmi összefüggéseket és kapcsolatokat, amelyek, mint láthatjuk, korántsem véletlenek!

Talán az sem véletlen, hogy a "nő" szavunkat két értelemben is használhatjuk. A természet dolgait nagyon régtől ismeri az ember s nevezi meg. Nos, a nő-ben növekszik az élet, ő maga sajátos további teremtője a teremtésnek. (Férfiakra nem is mondjuk: "De kedves teremtés!") Nemcsak benne növekedik-nevekedik az embergyerek, de ő maga az első számú növelője nevelője, s ha jól neveli, jólnevelt lesz; és jó neve lesz! Erre ugyancsak ritkán gondolunk, de nyelvünk e logikai "köröket" sokszor igen nagy ívben zárja. Egész rendszere ilyen módon nyilvánul meg.

Említettük az ig-en szavunkat, amely minden biztonnal a tól-ig ragok rokona, maga a végső határt vonó, ügyet, eszmét, egyetértést igazoló! Nagyon fontos szó! Tehát: tól-ig...Szoktuk is használni, mint határokat jelző kifejezést. Az ig-en-ről szoltunk itt, másutt a "tól", "től"-ről emlékeztünk meg. Nem véletlen, hogy a tolja szavunk valahonnét valahova tartást jelent. Eltolja magától, maga előtt tolja, azaz tőle tolja máshoz. De van ebből is szavunk s mintha az ellenkező jelentéstartalmat hordaná, mint az IGEN: Ez pedig a TOLVAJ! a tolvaj valakitől ellop, ha úgy tetszik el-tol-aj-donit valamit...Látható, hogy a belső logikai erő jól működik, a kristályrend minduntalan a szemünkbe tűnik.

Emlegettünk mássalhangzó-hasonulatokat, ilyen például a t-sz, p-f. Árai-kor a pösze gyerek a fészek helyett azt mondja „pészek”, a finom helyett "pinom" stb. A selypítő esetében is magát a hangzást nevezi meg a nyelv! Aki a finomságokat nem tudja érzékeltetni, az a legtöbbször nagyothalló! A susogást már nem hallja. Ezért így tanulja meg: "Köszönöm tépem" Ez is természetes, mindenkinek a hallásától függ elsősorban a beszéde, no meg öntudattól, műveltségtől is persze.

Térjünk át a már említett tűn-szűn szavunkra. Ha meg-szűn-ik a látomás, akkor eltűnik a tündér - ami lehetne másként: szünder is - hiszen, ami eltűnt, az megszűnt. S ezen szünet nélkül tűnődhetünk, s amit teszünk, az lehet akár a szünet nélküli szünet, ámbár ez furcsa tünet...Azaz a tünet nem más, mint fel-szín. Olyasmi, mint a szín-ház, ahol főként a színe látszik a dolgoknak. Tehát a tűn-szűn-szín egy töről való? Alighanem, mert ahol a tünemény eltűnt, megszűnt vagy előbb föl-tűn, az szín-hely, azaz a helyszín. (Nem tej-szín, de az is fel-szín-e a tejnek, ámbár a java!) Ami sima az víz-szín-tes, mint a víz felülete. A tünemény előállítója a szín-ész, szín-művész. Aki színt vall, majd eltűnik, hogy se színe se hamva, de nem baj, mert nem igaz a vész, csak mű. S amit játszik: szín-mű. A szín tehát elsősorban felület, noha kék, piros, zöld, stb., de nem az igazi. A szín-te a majdnem, csaknem jelentéstartalmi párja, szín-tény) azt jelenti, illetőleg nagyon közelít. A folyamatban a szünet - az a semmi! - a dolgok elrejtőzésével, megszűnésével, megszakadásával, eltűnésével kapcsolatos. De mint annyiszor emlegetjük; a nyelv élő rendszer. A szünet és tünet szavunk már képzett alak, s ezúttal a kép-zés éppen a képet tüntette el, szüntette meg. A valóságot, a látható tárgyat, dolgot, történést, s maradt e két szavunk elvont fogalom. Valami kivonódott tehát a szóból, maga a szám-szerűség, az eredendő jelentés. Különben - egy-éb (b) -ként - ér-zék-elnénk a valóságot és értékelnénk a "számot" is, mint mutatványt. A tűn-dér az a valóság, ami mese. Tehát TŰN-DÉR - DER-ENG. Most írhatnám: derűltség, de hát a dér is jelenség, meglehetősen felszíni, nem igazi, azaz picit igazi. Deres hajamra mondom, vagy másként: dérütöten. Így lehet színt "alkotni" tárgyi jelenségből! (Külön érdekes és színes összefüggés áll fenn a -der, -ter, -tár szótagok között, amelyek hasonlólt jelentenek több nyelvben is. Finnül az Ilma-tár levegő-tűn-dér, de németül a nővér: die Schwes-ter, angolul: sister de hát gondoljuk meg: a magyar tűn-dér szavunk jelentése is nőnemű!)

Tündérkedhetnénk még sokáig, de máris azt mondhatják mindegyik, hogy ez már több a soknál. Így aztán vissza kell térnünk oda, ahonnan a feltételezésünket elindítottuk. Mégpedig hol kezdődik a sok? Illetve miért nem lehet sokabb, csak több?

Ha két katona megy az utcán, aligha mondjuk, hogy katonák mennek az utcán. azt még kevésbé, hogy katonaság - azaz: katona sok - vonul az utcán. (Húz-za-vonja maga után a kép a képzeletet...) Való-szi-nű-leg azt. mondjuk: "Két katona megy az utcán". Ha három katona megy, talán még azt is pontosan megnevezzük...És így tovább. De- ha meg nem mondhatóan, csoportokban jönnek a katonák, akkor azt mondjuk: katonák jönnek, ha sorban menetelnek, akkor vonulnak, s lehet huzamosan. Lám, "huzam" szavunk nincs, csak "hozam". De hát ez is hasonlólt jelent: húzza-vonja hoz-hez-höz, hozzá, haza stb., s vonja-tól,-től, ettől, attól, tőle, tolja...S ha az egyik tolja, a másik húzza, de nem egyirányban, nem azonos céllal stb., agy: a haza-vona, hiszen vonakodik, s ezért huzakodik...

Másutt írtuk már, ám nem árt kitérni röviden arra a feltételezésünkre, hogy SOK szavunkból alakulhatott a "-ság", "-ség" kép-zőnk. Mert valóban nagyobb képet képez: hegy - hegy-ség, sík - sík-ság, katona - katona-ság. sok a sok - sok-a-ság stb. Tehát ha emberből sok a sok, akkor mondjuk a többre: sokaság. De hát ez is nyilvánvalóan csupa számtani kifejezés! (A nyilvánvaló szavunknak a nyíllal való összefüggéséről már másutt szoltunk, de belénk nyilallt, hogy itt is megtegyük, ám akkor sosem érünk e dolgozat végére, noha nyílegyenesen igazán nem haladunk így sem.) Mi történik, ha az EGY és a SOK alkot közös szót? Iz-galmas kérdés! De azért íz-lel-jük meg, adjunk belőle ízelítőt, ha nem is iz-zót, noha valami

haló-halo-vány összefüggés itt is lehetséges.

Íme: EGY- SÉG, azaz egyből sok. Elvonódik a számtani valóság, hiszen a dolog nagyonis ellentmond. Lesz belőle elvont szó. S azt jelenti, hogy azonos gondolatból, véleményből stb., sok van. Így az egység nem is tárgyak jelzője, hanem fogalmaké. Ám ha már tovább képezzük, akkor mondatjuk: egységes arculat, egységes bútorzat stb. De az egyenruha már egyértelműen az azonosságot jelenti! Efelől nincs is két-ségünk, ebben nem is két-elkedünk, nem hangoztatjuk két-elyeinket, ám két-ség-be sem esünk. Megoldjuk valahogy ezt a sajátos egy-enletet. Az ősegy uralja az egyet az egység, együttes, együttlét, egyveleg stb., és még több száz szavunk esetében. Ezért van, hogy például a világúrt nevezhetjük mi magyarok világegy-etemnek, azaz megint az EGY szavunk tündököl itt. De mondhatjuk így is: világmindenség. (Angolul mindkét szó: universe. Persze ott is működik, ha kissé torzult formában is az one - egy, de már a "minden" szót, mint az ősegy ellenkezőjét - a mindenségben - nem találjuk!) A "mindenség" szavunk önmagában az egész világ-egy-etemre vonatkozik. József Attila írja: "A mindenséggel mérd magad!..." De maga az egyetem, egyetemesség stb., is az ősegy roppant hat-árát jelzi. Jelen van tehát a logikai erő atommagjaként, és hol robbant, máskor meg forraszt. (Hat? Hatás, határ? Miként kerül ide a hat -6-?s miként a hetvenkedőbe a het? A legnagyobb távolságba, a hetedhétbe a hét? Talán nem-sok-ára majd erre is választ ad a nyelvünk. Viszont azért már közeledünk a válaszhhoz, vagyis ahhoz, hogy a sok miért nem lehet sokabb, csak több. Bizonyos vélemények szerint - Kovács Zoltán matematikus közlése -, hat meghatározó rendszerből áll a világegyetem s talán a legkisebb elemi részecskékből, a kvarkokból is azért van hat (6) ?? Így ennek HAT-ása az egyetemes törvény? S ezt tudatja, mert, tudja" réges-régtől a mi nyelvünk? Pl. a Teremtő másként MindenHATÓ

Iz-eg-mozog bennünk az "íz", azaz régi kifejezéssel a lélek, de az "ízület" is az a testrészünk, amely "mozog", illetve a mozgás "öle", (ugye de nagy különbség: ölel -s öll!? Ráadásul az anyaöl nem öl, hanem ölel, még hozzá elől...) Mindezek azonban korántsem véletlenek, bár nem tudjuk miként vél-ekedjünk róluk, nincs véleményünk, így csak vél-etlenül találhatunk rá a törvényre. Mi azonban igén (y) esek vagyunk, és nem a véletlenre bízunk a döntést. S mielőtt befejeznénk e rövid eszmefuttatást, ig-ér-etünk szerint - lám, megint valamilyen cselekedetre, tárgyra, tehát valóságra utaló szó, ami ig-gel kezdődik! - szólunk a "hős" és "indulatos" szavainkról. Ami pedig az ígéretet illeti, azt mutatja, meddig ér hatalmunk, az a bizonyos tól-ig lehetőségünk.

Arról nem kell hosszan beszélni, hogy az "indulatos" ember valóban nekiindul valaminek vagy valakinek, s erős felindulásában bármire képes... Avagy megindultságában, azaz sajátos "fölsindult" lelkiállapotban másként viselkedik az ember. Tehát valami módon indulatos. A nyelvünk újra a látható valóságból "indult" ki e szóképzéskor. Mert az indulatos ember erősebb az átlagosnál, kiszámíthatatlanabb - íme, a szó magyarázatánál újra előjön a szám! -s indulatában "képtelen" dolgokra is képes. Tehát ez egyértelmű, nem kell sok-á-ig magyarázni...Kissé más a "hős" szavunk.

Sajnos gyakran kell használni nekünk, magyaroknak a "hőseink" kifejezést. Alapszó a hős. Sokféle további szót képezünk belőle: hősiesség, hősködik stb., de arra ritkán gondolunk, hogy összefüggésben van a "hő" szavunkkal. Pedig, ha meggondoljuk, a hős az heves, nagy hévvel veti bele magát a küzdelembe, íz-zó hevültséggel rohan az ellenségre. Használjuk ezeket a kifejezéseket: "Izzó hazaszeretet." "Izzó szenvedély" stb., tehát a hő, a hév, a hevesség, az izzás, szélsőségesen: tüzesség - mind mind közrejátszik a hős szavunk létrejöttében, kialakulásában. S noha mindezekre nem gondolunk egy-egy szavunk használatakor, azt mondhatjuk, szinte minden szavunkhoz sok más jelentés ötvöződik, a leggyakrabban rejtőzködve, észrevétlenül, azonban így is hat, részt vesz a szó további életében. Így, ha jól használjuk nyelvünket, tömören, szűkszavúan is; a megfelelő kifejezéseket alkalmazva, még szavak tucatjait, százait, s hatásukban a költők, szavak ezreit vonultatják föl egy-egy rövid vers mögé. Így azzal fejezhetjük be kissé kacskaringós eszmefuttatásunkat, amit címül adtunk. A jól kiválasztott kevés szó is olykor több a soknál.

AZ EGYETLEN ŐSEGY

I.

Korábban több lapban - HITEL, Magyar Élet, Heti NEMZETI ÚJSÁG írtam az ŐSEGY fogalmáról. Most is csak először írom csupa nagybetűvel, a továbbiakban nem különítem el, noha éppen ez az alapvető jelentősége. E dolgozat célja körüljárni a magyar nyelv számtani, logikai rendszerét. Mert van ilyen, sőt, azt állítom, csakis ilyen van. Alapvetően abban hiszek, hogy a nyelvek azonos hangzó-, hangképző törvény alapján alakultak, bár ezek mai kimutathatósága eltérő. Valamilyen okból az eleink által ránk hagyott magyar nyelv látványosan őrizte meg az ősi vonásokat és hatásokat s mindez jellemzi rendszerét. Nyelvünkben jelentős arányban található ősi szógyökök, ezek egy részének jelentéstartalmi magát tudjuk, sejtjük. Észleljük azt az utat, amit a hangzás - hangzó - "elkezdett", majd mások folytattak. Gondoljunk a sziszeg, zizeg, suhog, szél, szellő, stb. szavainkra. Ahogy hallunk, úgy beszélünk! Jelen írásunk a jelentéstartalomhoz vezető ösvényt éppen csak érinti, inkább a nyelvre jellemző logikai hálózatot, ha úgy tetszik, kristályrendszert próbálja megmutatni, ezúttal főbb hangsúllyal a számokra. Bár megemlítjük, hogy a csöndhöz legközelebb álló mássalhangzók ~-éppen az előbbi felsorolásban szerepelnek - állnak a legközelebb (részben azonosak) a csöndre intő "pszt" kifejezéshez. S ha ezt meg is fogalmazzuk, így szólhatunk: "Pszt!" Vagy: "Ne piszej!" "Egy pisszentést se halljak!" stb.

Említettük, hogy nyelvünkől olyasmire is következtethetünk, mintha két nyelv létezne benne. (Tán egy ősi, amit részben itt hagytak, részben elvittek, majd évezredek múlva visszahoztak s a kettő, több, mint ezeröttszáz éve újra itt egyesült?!) Lássunk példákat erre nézve. Eb, kutya, kopó, szelindek. (Hullaként mind dög.) Ezek nem ún. szinonimák, hanem ugyanazt jelentik! Mint például az év, esztendő, - liba, lúd, - kacska, réce - fej, fő, koponya- sok, rengeteg, tömkeleg, tetemes - disznó, sertés, coca stb. Már több száz ilyen szót "gyűjtöttünk" nyelvünkől. Persze, igaz, a disznót csuvas eredetűnek vélik, de nem ez a fontos, hanem akkor miért volt szükség a sertés (szőr, sörte, szörme) szavunkra? Mert azt érzékeljük, hogy a hangutánzás folytán lett a "coca" és a "koca". Nyelvünk többféle módon képes alkotni, létrehozni szavakat. (Nem kívánjuk felsorolni a "talált" szavakat, amelyek valószínűleg az avarok, hunok nyelvéből is itt maradtak.) Szavak nem vesznek el főben, homokban, csakis más nyelvekbe kerülnek. S ott maradnak meg, ahol természetes a fogadtatásuk, elsősorban rokon közegekben. S minél rokonibb ez a közeg, annál jobban "eltűnnek" benne. E szavak százai nélkül is jól tudnánk beszélni magyarul. Nem szólva az ilyen kifejezésekről, mint öcs, öcsi, hűg, báty, mennyi, huny, mekkora stb. Az utóbbiak általában hiányoznak a nyelvekből. Az öcsi fiatal vagyis kis testvér.

De említhetjük továbbá, hogy mennyiséget használunk, de hányságot nem. Talán a szavak ragozhatósága, képezhetősége segít kideríteni azok ősiségét, újabb voltát? Mindez azonban külön kérdéskör, itt csak említettük, mint érdekes, jövőbeni feladványt. Térjünk vissza azon szándékunkhoz, hogy áttekintjük a lehető legrövidebben azokat a szavainkat, amelyek számokat, mennyiséget, elhatárolódást stb. jelentenek. Egyúttal megpróbálunk rámutatni e szem-pontból szám-unkra fontosnak mutatkozó össze-függésekre. Szokásunkhoz híven, bizonyos elválasztásokkal is jelezni kívánunk, figyelmet fölhívni, emlékezetbe idézni korábban tárgyalt vagy később említendő nyelvi törvényeket, jelenségeket.

Egy - eggyel - egyenlő - egylet... S először, nem pedig egyedikszér. Nem is egyedik, hanem első, előbb, elsőbbség, elől stb. Aki első, az elől megy, tehát élen jár: Még visszatérünk főként az egy és a kettő különböző alakváltozásaira. Ám előbb hadd emlegessük újra: legalább kétszáz olyan szavunk van, amelyben benne található az "egy". Íme néhány példa: egyaránt, egyenlő, egység, egyebütt - ezt a szót lehet "pótolni" más-sal is, íme: másutt, s az az érdekes, hogy noha az "egy" meghatározza a szót, éppen a kettő "sorjázása" - az ősegy másolata! - pótolja, ám ezeket az ellentmondásokat is logikusan oldja föl az ősegy eszméje -, egyenlő-ség, egyező, egyazon, egyik - egyik-másik! összetartoznak! Egyveleg, egyezmény, egyenlet, egyetem... s így tovább sorolhatnánk százával azokat a magyar szavakat, amelyekben szer-e-pel az EGY! Csak az érdekesség kedvéért írunk ide hármat, olyanokat, amelyek "hátsó" felén található az egy: mindegy, özv-egy, el-egy. Aligha véletlen ez, a szóban nem elől lévő jelenlét. dalában az együtt szavunkat, például ilyen vonatkozásban: együtt volt az egész család, így is mondják: összegyűttünk, összűtt vót az egész család. Megfigyelhető, hogy az egy-űtt és az össz-űtt esetében is, miként az egyetemesség és a minden-ség esetében is az egy és a minden, a lehető két véglet helyettesítheti egymást. A számolási logika irányváltozására utal az össze-vissza kifejezés is.

De ezek csak részei annak a nagy, az egész nyelvet átfogó logikai rendszernek, amit megkísérlünk bemutatni, hogy azután könnyebben fölfoghassuk a magyar nyelv tanát, azaz tanítását.

Miként említettük, legalább kétszáz szavunkban található az "egy", mely a legfontosabb számot nevezi meg. Már elkezdük a lehető változatokat, a nyelvtani helyzetek szerint. Az első, a kezdőt, kezdetet stb. mutattuk be. (Másutt írtuk: Kezdetben vala az IGEN!) De kézzel kezdődik nemcsak az emberi tevékenység, a kézen való számolás, hanem a küzdelem a másik emberrel és a világgal. A kéz kéz-köz-eli esz-köz. Az orvoslás ősi formája a kéz-rátétellel való gyógyítás. Ebből maradtak meg ezek a kifejezések: kezelésre jár, jó a kezelés, kezeli az orvos, félrekezeltek, stb. S kézen-közön tűnik el, amit kézzel ellopnak. S amit kézzel készítenek - készítenek?! - az el- kész-ül. Azaz a "kéz", "kez-", "kész", "köz" stb. alapvetően és logikusan összefüggnek a magyar nyelvben, miként a hús-vér nyelvünkkel, formáljuk a hangzókat s hozzuk létre a magyar nyelvet. De ne nyelveljünk erről tovább, egy-éb, azaz egy-ebb dolgunk is van. Ezúttal szűkebben kívánunk foglalkozni a számokkal, bár em-le-get-jük őket csaknem minden utóbbi dolgozatban. (Az em-lék-ez-et hangos kinyilvánítása? Majd ennek utána nézünk. De miért ut-ána? Azért talán, mert amíg valahova elértünk valóságosan vagy képletesen, azt sajátos bejárat út előzte meg? S innét a mondás logikája: utva-futva? S út utáni az utólagos?)

II.

E futólagos bevezető után rátérünk a számokra. Mindenek előtt az egyre, azaz: I-re. Talán ez az a nyelvi fő "alkatrész", amely önálló szóként a legtöbbször vesz részt további szavak alakításában. Mégpedig úgy, hogy egyes, azaz azonnal érzékelhető a ragozott, képzett volta; például egy-cég, egy-maga. De már nem ennyire nyilvánvaló az egyveleg esetében, hiszen "vel" szavunk nincs, vagy egy-aránt, mert "aránt" szavunk sincs. De amikor az "egyhez" forradó másik szó is létező, külön magában is használhat, akkor világos és egyértelmű az összetétel. Ez egy-be-vág a belső nyelvi logikával. Ám, hogy az egy-veleg miért jelent valamilyen keveréket, egyvel-ek? Vagy egy-ve-leg?...el-egy-et, az az érdekes és izgalmas feladat, megtalálni minden esetben a választ. (A fele-letet! Erről is kül-ön, azaz el-kül-ön-ít-ve újra szólunk - felelünk - majd.) Az sem akármilyen nyelvi logika része, hogy a vál-asz és a fele-let miért jelent hasonlót. Igenis van rá logikus magyar-áz-at. Felelősek leszünk a vál-asz-ért!

Előbb azonban annyit mondjunk el, a számokról sokféle vélemény alakult, sokan varázslatos erőket tulajdonítanak a

számoknak, s azok változatainak, egymás mellett lévő vagy egyéb kapcsolati alakzatoknak. Mindezekről van véleményem, most mégsem kívánok kitérni erre részletesen. Inkább másról szólok, azaz: éppen erről, amiről véleményt kellene mondanom. Ugyanis a számoknak valóban van „erejük”. Alapvetően az elkülönítés; majd az ebből adódó valamennyi összefüggés, okozat kialakulása. Ugyanis a számok az emberiség egyetemes felismerésévé váltak! Ha mindenki elfogadja, hogy egyszer egy az egy, akkor minden továbbit elfogadunk velük kapcsolatban! Ez az a varázslatos erő, ami jelen van a számok mögöttesében már ki tudja hány tízezer éve? Törvénykényszer ez a találkozás és minket is áthat. Csakhogy általában nem erre gondolnak a "titok" keresői, hanem "mágikus" hatalmak erőire stb.

Noha ennél nagyobb hatalom, mint milliók azonos tudása, e földön nem létezik! Csakhogy általában más megközelítést választanak, körmönfont számításokkal vakítanak. Holott ez a varázslat valóban létezik, az emberi eszmélés varázslata és alapja maga az egy (1) !

Itt említtem, hogy a Bibliából tudjuk: Az Isten megzavarta az emberek nyelvét. Azaz, a gondolkodását, az eszét. Ez a babiliság-ség az oka. Nem is gondoljuk, hogy ez is régi, bölcs felismerés! Csakhogy itt is kissé áttételesen kell értelmezni a szöveget. Hiszen az Isten értelmezése jelenti az alapvető különbséget. A fő eszmék - melyek emberi voltunk és helyzetünk kényszereszméi! -a vallásokban rejlenek. S aszerint, hogy ki-ki hogyan értelmezi az Istent, aszerint viselkedik a világban. Tehát azt a nyelvet, amely nem más, mint köz-le-keedés a köz-össég tagjai köz-ött, szellemi kapcsolat; megzavarta az Isten eltérő értelmezése. Vagyis a különböző hitűek a megváltást is másként gondolják...S mindehhez képest harmadrendű kérdés, amivel egyik fejezetünket kezdjük: az Istent is Isten teremtette-e? Nem is tartozik ide, hiszen a hit,hívőség dönti el a kérdést. A hit olyan kérdés, amelyre nem várnak választ. Úgy is mondhatnám: a hit egyszerre kérdés és válasz. A hit tehát eg-ész dolog. Minden más csak fél! Ezért a kérdésre a fele-let következik, ezt várjuk, amely mindig sajátos vál-ogatás eredménye, s így vál-asz is, a dolog másik fele! Így egészül ki a fél. Feleim! S ha egy-ügyű lennék, másként azt is mondhatnák rám, hogy fél-eszű. (Lásd még félszeg.) De mindezekre v issza kell térnünk, minél többféle formában megvilágítani a gondolatot, hegy az befogadható legyen s ne fele-más! Ne is tájékozódjunk másfelé, másfele, haladjunk ezen az úton, majd az -ut-án meglátjuk hova is értünk. Mi felé terelődünk. S mielőtt az egyre rátérnénk, egyre in-kább érzem, hogy a számmal kell folytatni újra?

A SZÁM szavunk ugyanis nemcsak azt jelenti, hogy egy, kettő, három így tovább, hanem magyarul a szám én vagyok! Önön s ennen véleményemet így fejezem ki: SZÁMOMRA, azaz: részemre (dehát a rész is elkülöníthető az is valamilyen szám-szerű-ség!) vagy a harmadik eset: nekem. Az érthető, hogy nyelvünk többféle elágazást köt össze, amikor szavakat alkot. Például hajló, hajlékony a hajunk, legősibb tapasztalat, hogy a hajunk a leghajlékonyabb! S ebből már következhet a haj-ló, (a hajadon feje nincs bekötve, ezért hajadon, s áll hajadonfött), s a hajítás, hajtás, huj-huj hajrá, hajítsd rá íve, a hajlék, ami fölénk hajlik, a sátor, az ég sátra, hajlékom. s hajlított az íj (ív), hasonlóan ível a hajítás íve, ívó mozgás kíséri az ikrák - ikrék - lerakását, majd a hím "tejjel" való megtermékenyítését. Ezért EGYÍVÁSÚAK, egyidejűek, egyformák stb. a halak, de az együttlévő, együtt felnövő stb. gyerekekre is mondják ezt. Vissza kell kanyarodnunk azonban a SZÁM szavunkhoz, mert számít, hogy mekkora - me-kor-a?! kitérőt teszünk. Ha nagyon nagyot, akkor senki sem érti mit akarunk mondani. Tehát

SZÁM

Számtalan sajátos jelentést hordoz nyelvünkben. Íme a legfontosabbak: számomra, számos, számtalan, el-számol, le-számol, számít (valaki), nap-számos, számba vesz, számot vet, számúz, szer-szám, szám-szer-íj, szám-adat, felszámol, számadó, szám-adás, számon kér, számot ad, be-szám-ol, számottevő és így tovább. Még van jónéhány_ Mi csak a példa kedvéért soroltuk föl ezeket a szavakat. S most még "közelebről" lássuk a jelentésüket.

(jel, jellem, jellemző, jel-entés, jel-leg, jel-zés, jelen-ben, stb.) Az érdekesebbeket emeljük ide: számomra - nekem - részemre aki le-szám-ol valakivel, azzal valójában el-bán- (hat!)

Azaz meg is ölheti! Aki el-számol, az már lehet szelídebb cselekedet. Aki pedig föl-számol valamit, azt megszünteti...De nem mindig úgy, hogy megsemmisíti! Lám a logika! A semmit is behozza nyelv és ez természetes! Ami nem létezővé válik, az megsemmisül! Semmivé lesz. (Lehet semmivé lenni?) Majd meglátjuk, hogy a semmi éppen olyan "szám" mint az ősegy, annak egyik "változata". Ugyanis van, amire a semmi - ez a létező semmi! -a válasz, a felelet!

Akit szám-úznak, azt olykor meg kívánják semmisíteni. Mindenesetre minden! megint csak számszerűség, összeg - azzal valóban nemcsak elszámolnak, hanem le is számolnak, az többé nem szám-ít embernek, nincsenek - megsemmisültek -a jogai! Tőle már számonkérni sem lehet semmit, mert ő már nem számít, nem számottevő a léte, azaz ő maga nem SZÁM! Ki-szám-olták a játékból, a világból, a közösségből s jó ha ezzel számol; vet szám-ot. Ezt veszi szám-ba, ne feledjük, a fára fölrott számok az emberi becsület értékét is mérték. Akinek "sok volt a rovásán", az nem volt megbízható! A számvetés szavunk is érdekes, mintha messzi múltba mutatna?! Hiszen mikor volt, hogy a betűket földbe "vetették", s ugyanígy a számokat is? Éppen akkor "vetődtek" a betűk és a számok a földbe, amikor a sumérok agyagtáblára vetették-vették a betűket, számokat, ékszerű vésőkével. Így keletkezett az ékírás. Az írószerszám volt ékalakú? Vagyis a legősibb emberi eszköz, amely minden mostani gépet, emelöt stb. pótol, írásra is szolgált egyik változatával. S mivel szép is volt az ékírás, nyelvünkben nemcsak a betűvetés kifejezése maradt meg - együtt a rovással! hanem az ékesé mint szépé. Aki

szépen szól, az ékesen beszél, az szavakkal ékeskedik - szavak ék-szer-ével! - aki csúnyán üvölt, az éktelenül kiabál! S fölrohato-e ékes-édes anyanyelvünknek, hogy mindezt megőrizte máig, csak mi nem vettük észre? Mert ez a lelki-szellemi leszármazás legalább annyira el kell, hogy gondolkodtasson bennünket, mint a szószármaztatás! Azokon lehet vitatkozni, de ezek azonnal fölfogható tények! Valós nyelvi leletek!

Akkor számítunk, ha mindezeket tudatosan számon tartjuk, másként számúz bennünket - minket -a világ., (Másutt szót kell ejteni a mi-mink, ti-tik és ők régies formákról, amelyek a nál-u-nk, benn-ü-nk stb. alakokban, a többesszám jelével pontosan kifejezik a többes vonatkozást. Noha az "i" magánhangzóként többnyire birtokos többest jelöl: ló, lova, lovai, bír-tok-a-i, bár a birtok maga is gyűjtő többes, ott is van a "k" a szó végén. S maga a birtoklás szó is kifejezi ezt, de az "i" tovább pontosítja. Ez az egyetlen hangzó játékosan is szépen rögzíti az egyes- és többesszám váltakozást: övéiéiéiéié...) A szám szavunk tehát több, mint a mennyiségi jelek, hányadosok fogalma. Mi magunk vagyunk a SZÁM-ítók, s ne felejtjük e számadáskor, amikor számot adunk dolgainkról. S mivel korábban írtuk, hogy csakis az egy-hez használja nyelvünk a fosztóképzőt, íme: egyetlen, de az inkább kiemeli, fölnagyítja az egy jelentőségét, máris érthető, hogy miért jelenti ugyanazt a számos és a számtalan! Számomra legalábbis egy-értelmű. Mielőtt még a számokról külön szólnánk, azokat sorra vennék, ha vázlatosan is, lássuk a már több helyen is emlegetett fél - fél szavunkat, hogy ne legyen a továbbiakban fél-reértés, hanem egy-ezzünk meg, eg-észen értjük egy-más-t. Egyik a másikat. Ugye milyen pontos a nyelvünk? Milyen logikusan következik egyik dolog a másikból s zárja le sajátos, visszatérő körökben a jelentéseket. A helyes értelmezés; amikor minden valóban a maga hely-én van s ez így hely-esethető. Ez a hely-zet; ha pontosan a helyén van valami.

III. "Ennek fele se tréfa!" - mondjuk, amikor valami, főleg rosszféle dolog bekövetkezte világosodik meg elménkben. De miért a "fele", mert ezzel azt akarjuk ki- fej-ezni (fejünkön; azaz arcunkon izgalom, ezért fejeztük ki), hogy a dolognak a másik fele nem tréfa! Az egész szörnyen, valóságosan igaz? Tehát jó lesz vigyázni.

FELEIM tehát FELELÜNK ezért? Vagy nem FELELÜNK meg ellenFELEINK kérdéseire, mert FÉL-ünk, s FÉL-elmünkben el-FELED-jük kik vagyunk? Nem SZÁMolunk igazunkkal, erőnkkel. Szeg-én (y) egy-ügyűek, fél-eszű-ek, fél-szeg-ek vagyunk. Ám igyekszünk, ha is-mét-elve is egyik-másik megállapítást, de újabb vonatkozásban bemutatni, akkor láthatóvá válik, hogy ez szándékos (szám-dékos?) számítás, hiszen a gondolat ki-eg-észül. Azaz teljes, legalábbis teljesebb lesz. A maga nemében egész, azaz egy, nem pedig fél, vagyis nem végzünk félmunkát. Ahogy emlegettük; a magyar nyelv őrzi azt az ősi tapasztalatot, hogy az emberrel kapcsolatosan akkor lehet EGÉSZ-séges emberről beszélnie ha két füle, két szeme, két karja, két lába van. Egészséges minden oldala! Úgy is mondhatjuk, akinek mindezekből megvan a kettő s eszét tekintve sem egy-ügyű, nem féleszű, az nem fél-szeg; az egész tehát egész-séges ember. Annak kevésbé kellett) fél-nie, mint a féllábúnak, félkarúnak. Mármint annak idején tízhúszezer éve, hogy idő előtt hal el, előbb, mint az egészek. (Tudott dolog, hogy az állatvilág ragadozói is a leggyöngébbet ejtik el!) A fél-ség, félszeg-ség, a fél-karúság stb., valóságosan összefüggött a fél-elem-mel! Az ilyen ember fél-hetett. De a fél szavunk még ennél is többet jelentett!

E szavunk jelentése azt is bizonyítja, csakis az egész az igazi! Ezért van a feleim kifejezés, a felebarát, az ellenfél, a feleség stb. Hiszen a fele-barát csak a fele a barátságának, s barátokról csak akkor beszélhetünk; ha legalább ketten vannak! A tárgyalo felek is legalább ketten kell, hogy legyenek.

Ugyan így az ellenfelek. S aki nem egészen érti, amit mondunk neki, az félreért, felét érti, s mondja, a fele sem igaz. Aki bármit el-fel-ejt, az elveszti az egészet. Mert mint láttuk, a fél semmit sem ér, alig ér valamit. A fél-eszű, félnótás, az egy-ügyű, nem számít igazában embernek, az hülye, bolond, gügye, gyagyás, habókos, estement, bárgyú, stb. Ám hogyha ez az ősi felismerés ennyire hat, ennyire jelen van, nem is lehet másképpen, akkor több nyomának is kell lennie. Van is! Ezért emlegettük azt a kérdést; miért rokonérzelmű vajon a, felel' és a "válaszol" szavunk? Persze a legfőbb kérdés újra csak az, hogy fel - felel és a fél - mint nem egész - között van-e összefüggés? Alighanem igen. A kér-dés hív ja elő a választ, a kettő alkot egész gondolatot. Tehát, aki "felel", az a dolog másik felét adja. S az így lesz egész (Egy). De miért vál-asz-ol? Azt hiszem azért, mert több lehetséges "felelet", megfelelés között lehet vál-asztani. S válaszával ő azt adja elő; amit választott. S azért képes felel-ni is! Újra "bejött" egy másik jelentés, ami szintén következik az eddigiekből. Ezt is fele-lősséggel mondhatjuk s nem füllentünk. (Aki füllent, az hazudik, a fület csapja be, azaz fül segítségével, közvetítésével kíván csalni.) De a FÉL-ről térjünk át az eg (y) ész-re. Bár a fele-ség, fele-más, fellengzős, fel-előt-len jelentéseket is említeni kell majd.

IV.

EG (Y) ÉSZ-SÉG-E-I-NK KÉT SÉG-TELÉN EGY SÉG-E

Az egy (1) jelentése több jelentéstartalmat is összefoglalóan hordoz, azaz végülis nem egyedüli, egyedi, egyetlen ez a jelentés, hanem egy-ebb, egyéb jelentést is összefoglal, árnyal, magában hord. Ezért is gondolhatjuk, hogy az egy, én, van, igen, szavak jelentésének lényege hasonló vagy csaknem ugyanaz. Ezért még az ejtési és formai megjelenésük is, nyelveket szöve át, azonos. Azaz, ami az egyik nyelven azt jelenti igen, például németül ja, az a másikon azt jelenti én: ja,

például oroszul. Az on, one, un, stb. jelentései egy vagy van. Latinul én: e~o, stb. Most nincs mód alaposan elemezni ennek oki-logikai és egyéb összefüggéseit, nyelvi áthallásait avagy egy-elemes szerkezeti alapjait, éppen csak megemlégtünk, mint olyan kérdést, amire FEL-elni kell. S hisszük, bizonyos mértékig felelünk is rá. Az egy, egyenes, igenes, egész, igényes, stb. mutatkozik az Isten-hez kapcsolt jelentésekben. Miként az egy Isten lehet agg, (Finnül Ukko, egy: yksi - ejtése: ükszi) öreg, nagy, rettenete, stb., a maga EGY ségében! Emeljünk ki néhányat emlegetett szavaink közül, amelyekben benne van az "egy". Az egy-enes ember akár igenes, akár nem-es, mindenképpen jel-lemes. Az egy tehát ragozható, sőt, fokozható, résztvesz szavakban szókezdőként és végzőként is, bár a későbbi helyeken sokkal kevésbbszer.

Ez is feltűnő, majd választ, feleletet kell adnunk erre is. Bizonyára van, csak még nem jöttünk rá. Ragoz~a: egy-ben, egy-nek, agy-re, képezve: egy-ség (elvont fogalommal lesz!), egy-aránt, egylet; fokozva: egy-ebb, azaz egyéb-ként. Másként: más, lehet különb - ki különbb! - azaz elkülönül jobban. Többes számú alak: egy-ek, egy-es-ek, újra elvont fogalommal válik, mert számtanilag hely-telen, logikátlan, nem elfogadható alak! S ha a -ság, -ség a "sok" szavunkból alakult, akkor máris logikus és érthető, hogy az egy-ség elsősorban elvont fogalomként szerepeihez önmagában. Azonos véleményt, hitvallást, eszmét stb. jelent. Persze lehet katonai "egység" is. Az akkor is egyet jelent. "Bevonult az egységéhez." Meg nem nevezett alakulatához. Kicsinyítve, egyúttal mintha ked-vesítenénk is: egy-ke, (Mivel magányos, egy-ked-vű is?) s így másként különít: egy-ik. (Az egy-e-dik, az az első, miként a ket-tedik is más, azaz más-o-dik!) Abban is meg-egy-ezhetünk, hogy ide tartozik a mintegy kétszáz olyan szavunkhoz, amelyekben benne van a következő néhány is: öz-vegy, mind-egy, el-egy, s minden bizonnyal a v-egy-ület stb. szavunk is. Már szoltunk róla, de ismételjük: az együtt kifejezés sokfelé az öszütt-el azonos. Ha a család, rokonság stb. valamennyi, összes tagja együtt vari, azt mondják Zalában: Összött vagyunk, mert összejöttünk: ez a családi összejövétel. De mi lehet az öz-vegy mögöttesében? Erre is rátérünk. Nem eléggé köztudott, hogy az EM-BER szavunk is két részből áll.

Az EM (s En) jelentése ilyen szavakban található: em-lő, em-se, ma-ma, meny, nevekben: Em-ese, Emő-ke, de ide tartozó az "N" hangzó is, anya, ünő, néni, -né, -nej, (finnül nő: nainen, kisasszony; neíti, meny: minia, stb.). Ide kell írnom egy kedves szarvasi asszony leveléből néhány megjegyzést. Könyvem, az ÓSnyelv-nyelvŐS elolvasása után írta, hogy negyedik gyermeke szoptatása közben tűnt fel, hogy csecsemője amikor kereste a csecsbimbót, - csecs-emplő! - éhes buzgalmában ezt a hangot hallatta: mam-ma. "Hát ezért nemzetközi szó a mama, és ezért nevezi az orvosi nyelv talán Hipokratesz óta mammá-nak az emlőt!" - írta Takácsné. Ugyancsak ő is megállapítja, hogy az etetés hangutánzó szava a "hamm" is. Haladnunk kell, ezért időnkint összegezzünk bizonyos föltételezéseket. Ha az EM-BER szavunk két részből áll, az első valójában az EM-EN azaz az EM-lóst, NŐS-tényt, nőt jelenti, akkor a második BÉR-FÉR a (fér-fí-ú-t) s így teljes a jelentés. Megvan a FEL-e-ség és a FÉR-fi. Így EG-ész az EMBÉR. (A nő: ném-ber!) Kettőből lesz egy, mert együtt van a kettő - azaz az EGY! Az EGYÉN két emberből jön létre s ez benne van a magyar nyelv szerint a nevében is. (Miért nincs ez benne más nyelvekben is így, az ember nevében a nő és a férfi?! S miért van benne a magyarban?) Mindez szintén azt bizonyítja, hogy a magyar valóban különleges nyelv, s egészére jellemző, ami ezt a fontos és alapvető szót egybehozta, összeforrasztotta. Olyannyira, hogy mára nem is vesszük észre, valójában két részből áll.

Ahogy az emberpár kifejezés is azt jelenti, hogy kettős fogalmú lényből is kettő alkot párt. Azaz párosan élnek. S a pár hozza létre az egyet. Miként páros a fül, a kéz, a láb, a szem, s így egész az ember! (Két ember kell a pároshoz, a párviadalhoz, a pár-baj-hoz, s aki nem talált magának "párt", az pár-tá-ban marad. Mintha a fosztóképző fele, a ta-lan, te-len-ből a "ta" jelezné, hogy aki pártában maradt; az nem-ment férj-hez - félhez). Annak nem kötik be a fejét, az hajadon~marad. (Azaz: Hajadonfőtt maradt.) Innét a hajadon kifejezés, ami azt jelenti; nem asszony, nem feleség. S akkor rögtön ide idézhetjük a másik szavunkat; az öz-vegy-et. S ha jól gondoljuk, akkor ez azt jelenti, hogy már megvolt, együtt volt a pár, az ember, a kettő, tehát az összes EGY Összegy! S ez az állapot tükröződik a szóban, kissé átalakulva. Mert a nyelvünk noha logikus, ez a rendszere jól érzékelhető, ezért élő rendszer is. Nagyon érdekes, hogy az "egy" szóvá forradva a szavak végén igen ritka, de a mindegy szóban benne van. Olyasmi mint az összes egy. S újra állapítsuk meg; hogy a világ-egy-etem ugyanazt jelenti, mint a világmindenség. Tehát az EGY és a MINDEN azonos jelentésűvé válik ebben az esetben is. De hát nem ez-e a logika rendje? Hogyha létezik a végtelenség, az csak egy lehet! Ha több volna, úgy egyik sem volna végtelen. De a végtelen nem is osztható, ez logikus, ahogy csakis egyetlen egy létezik, aztán két egy, három egy és így tovább. De a ket-tő helyzete megint más. Akkor két egy van egymás - egy-más! - mellett. Két azonosnak tűnő. Kételkedve is meg-egy-ezhetünk.

VI.

A három szavunkban - akár nagyon sok más nyelv hármat jelentő szavában! van egy azonos hangzó, az "r". (Tri, drei, trois, three, tres, stb. Kivétel a török: üç - ücs.) A magyarban is három, finnül már lágyult az "r", mert a három: kolme. De a manysi-vogul nyelven hurum. Különös a három. Itt van a régi közmondás: "Három a magyar igazság." Én úgy vélem, ez a nyelvre vonatkozik. Ki, mit? hová? A káromkodás (szitok) talán káromkodás? Az egy- gyel és a kettő-vel kapcsolatban láttuk: az egyedik - első. A kettedik - második. Azaz más szó, éppen a "más" kapcsolódik be. Miért? Mindezzel csak azt kívántuk érzékeltetni, hogy sokféle izgalmas kérdés vár válaszra, fele-letre! Játshatunk is kicsit:

Két fél beszél: kérdez - felel! válaszol! -s aki felel, válaszol, kiegészít. Mi a szó töve? Lássunk néhány példát. Vál-asz-ol,

vál-asz-ték, vál-toz-tat, vál-o-gat, változ-ik (vál-ik), de benne van a vál (y) ú, a szót vált, pénz-váltás stb., kifejezésekben.

Ugyanígy játszhatunk a már említett SZÁM szavunkkal. De előbb jegyezzük meg, hogy a rész, a külön, a tag (lal), sok, kevés (a ke-vés elején van a "k"!), de nem tudom még, olyasmi-e ez, mint az egy-vel-eg s ebből való-e a v-egy-ül, v-egy-szer, v-egyít, stb. De a v-egy-es szavunkban is benn van az a jelentés, hogy többféle "egy" anyag el-egy-e-dik (öz-?) v-egy-ül!? Azaz a lényegét tekintve EGGYUL! Több egyből lesz más-ik egy. Válaszra vár, ha mindez így valós, hogy mi volt a "v" előtt? Vagy talán a "v" változott át valamiből vé-vé? Vagy hajdan ez volt a szó alap-alakja: eg-vel-eg? (egyvel-egy). Dehát ezt már kérdeztük, s arány-lag nem is jutottunk előbbre a válasszal, a Fele-let nem teljesen nyugtat meg. De nem fejeztük be a számszerűsége utaló szavak sorát. Ilyenek még: sor, oszt, szor-oz (szer-ez, rész-el, több-ször-öz stb.), oszt-tag, pár, társ, más, egyik-másik, osztály, osztalék, toldalék, maradék, - előbb mondjuk el, hogy a szövszék fontos része, az osztóváta. (Osztófa, ha akarjuk.) Az adag, ennyi, annyi, valamennyi, arány, stb., stb. Majdnem azt mondhatjuk, alig van olyan szavunk, ami valamilyen módon ne kötődne számhoz, mennyiséghez, nagysághoz, minő-ség-hoz, mekkora - me- (k) kor-a-sághoz! -a meddig, merre, melyik, messze, magas, majdnem (csaknem), maradék, stb.

Mindezzel pusztán annyit kívántunk érzékeltetni, hogy a me- és a ma szótagok kérdőszavaink első tagját alkotják. Miért éppen ezek? Ugyanígy a "mi- ", hiszen milyen, mikor, mivel, minek, miért stb. Látható, hogy összetett szavakként is fölfogható né-me-lyik; föl-fog-hat-ók né-me-lyek. De ez már valóban külön ösvény, külön témarész, majd másutt szólunk erről. Mielőtt befejeznénk, néhány érdekességet jelzünk. Az idő (öreg, agg, aggastyán, vén) szavunk használható így is: üdő, ideje, időtlen - koraszülött csecsemő - időz múlatja az időt stb. Az időt úgy fogjuk föl, mint a mozgást, úgy is mérjük, ahogy mutatók pályákon mozognak, ahogy pályán mozog a hold a föld kö-rül, a föld a nap körül, miközben tengelye körül is forog s a naprendszer más rendszerekkel együtt szintén valamilyen pályát rónak. (Aki a rónán megy, az az utat rója?!) S mi ezért mintegy 1500 km-es sebességgel "haladunk" a halálunk felé. Ha kiegyenesítenénk ez a forgást, mintha cérna futna le gurigáról, meg lehetne határozni életünk távolságát - de sosem az idejét! Azt soha! Az nem más, mint távolságok egymáshoz való viszonya, annak sebességgel való mérése, sajátos "hamarkodás". De ne hamarkodjunk el, hiszen mindez csupán szó, szó... De mintha azon túl, hogy minden, ami közelít, magas hangú - írtuk másutt: itt, ide, erre stb. S a távolodó mély hangú; ott, amarra, oda, amoda; (Lásd: vörös eltolódás!), olyasmi ez, mint a színek változása távolodáskor a mindenségben. Vagyis noha a közegek változnak, a törvény egyetemes. Mintha csak egyetlen nagy törvény része volna minden többi!

Mindezt azért vetettük közbe, mert meggyőződésünk, hogy mint minden tudományban, a nyelvészetben is, elsősorban figyelemre méltó gondolkodónak kell lennie annak, aki előbbre viszi e tudományt. Eredeti képzelőerővel és nemcsak bátorsággal kell rendelkeznie -a bátorság a tehetség része! - hanem elszántsággal is. Tehát abból kell kiindulni, hogy kisebből épül a nagyobb. Ez egyetemes törvény: világrend. Így egy-egy hangból vagy hangpárosból képződik a nyelv alapja és nem fordítva. Ez nem jelenti azt, hogy kopások nem fordulnak elő később, amikor túl nagyra alakult a szó, a kifejezés. Nem idegen tőlünk semmi, ami lehetséges. Mert ami lehetséges - az van! Említettük az idegen szavunkat. Már korábban föltűnt, hogy e szóban is benne van, amit jelent. Aki ide-gen, az máshonnét jött ide! Aki idéz, ide-ez azaz idéz, az máshonnét szólítja ide a szót, a tanút, stb. Az ide idéz s az idézet, más-honnét való: Onnét, ahova elodázzuk, amit nem szeretnénk most végezni. Most a további idézést is elodázzuk, de végülis nem idegenkedünk tőle. Könyvünk címénél nem vél-et-len-ül választottuk ezt a hosszú címet: Az ÖSEGY titka és hatalma, avagy a magyar nyelv tana, mert egyszerre kívántunk bemutatni egyfajta más lehetőséget a magyar nyelvtan fölfogásával kapcsolatban - játékosat, logikusat -, valamint ráébreszteni a magyar anyanyelvűeket arra a különleges nyelvi csodára, ami a számokkal, a szemtannal való szoros kapcsolatokat mutatja.

VII.

Egy (1), egyed, egyedi, egyedül, (ennen, önnön, én - saját - magam) egyéb, egyik-másik (egymás - mint viszonylat!), egy-én-i-ség.

Kettő (2), ketted, ket-tő (ket-te); kedd, két, két-ely, két-ség, stb., Kettes, mint osztályzat, ket-tedd) - második személy: Te!? Ti-ed.

Három (3), három-ság, csakis egy formában: Szentháromság, Hármas, osztályzat, szám, út, stb. Harmad, harmadában, harmadol (s játszhatunk: káromkodik, ha ragosan - ragozva! - szitkozódik!)

Négy (4), negyed, négyel, négyes, - hányas? - s nem mennyis!

(5), ötöd, (az ötöl-hatol-ról már szoltunk, az öö...ha...öö...ha bizonytalan, ha-zug, ha-mis kertelés.) Tehát "ha"-tol, ha-zik.

Hat (6), mi köze a hatás, hathat-ós, határ, határoz, had, haddelhad, hatóság, hatótáv stb., szavakhoz e számnak? Nem tudjuk. Van-e köze? Vagy véletlen? Mivel a véletlenekben nem hiszünk, azt válaszoljuk - nem feleljük! -, hogy nem tudjuk. (Lásd: kvarkok, 38. oldalon)

Hét (7), heted, hetedhét (ami nem más számtanilag, mint egy!), hetvenkedik, hetvenhét... Nem tudjuk miféle kapcsolat van a szám és a jelentés között? "Bűvös" keleti szám? A hét - hét nap. Miért éppen hét? A "hat" és a "hét" mássalhangzói megegyeznek, csaknem ugyanaz a szó! A mesebeli sárkány is hétfejű?! Lásd még: hétszentség

Nyolc (8), nekem nyolc, mondjuk, ha azt akarjuk kifejezni, hogy nekem mindegy, de hát nem mindegy. Mindenesetre eléggé közömbös szám.

Kilenc (9), kilenced, és más semmi. De jegyezzük meg, a negyven, hetven, kilencven esetében, mintha a "van" magashangú alakja a "ven" lenne jelen?

Tíz (10), tized, tizedel, az a szám, ahol visszajön az egy (1)! Érdekes, hogy a "tíz" mássalhangzói az s-z-t hasonlúval, átváltozhatnak a "száz" hangzóivá! Finnül száz: sata (szata). A tíz könnyebben ejthető, mint a száz... De a száz is. Törökül on tíz (.10), benne van az egy (1).

A száz után az ezerhez, tízezerhez, százezerhez, millióhoz "visszatér" az egy s egyúttal az ősegy titka és hatalma. S EGYSZERŰSÍT: mértékegységeket nevezünk meg, amelyek valamilyen egyet (I) jelentenek. Egy kilométer, egy fényév, azután évszázad, évezred stb. Így könnyítünk a fölfoghatóságon, ezzel az ősegyes elkülönítéssel.

Egyedem-begyedem, ingyom-bingyom, következhet a nyelv tana-tanítása. Figyeljünk rá!

Nagyon érdekes titkok villannak elő a nyelvből, ha a számolás és az írás kapcsolatait, rokonértelmű szavait vizsgáljuk. Rögtön itt van a kézenfekvő példa.. A hívő emberek miközben számolják az olvasó (rózsafüzér!) "golyóit", azaz: olvassák azt, egyúttal önkéntelen számolják is. A magyar a pénzt is "megolvassa", amikor számolja. Tehát számoljunk mi is ilyen szófordulatokkal. Ahogy Zalában a csirkéket is "megolvasta" a nagyanyám, hogy mennyi van, nem vitt-e el belőlük a kánya vagy a vércse. Megjegyzem... Na igen, a megjegyzés is ide tartozhat. Nézzük csak! (Nézz be hozzám, látogass meg, azaz: gyere el, - mondjuk ezt is. Ha valahova megyünk, oda ellátogatunk, ezt az embert, tájat nemcsak nézzük, látjuk is személyesen.) De térjünk vissza a számokhoz.

Ott tartottunk, hogy "Megjegyzem"... Miként tartozik ide ez a szó: jegy - netán jel; jelzés, kép jel, jel-kép, kép-írás, kézjegy stb.? Ugyanis a kézalírást kézjegynek is nevezzük. Az, jegyet" kap, akinek jó vagy rossz jegyként, számot írnak be az osztályzó könyvbe, értesítőbe. Mindez egyúttal arra utal, hogy az írás, - írókával képrajzolás! - rovás (sok van a rovásán annak, aki sok rossz jegyet, azaz számot kapott!), betűvetés, kézjegy azonos jelentéstartalmi körbe tartozik. Nyilván ennek törzsfajlódási előzményei vannak, mindezek a fogalmak párhuzamosan fejlődtek és alakultak ki, ezért is helyettesíthetik egymást.

Ne feledjük: a jegyző följegyez valamit, azaz leír. A számoló olvas, az olvasót "morzsoló". önkéntelenül is számol. Jegyezzük meg, a jelentéstartalmak zöme e szavak esetében, a belső logikát tekintve, azonos. (Zöm, zöme? Miért jelent viszonylagosan sokat? Talán a t-sz-z hasonlat játszik ide? 'Töm-eg, töm-keleg, töm-ény, töm-éntelen stb. majd töm-zöm, ahogy a magyar száz finnül sata? Tehát ami a magyarban "z", az a finnben "t". "egy megint korábbi, a nyelvi törzsfajlódás egyik példáját találtuk meg?) S akkor már érthető, hogy miként került ide a, egyes" „, jegyesség" stb. kifejezés. Mert számunkra, egymás számára "megjegyződtek", eljegyezve egymást, a két fél-ből EMBER lesz: férj és fele-ség, azaz: EGÉSZ család. S tán így bizonyos szavaink: gyermek, öcs-i, hűg, kölyök, leány, stb. is "magyarázatot" kapnak a számok segítségével, a logikai rendszer ösvényein járóknak.

A magyar nyelv úgy viselkedik sok vonatkozásban mint a föld rétegei, az előkerülő leletekből szinte a teljes emberi, természeti, művelődési stb. viszonyokra lehet következtetni, még akkor is, ha azok cseréptörödékek, hiszen a törött darabok is összeilleszthetők. Ez is a nyelvünk tanához tartozik.

Mivel nem kívánunk nagyobb zavart okozni, mint szükséges, csupán kérdésként illesztjük ide; tán megmagyarázható volna például az öcs szavunk - netán az uno-ka? - hogyha a számolásból indulunk ki? Mint említettük, a törökben például nincs "r" hangzó a három szóban, mint a legtöbb nyelvben, amit hamarjában megnéztünk, hiszen törökül a három - üç-ejtése: ücs -s mintha öcs volna? Az öcsi változat már közel van a kicsi szavunkhoz s az öcsi általában kicsi... A kisfiú 'küçük oglan' - ejtése: kücsük ólan., igaz a kücsük jelenti a kicsi-t. A finnben - mert e két sajátos rokoni leágazást mi lehetőleg együtt figyeljük! - az unoka - lapsenlapsi, azaz a gyerek gyereke vagy pojampoika, magyarul: a fíjafia. Törökben az öcs s egyúttal fiútestvér - kardes Talán a számok, mint első, második, harmadik stb., nemzedék jelölői, közelebb visznek e kérdések megválaszolásához?

S ha már a számoknál tartunk, miként említettük, a negy-ven, öt-ven, het-ven, kilenc-ven megnevezése esetében, mintha a "van" magashangú változata jelenne meg: VEN. A jelentése, annyi tízről van - van! - szó! S ha az "on" tízet jelent - lásd on-ogur - akkor az ősegy ereje szerint, ott van az EGY - 10 -, tehát az első, lehet az én, ennen stb., alak, s ide-gen, a vendég, aki jött s ott van?...

Ki gondolta volna, hogy a "van" szavunknak lehet magas hangú változata? A "ven"! S ha lehet, akkor pl. a "ven-dég" szavunk gyöke is érthető! Tehát e módszer; szavak eltördelése, hangzók elemzése sokféle módon hathat a nyelv titkainak

további kutatására!

A MAGYAR NYELV TANA

Kiindulásunk a magyar ábécé: a, á, b, c, cs, d, dz, dzs, e, é, f, g, gy, h, i, í, j, k, l, ly, m, n, ny, o, ó, ö, ő, p, q, r, s, sz, t, ty, u, ú, ü, ű, v, w, x, y, z, zs.

A tudatos nyelvképzés - szószülés - lényege, a tudatos hangzóformálás, főként a mássalhangzókra gondolunk. A csecsemő oá-s jelzése már nyelvkezdet, nyelvcsíra, amennyiben ösztönös jelzés - reflex - külső és belső hatásokra. A csecsemők a világon kb. nyolc-tíz hónapos korukig egy nyelven "beszélnek" s csak ezután kezd hatni rájuk a saját anyanyelvük, illetőleg az a nyelv, amelynek közegében ocsúdnak, majd eszmélnek. De végülis egyetemes törvény, hogy mindenki úgy beszél, ahogy hall! Minden csecsemő átéli a beszéd törzsfjlődését!

I. A magyar nyelv ragozó nyelv, képzőket és ragokat ragaszt-gat, rakosgat a szavak végére és elejére, illetve jeleket alkalmaz. Ezt az jelenti, hogy a magyar ábécének szinte minden hangzója, önmagában vagy kettesben, hármasban (k, t, ba-be, ban-ben stb.) nyelvtani tisztséget is visel, s egyúttal sajátos jelentéstartalmi egységet is, mint valami számtani képlet.

II. A magyar nyelvben a mássalhangzók hordozzák a jelentéstartalmat, a magánhangzók ritkán változtatnak azon lényegesen, inkább csak árnyalják.

III. A magyar nyelvet jellemzi és gazdagítja a magánhangzó illeszkedés vagy összhang zenei törvénye. (A szótöbéli magas hang magasat vonz, a mély hang mélyet a ragban, képzőben stb.) Mintha hangvillát rezdítene egy másik hangvilla rezgése.

IV A magyar nyelv megőrizte a nyelvi törzsfjlődés korai elemeit az ún. gyermeknyelvben - kese-bece, csecse, becce-böcse stb., -s egyszerre használja az ősi alapokat és a fejlődés során - fej-lő-lés sor-án - kialakultakat.

VA magyar nyelvről éppen ezért elmondhatjuk, hogy ok-os nyelv, azaz: láttatja és bizonyítja, hogy hangzóink sem vél-et-len-ül jelentik azt az érzelmi vagy értelmi dolgot, amit azután "közmegegyezéssel" elfogadunk. Am ezt a közmegegyezést korábbi törvényszerű közmegegyezés előzte meg. Már itt előlegezünk példát. Mondjuk az "i" hangzóét. Síphangnak is mondhatjuk, de az ijedtség, sikítás, sikoly, sikoltás hangja is. S nyilván nem véletlenül került ez a "kis" nyíláson át létrejövő hangzó az ici-pici-kicsi stb. szavakba a mássalhangzók mellé. Mint ahogy magyarban az "á" aligha vél-et-len-ül található az ásít szavunkban. Az utóbbi példa arra jó, hogy őrizzük a legősibb, a hangutánzás jelentőségét mutató jel-en-ség-ek-et is nyelvünk rend-szer-é-ben. Mert mindenki ááá-sít, sá hangot ad ásításkor, a nyelve mégsem azzal a hangzóval fejezi ki - örökíti meg -e tényét. S ez tény. Mármint az, hogy a magyar nyelvben sok ilyen ősi maradvány maradt meg, e mai gyönyörű és logikai rendszer fontos rész-e. Így is mondhatjuk: rend-szer, szer-vez-et rész-e! (Aki mással együtt többször-öz, azaz szer-ez, az abból szor-galma után sok-szor rész-el, rész-es-ül.) Nyelvünk ősi tárgyi fogalmi nyelv!

További példák:

L-III. Ragok, képzők használata

Be-megy-ek a szobá-ba. Ki-megy-ek a rét-re. Be-le fulladt a tó-ba. Benső-ség-es-en beszél-te el vagy mondot-ta el. Stb. A szavakban túlsúlyban lévő magas hangok egyértelműen meghatározzák a ragok, képzők szóvégi magasságát vagy mélységét. Az egy szótagúaknál egyértelmű: él, ér, - élnek, él-ve, él-és, él-vez, stb. Ér-dek-lő-d-és, ér-dek-es, ér-ték-es-en stb. A két szótagúak legyenek több jelentésűek akár, például a terem, terem-tés, term-és, terem-ben, le-terem-ti, meg-terem-tet-te stb. Magas - magas-lat, magas-ban, alacsony - alacsony-an, alatt, de így is alantas-an. S itt jegyezzünk meg valami nagyon fontosat, lényegeset, amiről kutatásai során szólott László Gyula régészprofesszor és tőle függetlenül, de azonos logikai úton kutakodva Balázs Nándor világhírű atomfizikus: A magyar nyelv valós fogalmi nyelv! S benne van e mondatban a legjobb példa. A FOG az az életfontosságú testrés - tárgy, dolog -, amivel az élőlény először igazán meg-FOG-ta élelmét, majd emészthetővé tette! De egyúttal a nyelv a vele való tettet is így nev-ez-te meg: fog-ni, meg fog, el fog s eljutottunk a foglal-ás, fog-am-zás, fog-almazás, illetve a fog-alom FOG-almáig. Ezért a "jönni fog" nyelvtani alak nem illik a magyar nyelvi rendszerbe! Illetve nem úgy miként a német nyelv használja. Mert ha arra gondolunk, hogy cselekedetre utal, a legősibbre, a legszükségesebbek egyikére, akkor ide illik? Nagyonis. A "látni fogja" kifejezés abban az értelemben illik a magyar nyelvbe - és gondoljuk meg: az egyetemes tapasztalati logikába! -, hogy tekintetével "megfogja", "átfogja". Nem a jövőidejűség a lényeg. Arra ott van a majd meglátja, majd meglátjuk, majd eljön, stb. Mert a fogadás értelmezése is ide illik ám. Hogyan észleli, fogja föl, fogadja be, fog-ad-ja a hozzá jövő személyt, hatást, s innen már érthető a fogadás, fogadni mernék, elfog a szomorúság stb. elvont fogalmi sora is. A lényeg azonban ősi és adott, valamint logikus! Mondhatom: kézzel fogható! Mert aki ragaszkodik hoz-zá, az foggal-körömmel rag-aszkodik - rag-aszkodott (ez-hez - ehhez-ahhoz - amaz-hoz). Az én "köröm", ha akarjuk az a "kör"; amit karom-kör-möm elér. Ezért kéz-közeli a KÖZ-el. Az van köz-el, aki-vel keze1-he-tünk, s azt kép-es-ek is vagyunk kez-elni. Az orvos réges-rég

"kezelte" a beteget, mert kézrátétellel gyógyított. S ma is kezelésre járunk...Ha ő hangzóval ejtem is ki a mássalhangzókat - tehetem, ez is egyetemes "szókereső" hangzó s aki sokat ő-zik, öö-zík, ha-zik, mert bizony-talan, az ötöl-hatol - minden magyar szöveget megérték. De azt se feledjük, kis figyelemmel, bármilyen magánhangzó sorral is megértünk minden magyar szöveget! Tehát rágalom az a megállapítás, mint megannyi más felületes leszólás, hogy mekegő nyelv a magyar. Nem az! Ám, ha akarja, bármely' magánhangzóval képes megértetni magát, mert nyelvünkben - persze jórészt más nyelvekben is van, csak az összefüggések és a rendszer nem ennyire világos, mintha össze volnának keverve! -a mássalhangzók hordozzák a jelentéstartalmat. Íme egyszerű példák: Jó napot kívánok - Já nápát kávanák - Je nepet kevenek - Ji nipit kivinik - Jö nöpöt kövönök stb. S itt "jön be" az a tény, hogy hajdani, ősi - majd meg kell néznünk, hogy a hajdani és a haj-nal között miféle összefüggés lehetséges?! - rovásírásunkban miért nem kellett magánhangzókat használni vagy csak nagyon elvétve. Ismert szövegek azonnal fölfoghatók:

Tilpri migyir hi i hizi
Itt iz idi mist vigy sihi

vagy

Hözödnök röndölötlönöl Lögy hövö ő mögyör

De akkor is ráismerünk, ha hangosan csak a mássalhangzókat mondjuk ki: Tlpr mgyr h hz tt zd mst vgy sh

A rovásírással kapcsolatban még el kell mondani azt is, amit Forrai Sándor állapított meg -a gyorsírás tanára is lévén -, hogy az ősi rovásírásunkban ugyanazokat a rövidítési módokat találta meg, amit a gyorsírás alkalmazott évezredekkel később. Ez természetes, hiszen azonos nyelvről van szó! Ám választ ad ez a tény is arra, hogy a ragok, képzők, jelek átváltoztató jelentéstartalma nem vél-et-len közmegegyezés nyomán megy tovább és változtat, alakít a szavakon, hanem, mert attól csaknem függetlenül, már a hangzó-közmegegyezés a hangzótörvény nyomán - hatására! - létrejött s létezik. Tehát nemcsak arról van szó, hogy helyhatározónak elfogadjuk, hogy a -ba-be vagy a -ban-ben az ismert jelentéstartalmat ragasztja a szavakhoz vagy az -on-en-ön, -ra-re stb. esetében szintén "hely"-re történik megerősítés, hanem ezek a jelentéstartalmak ismertek a ben-dő, ben-ső-séges, rája, rá, arra-erre, reája, Innen, onnan, amonnan stb. szavakból is! A nyelvi rendszert áthatja ez a közös tudat! Tehát nem érthetetlen szó-rész-ekről van szó! Legföljebb bizonyos esetekben mi már nem emlékezünk arra, amire a nyelv még "emlékezik"! Például a "b" ejtések az arcunk BUBorékos formálására?

IV -V Folytatva a példákat, természetesen a teljességet megközelítő igény nélkül, inkább csak útjelzésként (Mindezekről már írtam több tucat tanulmányban és két, korábbi könyvemben, Játék és törvény 1984, valamint az ŐSnyelv-nyelvŐS? 1993) jegyezzük meg, hogy rövidesen sorra vesszük a hangzókat s eljátszunk szóképző, zenei, hangulati s természetesen értelmi és mindig logikai! - összefüggések, viszonyok lehetőségével.

Írtuk, hogy a magyar nyelv megőrizte mindmáig az ősi, a nyelvi törzsfajlódás szinte legkorábbi hang- emlékeit. A csecsemő, amikor az emlőből - csöcs, csecs- emlő! - anyatejet szív p-b-v hasonulat szop-ik, cuppant, cépé hangzót hallat és maga is ezt hallja! Amikor pedig keresi a mellbimbót - ahogy, - újra említem -a négy gyermekét szoptató Takácsné szarvasi lakostól tudom, könyvemre írt kedves leveléből, - ham-hám, illetve mámmá "szót" hallat! (Lásd a megfelelő, görög eredetű kifejezést, mely orvosi szó...) A beszélni kezdő és hangtévesztő - t-sz -, nagyothalló fiam a szeretsz szót még 4-5 éves korában is így ejtette: "teretsz" - ám a hallása készülékkel javult és teljesen kinőtte beszédhibáit. Sőt, Dani segít a nyelvi gondjaimban. S azt se feledjük, nyelvünk nemcsak az ááá-sít és más szavak esetében használja a szavak alkotására azokat a hangzókat, amelyeket az ember egyetemesen hallat bizonyos cselekvéskor, hanem a nyelvi jelenségeket, hangzótévesztéseket is azokkal jelenti meg, amelyek e tévesztéseket jellemzi. Íme a pösze gyerek az p-f-sz hangzókkal bajlódik. A selypítő pedig az s-f képzésével gyürkőzget. Érdekes, hogy a pösze gyerek a fészek szavunkat "pészek"-nek mondja, - finnül fészek - pesä, ejtése pesze - ám a selypítő-pösze így mondja: pések. Vagyis azok a tévesztések, amelyek a rokon nyelvekben - talán mint törzsfajlódási fokozatok jellemzői - kimutathatók, hasonlókat lelünk a gyerekeknél, az egyedi nyelvi törzsfajlódás szakaszaiban.

Másutt már írtam róla, de érdekes nyelvi jelenség a be-Cé-zés. Általában használjuk, amikor a Pál-ból Pali lesz, Ilonából Ili és így tovább. Azonban a nyelvünk erre a megjelölésre is mintha valódi választ adna; s mintha arról volna szó, amit kimondunk?! eme: László - Laci, Ilona - Ica, Icu, József - Jocó, vagy: ló - paci, tehén - hecce, böcce, medve - maci-baci, bocs stb. Vagyis a szavakba ez a "cukros" cuppanós-puszis CÉ hangzó kerül és cirmosan cirogat. Ez található az ácsi-bácsi, csecse-becse stb. szavakban. Ugyanis nem kicsinyítő képző, mert a Laci nem Laci-ka, lehet Laci bácsi is. Ahogy a paci sem csikó, lehet nagy ló is. Sőt, elsősorban az: Tehát a cé - csé; a csecsemő- féle gyerekenyelv csecse-becse szemszögéből lesz a nagy ló is paci, a nagy marha is böcce. (A boci eleve kis marha; borjú, kis tehén, ahogy a csikó is a ló kölyke-fia...Ki fia-borja vagy? Kérdezi a magyar.) Így hát az eleve ke (d) -ves, ki-csi, édes picicinke madarat nem szükséges sem kicsinyíteni, sem becézni, mert önmaga a becézés mintaképe, azaz egyúttal a kicsinyítés is. A kicsinyítés sem mindig valóságos. Hiszen a kis töpörödött öregasszony is azt mondja kedvesen nagy darab fiának: édes kisfiam.

A nyelv tehát REND+SZER, de egyúttal élő SZER+VEZ-et is! Ez a kettősség jellemzi KÉT SÉG-TELEN-ül. (Közbevetve: ezt, hogy NÁLa NÉLKÜL így is ki tudjuk mondani: NÉL-KÜL-e.) Csakhogy más sorrendben rakosgatjuk

e nyelvi elemeket, képleteket. Vagy ŐNÁLa helyett ismétlődő módon: NÁLÁNÁL jobb, - ismétlés! - stb. nincs. De már NÁLa voltam, azaz -nál-nél, valakinél. Ahogy a vele voltam helyett Pistá-val: Sa vel-ünk alak lényege nem más, mint VEL+mink, azaz VEL+ÜNK. Hiszen azt is kétféleképpen mondhatjuk: BEN-N-ÜNK-et, MINK-et. Nem szólva erről az érdekességről, amelyről igencsak részletesen szólunk e könyvben: NEKEM, RÉSZEMRE, SZÁMOMRA. Az első szó a -nak-nek birtokos ragból alakult (vagy fordítva!), a második a SZER-RÉSZ több-SZŐR-öző ragból, amíg a harmadik egyenesen a SZÁM szavunkból! Amelyről számos és számtalan helyen és módon kell szólnunk még, mert alighanem a magyar nyelv rendszerének lényegéhez tartozik!

Mivel újra és újra "visszacsatolásokkal" közelítjük-kerítjük a témát, itt mondjuk el: a "h" és a "j" hangzókat nem tekintjük valódi mássalhangzóknak. Sőt, az egyetemes emberi ÉRZELMI nyelv hangzói. Íme: ah, óh, hahó, hé, ej, jaj, juj, öh, stb., érzelmi-indulati ki-ál-tás-ok-ban minden nyelvben megjelennek, azaz: anyanyelvtől függetlenül jelen vannak? Mintegy két-három tucat hasonló szót ismerünk. (Sőt azt is megkockáztatjuk, hogy a kicsiny-ség jelentésében is aligha vél-et-len-ül vesznek részt! A hí, a híja, héj, hi-ba, hibbant, a finom hó, pehely, pihe stb. áttetszőségének s könnyűségének érzékeltetésében is logikusan találhatók ezek az átmeneti magán-mássalhangzók.)

Mielőtt sorra vennénk - olykor majd szükségszerűen ismételve is, az összefüggések érzékeltetése miatt -a magyar ábécé hangzóit, még néhány előzetes megjegyzés ide (is) kínálja magát.

Fontosak a lehető hangváltozások, mint a p-b-v, illetve a p-f, stb. Néhány példa erre nézve: piros-vörös-veres, irul pirul-virul s aki perel az pirul s közben tán ireg forog, pireg-pörög, pörög forog stb. Érzékelhető a jelentéstartalmi hasonlóság a búb és a púp között s az is érdekes, hogy a magyar baba törökül apa, papa s finnül a vauva jelentése baba.

Utaljunk még arra is, hogy a mássalhangzók kemény (zöngétlen) változataink rokon hangzói, a lágy (zöngés) változatok is tovább viszik a kemény mássalhangzó által képviselt jelentéstartalmakat, ha olykor meglehetősen rejtve is. Így a Ká-ét a Gé, a Té-ét a Dé, az eR-ét az eL, stb. S noha azt valljuk, hogy nyelvünk logikus REND+SZER, ám akkor is élő s változó SZER+VEZ-et. Tehát élteti, SZER+VEZ-i ennen-önnön magát SZÜNte-LEN, azaz SZÜN-et NÉL-KÜL. ENÉL-KÜL, azaz NÉL-KÜL-e, mármint a SZER-VEZ és NÉL-KÜL nem is tudnánk rugalmasan, csodálatos lehetőségeit kihasználva egyszerre működtetni érzelmi és értelmi viszonyokra, kapcsolatokra. Ezért egyszerre költészet és számtan, dal, muzsika és logika. Folyton folyvást ügyesen. Ügyek, Ügek eleink egyik nagyja, a szó jelentése folyó, folyamat, Erdélyben van is Feketeügy nevű folyó! -mint írtuk már! - ügyekszünk, igyekszünk, ha néha látszólag ügyetlenül vagy együgyűn, azaz: így, úgy lesz igyekvésünk ügy, s lehetünk magunk is ügy-védje e gyönyörűségnek, amit magyar nyelvnek nevezünk.

Tapasztalatból tudjuk; napok is számítanak azzal kapcsolatban, hogy mit írunk le. Tehát e könyvben sem vagyunk képesek átfogni e nyelv törvényeit és csodáit, ha úgy tetszik "titkait", - mert azokból naponta többet találunk! - ám talán finoman érintjük őket s a mód-szer - mely nemcsak szer-te-lenség! - segít másokat is, hogy még közelebb kerüljünk nyelvünk lényegéhez. De ehhez nem egy emberre, hanem mondjuk, tízmillióra van szükség. Mert - itt is mondjuk ki - minden nyelv benne van minden nyelvben, minden szavunk mögött ott sejlik-rémlik s hat az összes többi hang, hangzó és szó; az az igazi, ha minél többen próbálják ki e lehetőséget. S ha így lesz, tudatosan fürkesszük, egyre több titok fedi föl magát, mutatkozik meg és mi örömmel csodálhatjuk azt a roppant gazdagságot, amit csak nagyon ősi tapasztalatok tömege elegyíthetett, ötvözhetett, forraszthatott sajátos, harmincat fokos lélek-kohóban, ember-kohóban mai nyelvünké.

De következzenek végre a hangzók sorban, ahogy a magyar ábécében helyet foglalnak, valamint a velük alkotható egytagú szavak, - lehetőleg szógyökök, ragok, képzők is - alapszavak, illetőleg példák a lehető változatokból. Mindez a teljesség igénye nélkül s mégis bemutatva a nyelv rendszerének és működésének lényegét.

B, b, - bé (bö)

Aba (név, de jelentése is van: tartósított, régi, "abált", talán kapcsolatban van az avar, avult stb. kifejezéssel, egyúttal köze lehet az apa szó jelentéséhez? Vogul - manysi - nyelven ópa nagybácsi), bab, baba, be, eb, bö, búb, báb, bába, bábu, baj, háj, buj (tj-ás, bibe, bibi, stb. A két bé "bb" - szép, szebb, legszebb, legeslegszebb -a melléknévi fokozás jele.

Eléggé szembetűnő, hogy a bab, baba, báb, bábu stb., hasonló alakzatra is utalnak! Talán a búb, bögy, bugyor, buggyan, bugyogó (a régi török!) alakzatok sem távoliak az előbbitől. Itt akár a hangzó formálása: bö-bö, a kidudorodó arcbőr, szájforma is befolyásolhatta a jelentést? Legalábbis a magyar nyelvből így látszik... A "b" szerepel a -ba, -be, ebbe, abba, -ban, -ben, ebben, abban, amabban stb. szavakban is. (Az-ban helyett, hasonulva: abban.) Helyhatározó rag tehát. Noha nemcsak a szavak végéhez ragad csupán. Lássuk csak, mintha a ben-dő, ben-ső, ben-ső-ség-es szavakban is ugyanazt a jelentéstartalmat képviselné a "ben"? Azaz valami belül lévőre utal. A magyar nyelvben hasonló játékra - amikor a ragot úgymond, ismétljük - sok példa található. Még néhányat a későbbiekben be is mutatunk. Tehát: BEN-dő-BEN. S ha ez így van, akkor kockáztassuk meg, hogy a BAN-dá-BAN alakzat ugyanaz, mint a BEN-dő-BEN, csak mélyhangú párja. S amúgyis a jelentése önmagában is - ban-da - azt jelenti, hogy abban benne vannak, azon belüliek tartoznak együvé. A bandérium - mint csoport - szintén ide sorolható.

De ne feledkezzünk meg a bandita, bán, elbán, bánt stb. kifejezésekről se. A bandita is bandában "munkálkodik" általában... (Tudjuk, hogy a banda szavunkat vándorszóként tartják számon, ám bár a magyar nyelv törvénye, hogy nemcsak magas, de mélyhangú ragjai is vannak! Ráadásul a jelentéstartalmat egyértelműen képviselik! Így tehát legalább annyi joga van nyelvünknek a "ban" alakhoz, mint bármely nyelvnek; vagyis figyelembe véve a "ben" alakot, a magyar nyelv törvényét, sokkal több!) Rögzítsük a továbbiak miatt is: nem kívánunk szavakat "származás" alapján egymásnak uszítani. Ugyanakkor abban hiszünk, hogy az egyes szavak eredete korántsem tisztázott - csakis az igazság érdekében kutakodunk! -, tehát nemcsak jogunk, hanem kötelességünk különböző lehetséges helyzetekre, állapotokra föl hívni a figyelmet. Lényeges; hogy nyelvünket olyan módszerrel vizsgáljuk, amilyennel eddig még senki, holott ez látszik a legtermészetesebbnek. Ezek szerint a "be", "ben", "bel" a belül lévő dolgokat, helyzeteket jelöli. Maga a BEN-dő-BEN kifejezés azt jelenti, hogy a belül elhelyezkedőben belül is van még valami.

Érdekes még a Bé hangzó részvétele az "eb" szavunkban, mert ez a szó nem csupán kutyát jelent, hanem valami nem szabályos állapotot. Akár így: ebihal, vagyis nem igazi hal, hanem békaporonty vagy akár így: ebül jött jószág ebül vész... Igaz, a kutyául vagyok kifejezés se kutya!..

Vessük közbe: az a és á hangzók "helyi értéke", nyelvi tisztsege lehet birtokos viszony kifejezése: haj - haja, szó - szava, stb. Az á az a-val együtt érzelmi-indulati nyelvi eszköz: aaa, nem úgy van az, tehát a tagadásé vágy például a meglepetés: Áááá! Örülök, hogy látom! stb.

Ide kívánczik a megjegyzés, hogy a magánhangzókról a korábban említett okokból kevesebbet szólnunk, de nem hagyhatjuk el az ilyen és hasonló példákat.

C, cs, -cé (cö), csé (cső)

Cica, cicc, cucc, cukor, cici, cupp, csecs, csöcs, csecse, csúcs. A Cé hangzóval nevezi meg a nyelv -s aligha vél-et-len ez! -a cirógató hangulatú BECÉZÉST! Korábban már említettük, hogy ez nemcsak ke (d) vesítés, ki-csi-nyi-t-és (De sok az í hangzó!), hanem sajátos nyelvi cirógatás, a csecse-becse gyermeknyelv jelenléte. A "Kis kece lányom fehérben vagyon" kezdetű népdalban, a "kis kece lány" a menyasszony, aki nemcsak kedves, hanem karcsú, kecses is! S ha játszunk ezzel a szóval, ahogy legtöbb magyar szóval megtehetjük: KECE-BECE, ejnye-bejnye, anya-banya, már itt jelezzük, hogy a második kiegyensúlyozó szó az esetek zömében Bé hangzóval kezdődik! Így is, egyedem-begyeden, de így is, fejem-bejem, kezem-bezem, székem-békem, stb. Ezrével játszhatunk így s kapunk olyan új szavakat; amelyek sehol, semmiféle szótárban nincsenek benne! E sajátos iker-biker szavak egy részének mindkét tagja önállóan is használható szó, más részének egyik tagja csak a kötőjeles "köldökzsinórral" tekinthető élőnek. Amíg az anya-banya mindkét tagja önállóan is ismert, használt, szótári, szó, addig például az ejnye-bejnye kettősnek csak az első szava tekinthető önállóan, ám az ingyom-bingyom hangulati nyelvtánc egyik szava sem szótári szó.

A Cé, CSé hangzókkal kapcsolatban azt is megállapíthatjuk - ahogy más hangzók viszonylatában is -, nincsenek 'olyan egytagú szavaink, amelyekben a kezdő hang a Cé és a másik a CSé. Például cacs, cecs, eics, stb. Minden bizonnyal ezek és az ezekhez hasonló változatok más hangzók esetében is kizáró tényezők akkor, ha egymás után való ejtésük, egyszerűsítve: nem természetesen adódik. A cacs, cöcs, cics, stb. még akkor is kizáró általában, ha folytatódna a szó, például: cacsá vagy cicsa stb. Így csak - milyen érdekes! - beszédhibások szólnának!

A be-Cé-zés tehát olyan jelenség, amikor mintha a nyelv a "cé" hangzó sajátos használatát nevezte volna meg. Tehát becéződik a szó, a Cé-t beletesszük a szóba.

Összegezve: a paci, a maci, a csacsi, a böcce, a bácsi stb., nem kicsinyítés, kedvesítés, hanem igazi becézés. Miként említettük, a böcce nagy darab marha s ugyancsak nagy darab felnőtt lehet a Laci bácsi is. Ám azért hangulati rokonság van annyiban, hogy a gyermek szemszögéből "kicsinyül", "kedvesül" a becézett dolog, a nagy medve is maci lesz és macibaci! Így már az í magánhangzó kicsisége beleolvad a Pál-Pali, Piroska-Piri, Katalin-Kati stb. "becézésbe". S látható még az is, hogy az í-vel "becézett" nevek egyről és háromról is két szótagúra változnak! A Pál Pali lesz, az Aladár Ali, stb. Persze az Anikó-ból lehet Ancsa, Ancsi, de Pálból is Palcsi, nemcsak az Istvánból Pista, Pisti, Erdélyben Isti, stb.

D, d, - dé (dö)

Dada, ded (ó), déd, didi, dédi, duda, (dundi) stb. látható, hogy a hangzó "ded", "dad" alakja kerekdedre, tojásdadra utal. De ez kerekíti le a kiseded, gömböly-ded (noha utóbbi önmagában is gömb-szerű!) fogalmakat, puhítja, lágyítja az édesded, dédi, dudor, dundi stb. szavak jelentéstartalmát is. Dadák, dédek, s dédik őrzik a gömbölyded, édesdeden alvó kiseded álmát...

A Dé hangzó résztvesz az ad, ád, oda (itt-ott - ide-oda), de, dádá, duda, adó, idő (üdő) stb. szavakban. Érzékelhető, hogy furcsa módon, a Bé-hez hasonlóan, mintha didis-dudlis-dudoros kerekded alakzatot is kiemelten képviselne a hangzó?! Szerepel a fölszólító mód jeleként: enni, - edd, látni - lásd (lássad, egyed, vegyed, vigyed, stb.), vedd, vidd, tedd stb. Főként a tárgyias vonatkozásban! A kit? mit? Té-s végű kérdésekre, a lágyult rokonhangzó "felel". Példa: Hordd el magad!

De: Lásd be, mit tettél...Vagy: Lásd be, rossz az, amit gondolsz...Stb. (Az úton lehet menni de mégsem alkalmazzuk a mend kifejezést, hanem: járd, járjad, csak meg ne járd, úgy járj!) 'Tehát a Dé-nek fontos szerepe van a felszólításban, de nem egyedüli. (A mende-monda szájról-szájra jár!)

F, f, - ef (fő).

Hasonulhat: p-f - ireg-pörög, ireg-forog stb. Szavak: fa (fa- j-ta), fű, fi-ú, (fér- (1) j-fi-ú, í-fi - ú.) fú, (fúj, fáj, fej, fűj, mint fű, fő - fej,) foy-t, foly-ó, fej - tehenet!, fül a foga, fül, - füllent - ifjú lehet ifiú is ! Hangutánzásban: piff-puff, puffan, riff-röff, stb.

G, g, - gé (gö) - GY, gy, - gyé (gyö)

Szavak: agg, ág, ég (tűz, égbolt), -ig (ig-en), eddig, addig, odáig, stb., iga, ige, gége, gög, giga, gágog (guggol, ágál, - ellentétek!), szavakban még: íg-ér, ig-ény, ig-az, stb.

Agy, ágy; egy, így, úgy, ügy, gyagya, ugye, agyag, gagyog, gügyög, ágyú (ál - gyú, a második szótag a gyújt, gyullad jelentésből?), gyí, gyia, gyú!, stb. Az Ügek; ügyek jelentése: folyó, folyamat, innen lehet az ügyes, ügyekvő, igyekvő, igyekszik stb. szavunk jelentése. Lásd magyar er-edetmonda: Emese ágyékából királyok folyama ered! (Az álom "szerzője" Álmos!)

H, h, - há (hö). - Nem igazi mássalhangzó!

Önmagában, egy vagy két magánhangzóval kevés szót alkot: ha, hó, hő (hév, meleg, hív, mint hű) hú, hí - mint hív, érzelmi-hangulati szók: ah, eh, oh, aha, hűü! hé, (az utóbbi: hé, hí, héj, padlás; fölmeleg a hiba, ez az üres rész a padlás padozata és a tető között, ez a híjas rész, a héj, a hé, a hí, hiú s akinek hi-ányzik valami a fejéből, az hibbant, akinek rossz valamije, az hibás, stb.) Előfordul a hahó, hühó, hehe, haha, hangulati és hangutánzó szavakban. Az aha, ehe, ühü, ühüm, hüm, stb. ugyancsak az "ümmögés", "hümmögés" megnevezése, vagyis a hangutánzása. Érdekesen vesz részt éppen az ív-szer-ű héj nyomán a haj, haj-lék, haj-lék-ony, hajó, hajlít, haj-nal - mint virradat - haj-dan, mint múlt, stb. szavak jelentéstartalmának kialakításában. Így a "puha", "pihe", "hall", s tán még a nesztelen sikló-suhanó "hal" vagy éppen a "hall", "haló" szavakban sem véletlenül találjuk ezt a "lehelet"-hangzót!

(Döbenten halljuk sok idegen nyelven, hogy amikor a német, angol, francia stb. felveszi a telefon kagylóját, "haló", "aló", "halló" szókat mondja. Ennek nagyon egyszerű a magyarázata: A telefonközpontot Puskás Tivadar találta föl. Működtetése úgy történt, hogy fiatal lányok, - telefonos kisasszonyok, - dugdosták a megfelelő helyre a kapcsolandó vonalak dugóit és közben érdeklődtek, hogy megtörtént-e a kapcsolat a két fél között: hallja? Hallani? Majd ez lerövidült hallóra. Így a magyar találmány magával vitte ezt a magyar szót, mint jelző szót, ahova csak elkerült a telefonközpont!)

Noha e sorok íróját a nyelv vezette rá erre a felfedezésre is, örülhet, hogy más is észrevette e nagyon is magától kínálkozó, szemünk előtt lévő éppen ezért a legjobban elrejtőző tényezőt.

A "ha" szerepel a feltételes mód alakításában és a "hatás", "ható" stb. szavainkban. De például a te-he-tet-len szavunkban is így-he-lyes, így van a HELY-én a helyes "he", azaz "ha" alak. Mert a tud-ha-tat-lan is ha-sonló-an ha-son-más. A le-he-tő azt mutatja meg, hogy le-he-t-e? Ha TÉ, akkor hat! Ha tet, azaz tett, akkor az tét, azaz tehető tett. S ha kevés a Té, akkor té-vesz-tés? történik. Akkor nemcsak tetet, hanem tettettet, illetve tetetteteti tettét. Úgy tesz, mint-ha ten-né. A Té érdekesen vesz részt a této-va, té-b-lábol, té-velyeg stb. szavakban. A bizony-ta-lan-ság-ot növeli

Magánhangzó után a cselekedetet jelentő szavakban a két'I'é a múlt idő jele: evett, ivott, s mássalhangzó után az egy Té: ment, volt, stb. Valamint a tárgy jele: betű-t, de játszanunk is kell, mert ha azt mondom, hogy leírom a Tét, mármint a té betűt; az is hasonlít így: a "tét", valaminek tétje van szavunkra, azaz: az-on-os! Ne is tétlenkedjünk, ha ha-son-ló egy-ez-és-ek-et találunk, kutakodjunk az okok után! Hosszú út megtétele út-án! Út végén! Csaknem mindig kiderül valamilyen összefüggés s a lehető vél-et-len sem vél-et-len, csak nekünk nincsen róla vél-em-ény-ünk! Ne feledjük, a "tárgy" szavunk is azzal a mássalhangzóval kezdődik, mint ami a tárgy jele -a szó végén! Sose tétovázzunk, a tétlenség nemcsak a valóságban, a szavakban is te-he-tet-len-ség-et jelent! A té-veszt-és-e a tett vesztése! De előtte ott a ha-he! Hat-het értelme.

J, jé (jö). - Nem igazi mássalhangzó! El-lé alakulhat.

Szavak: jó (erről külön szólunk: jó, jobb, mint oldal is!), aj, ej (h) jé, (ajz), jaj, ajaj, új, ujj, jó, juh, íj, (ijed), juj, stb. Érdekes - és logikus! - nyelvi jelenség a magyarban, hogy a jó és jobb, egyúttal a jobb oldalt is jelenti. Alighanem ősi tapasztalat épült be ebben az esetben is a nyelvbe, hiszen a jobb kezünk volt a jobbik kezünk, azaz az esetek zömében. (Majd látjuk, hogy a bal pedig a baj, a rossz lett ennek ellenkezőjeként!) Nyilvánvalóan a jó kezünkkel tudtuk elvégezni dolgainkat, munkálkodni, harcolni; tehát a jobbal. Ahogy a "jós" szavunk lényege is az, hogy jót jósolt a jósnő. A javasasszony a dolgok javát jósolta javunkra. Mi is a jóra vágytunk, így jobbára - többnyire - jó is volt az együttműködés.

Ám lássunk újra érdekességet. A BALJÓS szavunk jelentése, hogy bajról kapunk hírt! A baljós jelek, rossz jelek! (Lásd még: balsors, balhit, balvégzet, stb.) Nyelvünk megint a könyörtelen tények tapasztalatai hatására fogadta magába e jelentéstartalmat! S ha az egyik jó s ez a jobb oldal, akkor logikusan ennek ellentéte a baloldal s a balfácánság, s ez baj is egyúttal! A Jé résztvesz még - mint nyúlós hang? - fölszólító mód képzésében: lő - lőjj, áll - állj, vár - várj, stb. Általános esetben. (Ezekben az esetekben lásd a magyar nyelvtan részletező szabályait.) Lásd, nézd, figyeld, - figyelj rá! -, fürkészd, vizsgálód, - vizsgálódj! - stb. S végül: Huj, híj! Hajrá! Azaz: Hajíts rá, ereszd rá a rárót... (Ráró vadászsólyom.) A haj! hej! stb. érzelmi kiáltás is.

Mindezek után természetes, hogy a, aaj", „ fuj", "híj!" stb. nincs benne a szótárakban, mert nem is kell lefordítani egyik nyelvről a másikra. A hangzás eldönti, hogy milyen mértékben jelez fájdalmat, meglepetést, akárcsak az oh vagy óóó! Jegyezzük meg, hogy a fojt, megfojt szavunkban sem bizonyos; hogy logikusan írunk "j" hangzót, hiszen a fulladásról van szó.

Mert például a folyik - folik, fotó - esetében el-lé, azaz ely-jé változik. Tehát hiába jelöljük írásban másként, ejtés szerint az eL-ből Jé lesz! És máris újra írhatjuk bal- baj. Így nemcsak a jelentésváltozás igazolja, hogy a jobbal - . logikusan! - ellentétes a bal, vagyis a jóval a rossz, a baj, hanem jelzi ezt az eL hangzó változása is. S akinél sok van a bal-ok-ból; az balog, balga.

K, k, - ká (kö). -A SOK szavunkból elvonva a többesszám jele.

A legkeményebb hangzónk. Szavaink elején talán a legtöbbször fordul elő. Tán az sem véletlen, hogy benne van a kő, kemény, kattog, kovács, kavics, koppan szavainkban. (Ahogyan az sem bizonyos, hogy véletlenül alkotják lágy mássalhangzók a puha, pihe, lágy, szél, vaj stb. szavainkat?!) Olykor Gé-vé lágyul. Föltételezhető, hogy a szavak végén, például hörög, köhög, de a durrog, csattog stb., számtalan szavunk esetében a folytonosságot (többességet?) jelzi ez az átalakult "k". Hiszen hörr-ökről, köhh-ökről, durrogásokról, csattogásokról - csatt-ok-ról! - van szó. Ahogy emlegettük, így szavakat is alkot a nyelvünk. Aki a lovakat akarja megállítani, az azt kiabálja a gyeplő erőteljes visszafogásával: hóó! hóó! hó!... Azaz: hőkzik, hőköl. S ebből alakult a hátrahőköl, hőkken, meghökken stb., szavunk. Ugyanez vonatkozik például a forog szavunkra. Az alapja a forgás, azaz: a forró víz forog; forgó víz. Alulról forrás közben megy föl az edényben, tehát forr-ok láthatók szüntelen, azaz forgások s rövidülve: forog, forr a víz s egyúttal forró! Dehát amikor csöp-ög, akkor is csöpp - ök - esőcsepp-ek esnek. Ezt fejezi ki rövidítve a szó. Mint ahogy az ESŐ szavunk nem mást fejez ki, mint a lehullást, leesést vagy zuhé hangutánzással a zuhanást, hiszen a zápor zuhog...De folytassuk a "Ká" hangzó sokasító tisztét, ami talán éppen abból a tudat alatt működő összefüggésből (is) adódik, hogy ami erős, az hosszú életű...Azaz, az erő folyamatosságot is sugall. Tehát az is lehetséges, hogy az ún. "ikes igék" esetében is a szóvégi "k", illetve "-ik" szótag ezt a SAJÁTOS TÖBBESÜLÉST képviseli, jelzi?! Azaz, a hosszabb, megszakíthatatlan folyamatot: eszik, úszik, hiszen a cselekedet többesülése által válik folyamatossá. A kisebb víz csöpög, csorog, csordogál, majd az egyre nagyobb folyik s maga a folyó, a folyam már újra nagyságot - ha akarjuk erőt, víznagyságot is jelöl - így az ices ige sokasult tevékenységet, folyamatot jelöl.

Szavak: kaka, káka, ki, kik, eke, ék, kék, kuka, aki, ok, ök, ük, kő, stb. De a ke-d-vesítés, ki-csinyítés szócskája, képzője, a "-ka", "-ke", "-kó". Előfordul nemcsak a szavak végén: apu-ka, öcsi-ke, csi-kó, (Az utóbbi érdekesen szerepel másutt is a nyelvben!) fic-kó - de már kó-fic! Itt érzékeljük, hogy kölyökről van szó. De jelen van a kee (kend), ö-ke-l-me, kies, azaz kedves szép stb. jelentésű szavakban is. Itt megint az ellenkezője; a kietlen., mutatja igazán még a mai nyelvben is e köznapokban nem igen használt kies szavunk jelentését. (Hát kied, azaz keed, kend mit gondol?) Talán a kicsinyítés jelenlétéből következik, hogy a ke-vés szavunk jelentését is a "ke" szótag határozza meg? Ez meg persze ellentmondani látszik annak, hogy a Ká, mint kemény hangzó, az erőset, sokat testesíti meg. Igen, de akkor mindig vele végződik a szó! Az utóbbi esetekben vagy vele kezdődik vagy még van utána magánhangzó. Tehát újra és újra nemcsak a hangzók "alaki" értéke határozza meg a jelentésüket, hanem igen gyakran a "helyi" értékük is. De itt van az "iker" szavunk jelentése egynél több, azaz legalább kettő vagy több. Ugyanígy az ikra esetében is ott találjuk a Ká-t. Ám itt még valami másfajta érdekességet is meg kell említenünk. (Finnül kettő - kaksi, törökül - iki.) Bizonyos szavaink többet, sokat és aprót, kicsit jelentenek s ezekben eleve ott van a Ká hangzó. Ezekben az esetekben nem kell használni a többesszám jelét, de csacskaság volna használni a kicsinyítés képzőjét is néha. Íme: makk (mag), mák, homok; stb. Bármennyi makkot szedünk, nem mondjuk makkokat szedünk. Bármennyi homokot hozatunk, nem mondjuk, hogy öt vagon homokokat hozatunk, de mákokat sem szedünk, veszünk, stb. Vagyis, mintha a nyelv emlékezne erre a jelentésre, s mintha "kódolta" volna az agyban, hogy ezt nem kell - mert nem logikus! tovább többesíteni vagy kicsinyíteni. A homok amúgyis apró, nem mondjuk, hogy homokka, mákka, makka...Igaz, azt mondhatjuk, hogy homokocska, makkocska, mákocska, de ebben az esetben már másfajta, hangulati jelentést adunk a szónak, nem igazában ki-csinyítést, hanem kedvesítést. (Kivéve az írói leleményt: Lázár Ervin: Mikka-mokka.) Mivel a Ká hangzónknak sokféle szerepe mutatkozik, foglaljuk össze: tehát kemény hangzó, itt vessük közbe azt a sajátos jelzést, amit a rokonnyelvből tudtunk meg. Finnül: kő - kivi, kovács - takoja, kovácsol - takoa, vasaroida, kemény - kova (lásd kovakő, szikra, tűz és a kovács-ság lényegei!), keményít - kovettaa, kőkemény - kivikova, szikla - kallio, stb. De például törökül is kemény - kati, szikla - kaya - ejtése kaja stb. Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy a Ká hangzó csakis ezeket jelenti. A nyelv élő rendszer, tehát alaki, helyi, viszonylati stb. jelentéseket hordoznak a hangzók. Csupán arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogy mégsem csupán véletlenekről van szó, amikor egy-egy hangzó vagy hangzóegyüttes meghatározott jelentéstartalmat képvisel a szavakban.

Itt kell megemlékeznünk újra a SÁG-SÉG képzőnk lehető kialakulásáról, mert véleményünk szerint - vél-em-ény, szer-int - összefügg a Ká többszámú tisztségével. Lássuk a lehető kialakulás útját.

Miként e könyvben többször is szólnak arról, hogy nyelvünk gerince, tartó váza, működési rendje szoros kapcsolatban áll a számtannal, a logikával; ezúttal megpróbáljuk példával bemutatni, hogyan alkalmazhatjuk ezt a felismerést. Emlegettünk szótag-képleteket, mássalhangzó együttesek képleteit. Ilyen például a -gat-get, azaz: g+t mássalhangzós képlete az ún. "gyakorító képző"-nek (ragnak?). Ám majd igazoljuk, hogy másként is nevezhetnénk még több okkal ezt a ragot. Majd a Té mássalhangzónál erre is visszatérünk. Most lássuk az s+k, azaz a SOK szavunk képletét. Ha összehasonlítjuk az s+g képlettel, ami a ság-ség képző képlete, akkor azt látjuk, csaknem azonos vele, hiszen a szóvégi Ká zöngésült változata, a Gé zárja a képzett szavakat. Íme: hegy - hegység, sík - síkság stb. Mi történik a szóval - ha akarjuk: a képpel? A képző segítségével megnő! Több lesz, nagyobb lesz. Az erdőből erdőség, a katonából katonaság stb. lesz. S ha így van, márpedig így van, akkor talán a SOK szavunk alakult át e képzővé, csak a Ká lágyult Gé-vé. Most így nézzük az előbbi példákat: hegy - hegy sok - hegység, sík - sík sok - síkság, erdő - erdő sok - erdőség, katona katona sok - katonaság. (Mint látható, a magánhangzó illeszkedés törvénye is hat a képzett szóra!) A magas és a mély szavunk függőleges kiterjedése is megnő e képző által: mélység, magasság. Szerepel e képző sok más vonatkozásban is, lássuk a számtani logika szerinti - kétirányú! - szerepét.

Az egy-SÉG szavunk jelentése elvont fogalom. (Erre is utaltunk másutt is, de újra elmondjuk; az ismétlések - többféle viszony - bemutatása szándékos, hogy a ragok, képzők, jelek egyéb kapcsolódásait valamennyire láttassuk.) Számtanilag ez a szó EGY+SOK ellentmondást hordoz, tehát nem lehet valóságos erejű, hitelű. Ezért jelent elvont fogalmat; nevezetesen azt, hogy valami tekintetében egy a vélemény, azonos az elgondolás, szándék, stb. Igaz, használható e szavunk valóságos fogalomra is, például "katonai egység". Így: "Be kellett vonulnia egységéhez." Ám a legtöbbször olyasmire használjuk, mint "Egységben az erő." Vagy: "Egységes álláspont: " Illetve: "Egység jött létre: ' Így magyarra "lefordítva" azt jelenti, hogy egyből, gondolatból, szándékból, akaratból - sok van. Csakis így hat a logika, mert így logikus önmagán belül is!

Mi a helyzet a KÉT+SÉG szavunk esetében? Nézzük így is: KETTŐ+SOK tehát kettő sok. Az két-ség-telen, hogy általában a nyelvekben az egynél több megjelölését, mint többszámát jelenítik meg. Mi is azt mondjuk: két fiú vagy fiúk. Ez is logikus. Azonban az nem, hogy a kettő - sok! Dehát végülis mit is jelent ez a szavunk? Éppen azt, hogy nem egészen így van. Vagyis KÉT-el-ked-ünk valamiben. (Ez is így nyilvánul még általában a nyelvekben. Ám amíg a kételkedés még hasonlóan képződik, alakul, a kétség, kétségbeesés, kétséges, stb. több nyelvben már mintha elhagyná az eredeti alakot, noha kimutatható.) Azonban a magyarban rögtön kétely nélkül s kétségtelenül kétségesen áll rendelkezésünkre a KÉT+SÉG - azaz a KETTŐ - SOK! - ellentétes jelentéstartalma és képlet-alakja is! Így nem kételkedhetünk e sajátos KETTŐS-cégben. Vagyis magyarán -e szavunkat: magyarán, magyaráz, még majd külön is MEGMAGYARÓZ-zuk! -a számtani jelentés és ellentmondás érvényesül a szó jelentéstartalmában is.

Így azt mondhatjuk: okunk van föltételezni, hogy a SÁG-SÉG képző a SOK szavunkból alakult ki az idők folyamán.

L, l, - el (lő). Ly, ly - ej (lyő jő).

Igazi lágy mássalhangzó. (Ha másként mondjuk, akkor a kemény eR zöngés rokona.) Benne van a LÁGY szavunkban is. Az sem véletlen, hogy aki dal-t dúdol, az Lalázik, azaz eL (lő) hangzókat ejt egymás után. Így énekel, hangol, próbálja a dallamot: lalalala, lalá, stb. Érdekes, hogy finnül dal - laulu.

Szavak: alá, alul-ra, el, él, áll, al-só, ül, üllő, le, lő, öl, ölel, el-al-él, ell, élő, (lény), ál, ól, illő, illó, (lehel), anya-öl, stb. Megint azt láthatjuk, hogy nagyon gyakran alkot szavakat más lág, puha hangzókkal: jel, lány, lény, lág, gyúl, gyúl, stb. Noha például az "üllő", mintha ellentmondana, de ha finoman elemezzük, akkor itt nem a vas a fontos, hanem, hogy az ütést fogja föl az alul lévő vas! Ami az ütés alá ül! A legkorábbi kifejezésekben ott is szerepelt, hogy vasüllőről van szó. Azután, mivel a nyelv rövidítésre is hajlamos - ahogy mi magunk elsősorban! - elmaradt a vas. Maradt a tárgy helyzetének, szerepének megjelölése, a tömörség... S ha már ezt a szót említettük, hadd jegyezzük meg, az sem a nyelv tréfája, hogy a tömör mongol szó, jelentése: vas! Ez aztán a vaskos nyelvi állapot!

M, m, - em (mő).

A korai csecsemőhangok közé tartozik, lásd a "mámmá", "mamma", "ham", "mama" stb. szavakat. A csecsbimbó keresése közben, bármilyen "anyanyelvű" a csecsemő, ezt a szót "mormolja" mohón: mámmá! jellegzetes szereplései. ham, bim-bam, bum vagy bumm (bomba, bimbó) stb.

Példák a szavakra: ama, ami, eme, mai, mama, ma, mi, ima, íme, ím, mű, him (Emő, emlő, himlő, immel-ámmal, stb.), hom-lok, homály - megint csupa lág hangzó! -s ne feledjük az ENYÉM szavunkból az egyesszám első személy birtokos ragja: en (én) -em, én-em, kez-em, fej-em, láb-am, haj-am, stb.

N, n, - en (nő). Ny, ny, - eny (nyő).

Az eM hangzó rokona, könnyen ejthető mindkettő. Megismételjük a szerepét az én+em, énem, vagy en+em: enyém szavakban.

Szavakban: én, ne (nem, az utóbbi nemcsak a tagadás: ne; nem, de nemz, nemzet, mint emberi nem, női nem formában is), ín, nő, néni, ünő (Eneh), nej, -né, nini, nana, s nő, mint nől, növekszik, s talán növel-nevel? Tájszó: nyól. Szavak még: nyal, nyál, nyél, nyúl, nyúl (nyúlánk, nyúlvány), anya, banya, nyanya, ejnye, nyíl, Helyhatározó szó és rag: innen, onnan, amonnan, -on-en-ön, ennen, önnön, stb. Ez-nek - ennek, az-nak - annak, ez-nél - ennél, az-nál - annál, feltételes mód ragja in-na, en-ne, fut-na, tud-na. Me-het-ne ha vol-na lába. Hiszen le-het-ne. Mennyi? Ennyi, annyi, amannyi. Hangutánzó: nyihaha, nyihog, nyikorog, nyökög, stb.

P, p, - Pé (pö)

Hasonulhat p-f (ireg-forog, pereg-pörög), p-b-v Piros, börsöny, berseny, vörös, parázs, irul pirul-virul, aki perel az is irul-pirul, vörösödik, veresedik, stb. Finnül pesä - fészek, puoli - fél, puoleen - felé, puoliso - feleség, férj, hitvestárs, puoliyö. - éjfél, stb:

Szópéldák: apa, ipa, (na-pa), pap, papa, pipa, pápa, pópa, pép, ép, púp (búb), épp, epe, (eves), pipi, ez már hangutánzó; ahogy a piff- puff, pöfékel, pöfékek, pöffeszkedik, pufog, puffan stb.

R, r, - er (rö),

Kemény, "pörgetve" ejtett-formált hangzó. S ez a tény kihat egyetemesen arra a jelentéstartalomra, amit képvisel. Ugyanis azok a szavak, amelyekben előfordul, kört, körözést, kereket, kerítést, görbületet, ívet, hajlatot, ferdeséget, karolást, karmot, stb. jelentenek.

Helyhatározó rag: -ra-re.

Szavak: rája, erre, arra, emerre, órá. (ez-re ugyancsak hasonul: erre, stb). Íme az ismert. alapítólevél, a tihanyi apátságé 1455-ből: "...feheruuaru rea meneh hodu utu rea..." Kétszer is előfordul a reá, rá vagy rája szavunk. Itt még szó; mára rag is. De maga a RÁ mint tartalom, benne van a RÁRÓ szavunkban, amelyet Balassi használt. A ráró nem egyéb, mint vadászólyom, amelyet talán hajrá szóval eresztettek el, hogy rácsapjon az áldozatra!

Ahogy említettük, a nemzetközi jelentéstartalmi jelleget is igazolják a sok-sok közül taláalomra kiválasztott szavak: Garten, car, circus, kerék, kör, karika, kun-kor, kacs-kar-in-gó, az írásra, rovásra, rajzolásra utaló szavak: schreiben, kirjoitta, kirja (finn) yaziyor - jaziyor - ír (török), write - ír (angol), ír - scribo, írás - scriptio (latin), magyarban továbbá: írón, íróka, írka- fírka, stb. mind-mind a betű formálását - for-ma, benne a for-gás szótöve! - jelentik. Ahogy érdekes a HEREND, KOROND szavunk. Mindkét helyen ugyanis KORONG-gal dolgozt(n)ak. Az eR mássalhangzó a pörgést, fordulatot, kerekseget, görbeséget; kör, karika, guriga, gurul, gördül hen-ger stb. - átviszi a jelentéstartalomba.

S itt kell akár ismételve elmondani újra azt a látszólagos ellenmondást, amit a KARÓ szavunk képvisel. Eltelt két évtized is, amire megoldottam a "karó" titkát. A karó ugyanis éppen hogy egyenes! Dehát akkor rími a helyzet vele? Kerültem-fordultam körülötte s valóban mintegy húsz év múlva jöttem rá, hogy ebben az esetben - akár az üllő szavunknál, korábban említettük -a tárgy mirevalóságát jelöli a szóban lévő eR! Ugyanis a karó köré kanyarul a mellé ültetett növény! A karó azt védi, amikor átkarolja. Tartja a karolót! S ezért tegyük hozzá, a nyelv élő szervezet, ha csodálatos rendszer is. Logikája is az élő rendszer logikája. S éppen az ilyen esetek bizonyítják a legjobban a létező, rendszere alkotó logikát!

Noha sosem törekedhettünk teljességre, azért olykor sajátos példákat emelünk előtérbe, láttatunk, hogy azután az olvasó más szavak esetében is "~ gyanakodjon és: kételkedjen, hogy még jobban elmélyedhessen nyelvünk gyönyörű titkaiba, rendjébe. Ezért külön beszélünk az ~R - ered - szavunkról, amely - logikusan! - sokféle jelentéstartalmat ágaztat el, ám a ki~ indulás okát azonnal fölismerjük.

Először is a jelentései: ér -a testben az erek -, ér - kis patak, amely nem messze ered -, ér - mint értéke valaminek, mennyit ér? - ér - elér, valamihez hozzáér-, ér-vényes-ül, stb. Lássuk a szavakat, amelyeket e tövekkkel alkotunk: ÉR-dek, ÉR-dekes, ÉR-ték, ÉR-dem/esJ, ÉR-me, ÉR~m, ÉR-ik, eÉR, meg-ÉR i, ÉR-tés, ÉR-telem, ÉR-ez, gyök-ÉR, ER-dő, ER-ed -s nyomába ered, az eső megered, eredmény, stb. -, s ebből lehet az ER-iggy, ereggy, eredj, stb. és még sok szavunk. De ha kicsit is tűnődünk, miért is kerül a szótöbe az er-ed-mény, er-ed-et stb., szavainkban, nem kell sokat töprengenünk az okok felől. Még a ravasz szavunkban is a görbe gondolkodást fejezi ki?

Az eR jelentését átveheti az eL: csigola, csigolya, stb. A gerinc guriga alakú része a csigolya. Ahogy a goló, golyó is kör alakú! Sőt, az igazán a sok körös gömbölyűség - gömb-öl-ü, gomb-pl-ag, s írjuk egymás alá a hasonulást, átváltozást látva: a hempereg szavunkat. Ugyanis ebben a szóban az átfordulást, akár a hentereg szavunkban a szövégi "REG" képviseli.

Átfordul:

Tájszó: HÖMBÖLÖG

S változik ha: HÖMPÖLŐG vagy hömpölyög, azaz: FOLIK vagy folyik.

Láthatjuk, hogy az eL hogyan helyettesíti az eR-t, hiszen a szavak végén a LÖG a REG-et képviseli. Dehát nem szabálytalan gömb-e a gombolag a göröngy vagy a rög is? (Amely gördül, gurog.)

Így azután ugyancsak ireg-forog, pereg-pörög a perelő, iruló-piruló ember (asszony) nyelve, amikor hadarva nyelvel nemcsak igazat, egyenes dolgok, hanem badarságokat is. A kártyában - karta - sem csak a régi csavart papírra gondolhatunk, hanem arra, hogy "forog" a lap. Sőt; még a kocka is "forog", ezért mondják a szerencsejátékokra is, hogy a szer-en-cse forgandó! Ahogy a nyelvi törvény is, ám sosem ok nélkül, oktalanul, oktondi módra. Ahogy káromkodáskor - háromkodáskor?! - forog a szavak erre-arrája, amikor az ember "elkeríti" és megmondja MAGYARÁN, hogy a másik is megismerje a MAGYAROK ISTENÉT: (Erre még visszatérünk.) Aki visszatér, az térül fordul!

S,s- es (sö)

Jelentős hangutánzó: sújt, suhint, suttyan, sistereg, susog, stb.

Példaszavak: sas, sás, sas-, ás, ásó, is, sí (si-et, si-ma, sík, stb.) eső, ős, és (süsü), stb. Felszólító módban kettőződik a szavak végén: ás - áss, si-ess, lát - láss. Általános felszólítások. De már ásd a gödröt, lásd a tény, azaz tárgyias alakban odaszegeződik a második személy - tied - birtokos ragja.

Sz, sz, - esz (szö).

Ugyancsak a gazdag hangutánzók közé tartozik! Aligha véletlen, hogy benne van SZÓ szavunkban, valamint a szusz. szisz-eg, szél, szellő, stb. szavainkban. Példaszavak még: ész, szí (v), ősz, szó, szú, szösz, valamint az ik-es ig-ék-ben: esz-ik, úsz-ik, isz-ik, stb.

Viszonylag kevés magyar szóban fordul elő az s+sz, tehát sas (la) mássalhangzó képlet, még kevesebben a sz+s, azaz szas, szás stb alak. Ugyancsak nehézségek vannak a szóalkotás vonatkozásában a Zé és a ZSé mássalhangzókkal.

Kiderítendő a "szesz", majd a "szeszélyes", szín, illetve színe-visszája szavakban való előfordulása. Hamarjában kísérletet teszünk egyfajta megközelítésre. Hiszen fennáll a t-sz hasonlat törvénye. Így a tűn-szűn azonos vagy közeli jelentéstartalmat hordoz! Ami megSZŪN-ik, az el is TŪNik. S ha logikusan közelítjük a jelentéstartalmat, akkor a dolgok felszín-e, egyúttal a színe, amit látunk! De például a tejszín, a tej színe java. S aki pedig eltűnik és nem látni, annak se színe, se hamva. (A dolgok hamvassága is kívül van s meghatározza a színüket!) Így a szín-hely és a helyszín összefügg, ahogy a fel-szín-es-ség sem az igazi, a szín-ész - művész sem igazi vész! - szín-lel, csak szín-leg hal meg a szín-padon, a színházban. így ami nem egészen az, az szín-te az, s noha szíin-dér nincs, tűn-dér van és érzésünk szerint nőnemű! De nincs szűn-et, folytathatjuk szűn-te-le-nül, azaz szűn-et nél-kül s ha így folytatjuk, akkor a "Szűnet nélkül szűnet" azt jelenti, hogy a szűnet nem szűnik meg, - szűn-te-len! Ámbár a betegségek esetében ha eltűnik, megszűnik a tünet, nem biztos, hogy egészen megszűnik, eltűnik a betegség is. Ugyan ezt nem tüntetőleg állítjuk, de szín-tén (szín-tény?!) így van ez sok más szimulálásnál, ami nem más a magyarban, mint a szín-lel-és! Tehát a felszín és a szín, színlel stb. szavunk is összefügg nem csak formailag, de jelentéstartalmilag is. Hiszen a szín, a felszín tűnik - így is használható - először föl. Ami riktó szín, ezért fel-tűn-ő! És így tovább, ki-ki kereshet és találhat további összefüggéseket, amelyek nemcsak színezik, de gazdagítják is sok hasonló játékkal és törvénnyel tündérkedő nyelvünket.

T, t, - té (tö),

A másik kemény mássalhangzónk, amelyik a legtöbbször fordul elő a Ká után a szavaink elején. Jellegzetesen meghatározza a kattan, pattan, tett, stb. szavainkat. Önmagában - azaz egymagában -a tárgy jele s mássalhangzó után a múlt idő. Párosával cselekvést jelentő szavakban a múlt idő jele: jött, vett stb. Képző is lehet, például: ad; ad-at, vagy valakivel adat, illetve múlt időben adatot adatott, s ezt adatolta. De ad-at-tat-ha-rat-ha-tott is... Ahogy te-tet-tet-he-tet-ett is.

Szópéldák: tat, tát, tét, tett (múlt idő is!), át, rú, ür, ti, tó, itt, ott, itat, it (al), etet, étet, tétet, múlt időben: itta, itatta, ette, etette s etetés volt e tet te... Tata (idős férfi), itó (ka), stb. Mintha a Té-vesz-t-és a tett vesztese is lenne? Érdekesen szerepel még tétova tévelyeg stb. szavainkban. S bizony nyelvtani galibát is okoz, ha a Té el-TE-ved, lásd a tettettethetett tette tét-e? Tény-leg tét?

Ty, ty - tyé (ty-ö).

Önmaga magánhangzókkal is csak nagyon kevés szót alkot.

Szavak: atya, atyó, atya (fi), (tyűh!), tyűha, stb. Azonban érdekes szavakban fordul elő: tyúk (tik), retyerutya (rokonság), tyúkász, (tikász, tojást, tikmonyt gyűjtött), kutya, kátyú, báty, batyu, fattyú, pityereg, pereputty (finnül perhe - család!),

fityma, fityeg, fütty, stb. sok nyelvben nincs meg ez a hangzó. Vagy ha ejtik is, nem jelzik külön. Nem akarunk fitymálni más nyelveket, még akkor sem, ha ezt nem kérdezzük meg: "Hogy ityeg a fityeg?" Azért sem, mert a magyarban megvannak mindazok a tiszta hangok, hangzók is, amelyek más nyelvekben előfordulnak. Fordítva azonban más a helyzet, hiszen sok nyelvben nincsen külön gyé, tyé, eny, akkor sem, ha beszéd közben ejtik ezeket. Egyes szakértők szerint, az ősi magyar rovásírásnak 47 hangjele volt!

V, v- vé (vö).

Hasonulhat: p-b-v. Már említettük a piros-vörös-veres, a piros-berseny-börzsöny, az irul pirul-virul stb. hasonulásokat. Ezekben az esetekben a szótóban p+r, b+r, v+r a mássalhangzóképlet. S újra említjük a rokon nyelvekben az összefüggéseket. A magyar baba törökül apa, de a magyarban is lásd a Thonuz Oba névben az Aba, apa szót vagy még a magyarban a férfi rokon ipa, illetve a női rokon (eN), napá kifejezést.

Szavak: ív, ví, év, öv, óv, vő, evő, vevő, vív, vívó, ivó, övé, (hív, mint gyere ide, hív mint hűséges híve, finnül hyvä ejtése hüve: jó.) A hív, hú barát magyarul is jó barátot jelent.

Tisztsége: VA-lami-VÉ VÁ-lik. S nem lója van, hanem lo-va, kö-ve stb. Dunántúlon lehet fűjje, küjje is De ha vő-vé lesz valaki, akkor vője, ahogy vevője, evője. Így hát máskor a Jé helyettesíti, de például valakinek sója van, a sava-borsa mást jelent. De jó-ja helyett is java. Nem a jóját akarja, hanem a javát. S aki - mint említettük - tettét jóvá akarja tenni, akkor másnak is a javát akarja. S ahol a Jé szerepel szó végén, például vaj; akkor mondjuk, a tej vajjá lesz köpüléssel, a fej fővé, a vej vő-vé válik, stb. De vőlegény a vevő legényből alakult, lásd: eladó sorba került a lány, eladó lány. Az ívás a halak íves, ívó, ivarérett, ikrarakó és megtermékenyítő mozgását jelzi s innét van az egyívású szavunk eredeti jelentése. Az egyidőben világra jött halak a névadók. Tehát megint valós fogalmi tapasztalat foganta az elvont fogalmat! Vesi víz finnül s a vese vízkiválasztó szervük!

Z, z, - zé (zö).

Hangutánzó hangzó: -zuhé, zuhog, zizeg, stb.

Példaszavak: az, ez, íz üz, ázó, izé, azaz, zúz. (a testrészt, amely összezúzza a táplálékot, a zúza!), stb. A zizeg szavunk alakulása akác a sziszeg, szuszog stb: szavainké. Ami ziz-eg, az ziz-ek-et hallat. Másként ziz-ek-et, ziz-eg-és-ek-et hallani, amikor zizeg valami. S ha zú-kat hallunk folyamatosan, akkor zúg. (Van régies kifejezésekben csöndes zug, zugoly, árnyas hely a kertben, kis szeglet, kert-szeg-ély.) Nincs ilyen kezdetű szavunk: zabs-, zezs-, stb. A nehéz ejthetőség alighanem, ezúttal is az oka annak, hogy nincsenek ezek a mássalhangzóképletek kihasználva A zizegő zé nem véletlenül vesz részt a zene, zene-bonc stb. kifejezésekben sem.

Zs, zs, - zse, (zso).

Ugyancsak hangutánzó szavakban találjuk: zsong, s önálló szót egymaga magánhangzóval a Zsuzsa néven kívül nem alkot. Kivéve az újkeletű keletkezésű - zsozso: pénz jelentésű "külvárosi" szót. Szavak még: zsák, zsiszik, az utóbbi érzékelteti a bozsgó-nyüzsgő mozgást. Szavakban még: zseb, zsúp, zsenge, zshivaj, zsír, zsold, stb.

A magánhangzókról röviden:

Az "a" akárcsak az "á", a hangsúlytól függően önmagában jelenthet igenlést vagy tagadást, de - főként az "á" - meglepetést is. Hallhatjuk: aaa?... Áááá!...S utána igen, dehogy, nem, igaz, tévedés stb.

Az "a" birtokos rag: haj-haja, valamint az érzelmi kiáltásokban: aha, jaj!, ajaj, miként az á is: ahá, stb. Alapjában határozza meg a magyarban az á-sít, á-mul, s bá-mul, el-ál-mélkodik stb. szavak jelentéstartalmát; nevezhetjük ezt természetes ejtési jelentésnek.

Az "e" ugyancsak birtokos rag: kéz- keze. Kérdőszócska az - e? Jön-e? Van-e? Nagy-e? Megy-e? Nincs tehát magánhangzó illeszkedés, mint a ragok, képzők esetében. Ugyancsak használatos az "é" birtokos ragként: kézé, lábé, valamint kérdéshez is: Jön-é? Láttad-é?

Az "r" látványosan vesz részt a sipításokban, azaz síphang, kicsinyítő szerepe nyilvánvaló. (Kis, éles, hegyes, szúrós tárgy a nyíl is!) Szavakban: sikít, sikoly, ijed, stb. (Belénk nyilall a szúró fájdalom!) Többes birtokos rang: övéi.

O, ó, hangulati-indulati, azaz érzelmi hangzók s önmagukban is hordoznak jelentést. A meglepetést fejezik ki és az ó-hajtást - sóhajtást, stb. De van más jelentésük is, hiszen a ódivatú, ódon ócska szavakban a régire, öregre, öregre utal. Talán alapvetően az eredeti óóó-zás részben emlékező jellegéből árnyaltan előjön az idő múlása? Gondoljunk például az Ószövetség mint régebbi! ~ megnevezésére. Természetesen minden nyelvben szerepe van a magánhangzók ilyesfajta - aaa! ááá! óóó! - érzelmi töltésű jelentéstartalmi árnyalásainak. Talán az sem egészeri véletlen, hogy az ódon, szorong,

szomorú, borong stb. szavakban éppen az "o" magánhangzó ~az árnyaló tényező?! Nemzetközi, egyetemes csecsemőhang: OOO-ááá...

Ö, ő, ugyancsak van önálló jelentése (én, te) ő. A harmadik személy. Többesszám: ők. Ragozható: őneki, ővele" öhozzá, stb. Képezhető: ő-kelme, ő felsége. Érdekes alakváltozást és jelentéstartalom változást figyelhetünk meg az ő-vé-i-é-i-nek, (-hez, -vel, -re, -tól stb.) alakban. Ugyancsak sajátosan alakul az önnön-ennen alak, hiszen az ön, önzés, önző már az ÉN-e-ző jelentést sugallja. Tehát a finom eltérés az önzés és az önözés között lényeges!

A leggyakrabban hallatott magánhangzó! A már említett szókeresés, bizonytalanság, ööö-zés - ötöl-hatol: ööö, ha...-sa másik, nem jut ööö-tről haa-t-ra, ugyancsak ide tartozik. Azaz: az ööö-vel bizonytalankodik, ahogy a "ha" csak ó-ha j és s-ó-ha j marad a tett helyett! Lehet HAT ás-os, meg is hat-hat, ám nem jut előbbre, ami a tevékenységet, a tett tétjét illeti. Ez TÉny!

U, ú, talán nem véletlenül található a tutol, az ugat, a fúj, stb. szavakban. A kutya, amikor u-gat, mintha azt mondanánk: úkat ugat, úkat mond... Ahogy a fújó szél tutol, a kutya is tutol. Érzelmi jelentéstartalmat árnyal az uhh! vagy hú! , huhú!, juj, huj-huj! stb. szavakban. Nem nevezhetők ezek szótári szavaknak, hiszen pillanatnyi hangulattól függ, hogy azt mondjuk: húha! Vagy: hóha?

Szavak egy mássalhangzóval: út, úgy, un, úr, bú, cucc, csúcs, stb. Bakay Kornél közlése alapján, a sumer kudda jelentése kutya.

Ü, ü, ugyancsak húúú!...húha!...ühüm...hüm-ög, üm-mög... Példaszavak egy mássalhangzóval: üt, tú, úr, fű, ügy (gyü!), hú, ük, ül, üz, stb.

Kis összefoglaló a ragozás és képzés lehetőségeire

Olyan szót választunk - pontosabban két szót, de csak az egyikkel kapcsolatban részletezzük a lehetőségeket -, amelyik eleve sajátos jelentéskört is "vizs" magával. (Egyébként a testrészeink nevei: kéz, kezel, kezd, küzd, stb., láb, kilábal, lábatlankodik, fej, fejes, fő, főnök, főnség, homlok, homlokzat, szem; szempont, szembesül, szemtanú, fül, fülel, füllent, stb, sokféle módon vesznek részt a jelentéstartalom alakításában, ahogy e néhány példa is mutatja.) A mi választásunk a BAB szavunkra eset, illetve rövidebb "mutatványként" a SZEM szavunkat is említjük.

Nem véletlenül szemeltük ki elsősorban a bab szavunkat. Mert nézzük csak a hasonló alakú s igen, egyúttal valamilyen módon hasonló jelentésű szavakat még, amelyek valamilyen érzékelhető külön viszonyban vannak vele. Íme: hab, baba, báb, bábu, bába" stb. Ha lerajzolnánk a babot, babához - pólyás!- bábhoz, bábuhoz hasonló volna a rajz. Mindegyik hasonlítana a másikra. A bebábozódott hernyó olyan mint a bepólyált baba, bábu... A BŐ-vített szájjal ejtett bé-bő hangzó ejtése is mintha meghatározná valamennyire a jelentést?! Hát nem azt mondjuk-e valami nagyra, hogy BÖHÖM nagy!? A búb (púp), bő (bölény?), öböl, bömböl nagyságra utal, a kétségtelenül tartósságot növelő "ö" és "ó" magánhangzóval segítve.

Maga a bab azonban viszonylag kicsi dolog, tárgy. Aki tehát babról, az apró babramunkát végez. S a babról szavunkban ez is benne van, ha nem is gondolunk rá. Tehát együtt hat: az ALAK, a KICSISÉG, valamint az a tényező, amit szintén tapasztalatból tudunk, hogy nem egy-et-len bab-szemről lehet szó. Aligha egy-et-len bab-szem-mel foglalatostkodunk! (Persze a babusgat szavunkban a "baba" jelentése hat, az sejlik elő, tetszik át a szón, miként az abajog esetében a "baj". Tehát valójában nem lehet összetéveszteni a babusgat és az abajgat szavunkat! Csak nagy felszínességgel.) A nyelvünk szavai jórészt - szinte a tudat alatt! - "bemutatkoznak"! Így aki babramunkát végez, az természetesen bajlódhat vagy bajmólódhat a babrálgatással és közben abajoghat, azaz: sorolgathatja akár jajgatva is a bajait..

De lássuk a példákat arra nézve, hogy miféle ragokat, képzőket, jeleket, tehát toldalékokat ragasztgathatunk, rakosgathatunk szavainkhoz? Főként a szavak végéhez ezúttal, de ha nem említenénk azt is, hogy a szavak elejéhez is ragadnak előtagok, ragok, akkor ki-bab-rál-nánk az olvasóval.

BAB-rál-gat-ás-a-i-m- (nk) -nak, vagy: BAB-rál-gat-tat-hat juk, stb. A szó elejére tehát kapcsolódhatnak ki-, el-, stb. A képzett, ragozott szó végéhez pedig az első példánál még kapcsolódhatnak: a hoz-hez-höz, -tól-től, -ba-be, stb. A második példánál, ahogy a szó értelmezése kívánja: ják, -átok, -ná-tok, stb. Most éppen ezért vegyük sorra a kapcsolható ragokat, képzőket, próbáljuk beilleszteni o"ket a nyelvünk rendszerébe, hogy értsük: nem véletlenül jelentik azt rag-ként, kép-ző-ként, amit jelentenek.

Mondható, hogy szinte csak "találomra" (lel), vegyük sorra a legelőször szavunk ügyébe kerülőket, nem is ábécé sorrendben.

-on-en-ön: innen, onnan, amonnan, -na-ne-ná-né, -enc-önc-önc, stb. S lássuk a példákat: valami-n, valaki-n, így is használjuk, de már lo-v-on, haj-on, kéz-en, fiil-örv stb. Vagy a következő: kegy-enc, virg-önc, kül-önc (nem vesszük

külön a nyelvújítási szavainkat, hiszen azt valljuk, csakis azok maradtak meg, amelyek beleillettek a magyar nyelv törvényeibe), kihagytuk közben a feltételes módhoz tartozó tud-na, tud-ná, ten-né, tehetné alakokat. Egész mondatban a három együtt: Innen-onnan tudhatná a kegyenc mi a külön és a fegyenc sorsa.

-ba-be, -ban-ben: abba, ebbe, be-le, be-néz, benne, ben-dő, ben-ső, ben-ső-ség-es, ban-da, (BAN-da-BAN) ?, ebben, abban, amabban, bandérium-ban, stb:

-tól-től: tőle, ettől, attól (ez-tót, az-tót). A következő mondat kissé érzékelteti a rag lehető jelentéstartalmi helyzetait, amelyekben ugyanazt vagy hasonlót jelent: "A nagy TOL-ong-ás-ban, TŰL-e-kell-és-ben, a lopva lopa-ko-dó TOL-vaj ét-TŐL s at-TOL el-TU!aj-don-ít-ott valamilyen TULaj-don-t: ' Szavakban még: tol-iga, fal-iga, tal-ics-ka, tol-at- tol-a-kod-ik, stb.

-as-es, ász-ész, stb.

Példák: ló - lo-v-as, ló - lo-v-ász, de már: hal - halas (kofa) és hal-ász, vad-ász (de madár - madarász), vagy hó - ha-v-as és nem hós, de már hév, hő-ség s aki nagy hévvel ront az ellenségre, az HŐS. Tehát önmagában az "s" is szóképző! Vagy a fának a töve, tő, de már Tőserdő, stb. (Lehetséges még tet, -tet-éz, azaz: tet-öz. Aki betetőzi tettét, az be is tetézi! (Kérdés, vajon a vi-téz szavunk töve a "ví" s ehhez jön a tetező "téz"? Sokféle le-hető-ség kínálkozik. Alighanem az egyszótagú értelmes szó minden esetben a szótó. Ezért kell "atomjaira" bontani a nyelvet!) Képző lehet még az -as, -es, -os, -ös; stb. szótag is, has-as, kez-es, hat-ás-os, föl-ös-leg-es, stb., stb. Illetve az "ó", "ö" is: néz, néző, jár, járó-ka, vagy az "i", rég, régi, hajdan, hajdani, mikori? Múlt-kor-i! Teg-nap-i-ak-nak, budapest-i-ek-nek, stb. hátható, hogy ugyanaz a szórész vagy hangzó lehet rag, képző, jel is. A szó helyzete, jellege határozza meg és a nyelvtani környezet, hogy mikor milyen tisztséget visel.

-hoz-hez-höz: ahhoz, ehhez, hozzá, ház-hoz, hazá-hoz, haza-húz, húz-von, huza-vona (vonat), huzat (valamit vagy valamilyen bevonat, ruhaanyag), huz-ig-ál-gat-hat-tat-hat-od, s mit huz-ig-ál-tok? Von-alakat! stb. Ez rám is von-at-koz-hat.

-gat-get: nagyon érdekes ez az ún. gyakorító képző. Mintha ő maga is igazolná azt az alapvető föltételezésünket, hogy nyelvünk valós fogalmi elemekből, alapokból építkezett. Ugyanis kis árnyalattal a "gat" jelentése GÁT. (Érdekes, visszafelé: tág...) Tehát megvan újra a valódi dolog, tárgy, építmény, a gát. Ha képezzük: gát-ol, tehát folyamatos cselekvésről van szó. Ám ha újra megismételjük a szótövet, de már ragként, íme. gát ol-gat, azonnal meg-szak-ít-gat juk a folyamatosságot! Azaz GAToljuk a GÁTolást!

-ért: mi-ért? Ezért, azért... De ne feledjük, gyakran elhagyjuk a "t"-t, s azt mondjuk: miért? S válaszolunk: azért.. Ér-dek-es tehát a lehető szótó vizsgálata, az ÉR (ER), inert fontos szavak kezdődnek e két szóval, azaz, egyik nem nevezhető szónak, legföljebb szótónek. Tehát egyetlen ékezet is szóvá változtathat "értelmetlen" szótagot, szótövet: Er- ér! S ÉR-demes is ÉR-telmezni, Ér-vényes Ér-velése van, s Er-dekünk, hogy Ér-tékét meg-Érje, vagyis ami el-Ér-hető, legyünk hozzá-Ér-tők, Ér-intsük meg legalább, az Ér-intón, Ér-intkezzünk vele... Látható, hogy az ÉR mennyit ÉR! De aligha merítettük ki a lehetőségeket. Például a szó végén: gyök-ÉR. Vagy: ÉR-em - ÉR-me, stb. Az ER - ER-dő, ER-ed, ER-ellet, ER-edmény, s tán-az eredetét tekintve innen gyökerezik, az ER-ÉR mozgásból az eridj! Eriggy! Utána ered, nyomába ered, stb. (A nyom pedig az az alakzat, amit a puha talajba a súlyunk nyom!) Már akkor nem volt hiábavaló munkálkodásunk, ha a továbbiakban e szép és logikus rendszerre, ennek játékos voltára tudatosabban figyelünk.

Visszatérve SZEM-elvényünk tárgyára, e kis babramunka után a SZEM-re, láthatjuk; szem-lél-het-jük, hogy e szem-el-vény-t nem vél-et-len-ül szem-el-tük ki mi sem. S szem-ély-es-en tanúskodhatunk szem-tanúként, hiszen jel-en voltunk vagyis azért szem-élyes-en, mert szem-ünk-vel láttuk, mi szem-re való volt! S aki a dolgok összefüggéseiből sokat lát, az ha úgy tetszik! - igazi SZEM-ély-i-SÉG! Mert ahogy a BAB esetében már a tudat alatt hat a bab formája, kicsisége, sokasága, úgy a SZEM szavunk esetében is hat a SZEM alakja, viszonylagos kicsisége és az a tény is, hogy valóban látunk vele! Ezért szem-el-get-het-jük, szem-lél-get-tet-het-jük a szem-el-vény-t s az bizony szem-mel látható! Szem-mel tarthatjuk - persze nem szem-te-len-ül, csakis szem-mel! -s ahhoz ott is kell lennünk szem-élyes-en! Más szem-lél-et-mód nem is logikus.

De szem-ez-het-ünk rózsátövet, ízlelhetünk szóló-szem-et, bab-szem-et akár egy-szem magunkban. Mondhatjuk: egy-szem fiam, szem-en-kint válogatunk, szem-ér-e hányhatjuk valakinek, hogy ő tán vagyonis szem-érmes vagy éppen szem-ér-me-t-len.. (Emlegettük a Játék és törvény című könyvben is, másutt is, hogy mi lehet a szemérmes szavunk eredete. isi szokás volt a szkítáknál például, hogy érmét tettek a holtak szemére, hogy az lecsukva maradjon. Az egyikre ezüstöt, a másikra aranyat - ha tehetős volt az illető -s az érmék egyúttal azt is jelképezték, hogy a túlvilágon is világít neki a nap és a hold... Tehát e szokás vallási hiedelemre is mutat!) A nyelv is úgy viselkedik, mint a föld rétegei, mert kifordulnak "rögei" alól a "viselt" leletek. Néha az az érzésünk a magyar nyelvet tanulmányozva, mintha ősi és roppant nyelv robbant volna darabokra és szavak, szótörédek, jól s rosszul összeillesztett cserepek csillannának elénk - más nyelvekből is. A sok és sokféle példából álljon itt egy "véletlen" félig-meddig hasonlító szó: a magyar BOJ-TÁR és az angol COW-BOY

Mindkét esetben a "boj", "boy" alak fiút jelent. A finn nyelvben a poika - fiú, ejtése pojka, de lásd a magyarban a puja, pajtás, pajti, stb. szavakat, de már valami a fiúé - pojan, kisfiú - pici fiú - pieni pojka, de van "becézett" alak is - poju. Egyébként a fivér - veli, vagyis mintha a fi-VÉR második részének mássalhangzóit a VeLi szóban lágyult formában lennének meg, a vér finnül veri. S hadd bátorodjunk arra is gondolni, hogy a vér verése, azaz az ér verése, a vér lüktetése között összefüggés van, nos lehet. A vergődő, verdes, ver szavak jelentéseiben sajátos lüktető mozgás található. S ha így van, - márpedig lehet -, akkor a vereség; de még a vers! - igen, verses, lüktető, ütemes beszéd! - szavunknak is-lehetséges rokonsága. Persze ez nem VER-seny, hiszen a vér-mes, mint bő-vére, - heves -, a vér-cse stb is összefügg a vér-rel. Ahogy a TEST+VÉR vagy a N~+VÉR és FI+VÉR is összefügg és logikusan ad tovább jelentéstartalmat. A PIR-os, VÖR-ös, VER-es, PÖR-költ, PIR-kall, VIR-rad, BÖR-zsöny, BER-seny, VÉR s tán még a BOR-dó, BÁR- Sony, (eredetileg vöröses!), s a már említett PÖRPER szavak, a VÖR-heny, stb., stb., s társai, - ha meggondoljuk: szavak százai arra intenek bennünket, hogy vegyük figyelembe azt a tényt, hogy bizonyos egyetemes jelentéseket egyik nyelvből a másikba átvittek hangzók, hangzóegyüttesek.

A már sokszor említett "pörgetve" s mint ilyen, mondhatjuk, hogy lüktetve ejtett ER hangzó még az olyan távolinak látszó nyelvben, mint a tibeti is, benne van a körre utaló szavakban. Íme néhány példa Terjék József - azaz Kőrösi Csoma Sándor - szótára nyomán: khor - kering, körbe jár, kör, környezet (átvitt értelemben kíséret, szolgasereg is), de például a khor-lo - kerék, khjir - forog, khjil - fordít, csavar, kering, csavarodik, khor-ba - körforgás, létforgatag, `khri - csavar, összecsvavar, (múltidő: `khrisz,) s mindezekből úgy tetszik, hogy a gép megnevezése sem véletlen, sőt, nagyonis elgondolkodtató! gép - `khrul- `khor. Kissé túlozva, mintha a KERÉK szó, a kör szó, két-szer volna benne a szóban?! De mindez már igen messzire vivő ösvény, amelyre azonban majdan rá kell lépni, hogy még közelebb kerüljünk egymáshoz mi emberek, a nyelvek által is. Gondoljuk meg, a BABSZEM bár babszemnyi példa, mégis azt mutatja - láttatja! - noha a babnak nincs szeme; itt a szem a szemelgethető, szemenként szedhető szőlőszemre és társaira vonatkozik, vagyis a nyelv amikor tovább viszi (adja) a jelentéseket, továbbra is megszabja a szókörnyezettel azt is, hogy azokból éppen ott és akkor melyik az érvényes. E hitben talán ma még EGYSZEM magunkban vagyunk (lásd itt számot jelent - ~SEGY! -), de holnap és azután több szetti többet lát meg e világtörvényből. Mert ezzel is előbb-utóbb szembesülni kell valamennyiünknek SZEMÉLYESEN!

MUTATVÁNYOK JÁTÉKRA, KOMOLY KUTAKODÁSRA

Kis szertelen példatár

A nemrég megjelent UTTAM FUTTAM című kötetecskémbe is leírtam kétszer is ezt a ki-fej-e-zést, fázik", illetve "Aki fázik fát keres". A "fázik" szavunk nagyon régi lehet. Hiszen mi mással tüzeltek volna, sütöttek-főztek volna, mi másnál melegekdektek volna, mint tűznél, amihez száraz fű és fa kellett. Főként fa. (Finnül puu.) Össze kellett valóságosan hordani fűt-fát, hogy tüzet lehessen gyújtani, majd főzni-sütni, melegedni, hogy ne fázzon az ember. S ha volt fa - nem fázott! S ha így van, akkor talán nem véletlenül található a "fa" szavunk a következő szavakban is, szórészként: fa-rag, fa-zék, fa-kó, stb. Aki farag, az fát hasogat s közben gör-be for-gácsok keletkeznek, ez a fa-rag ja; a fa része, a for-gács. A fa-zék fából készült edény. Abban főztek. Mégpedig úgy, ahogy nálunk Zalában nagyanyám emlegette a "kövesztett" szalonnát... Így értettem meg, hogyan kerül a "kó" szavunk a megfőzött szalonna nevébe. A fából készült edénybe először a vizet tették bele, majd a tűzben forrosított - izított, hevített - követ s aztán a húst, ami így megfőtt, azaz megkövedt. A fakó szekér pedig nem volt más, mint a lehántott kérgű, nem túlságosan vastag faágakból készült szekér, ami sárgára fakult. Így a fa-kó szín, a sárga fa színe! S ahogy mintegy két évtizede írtam, akkor talán az "Eb ura fakó!" kiáltás azt jelenti: A kutya ura a bot! Vagyis akik ezt az ónodi országgyűlésen az uralkodó ellen kiáltották - valójában trónfosztás volt! - azok azt jelezték, hogy nem kutyák, nem ebek, akiket a bottal meg lehet félemlíteni. Tehát nem félnek! S ha már legalább ennyi példa utal valamire, azonos logikával, gyanítani lehet, hogy nem véletlen esetről van szó. S bizonyosan akad még erre is több példa. A finn szót azért vetettük közbe, mert több olyan szavunkban is szerepel a "pu" szótag, ami fából készül. Lehet, hogy ez sem véletlen. Lássuk csak: ka pu, pa-lánk, pa-lló, pa-d-lás, de maga a pa-d szavunkban is p-f hasonlattal ott találjuk. Vagy a fa-l, fa-lu - amit kerítéssel vettek körül. A kerítés, ha nem fából volt, akkor külön megnevezték: kőkerítés, kőfal, stb. Az ún. pa-tics fal lényege, hogy fából fonták - fűz-fából fűz-ték? - és arra a favázra kenték az agyagot. Ez volt a ház fa-la!

Mindezek kiragadott példák a nyelvünkben. Sok hasonlót találunk a magyar nyelvben. Az alábbi mássalhangzó "képleteket", valamint a további másfajta példákat azok számára tesszük közzé, akik a korábbi előítéletekkel szemben merik vállalni e "példátlan" vizsgálódást. Nem egészen teljesített, lezárt "bizonyítások" ezek, inkább csak annak irányát, módját kívánják érzékeltetni. Aki tehát vállalja velünk, hogy nem azt nézi, mi az eddigi felfogás, melyik szó milyen szárazurazású (szár-szer-ször-szor), természetesen "hivatalosan", hanem figyelembe veszi azokat a lehetőségeket, amelyekről szoltunk s netán a hivatalossal ellentétben, más következtetésekre jut. Például arra, hogy a hangzók, hangzó csoportok azonos vagy közeli jelentéstartalmat jelenítenek meg, akár több nyelvben is. Mert például "átvitték" azokat, illetve volt hajdan, a hangzás törvényei alapján a sosem emlegetett, közzé nem tett "közmegegyezés". Ez a maga természetes módján zajlott le. Ezt követte a jelentések terjedése. Még akkor is így volt, ha azután sok minden, például az Isten értelmezése, betűk eltérő használata, rossz elolvasások, közben meg is zavarták az emberek nyelvét.

Nem kívánunk teljes rendszereket bemutatni, de abban bizonyosak vagyunk, hogy csakis akkor lehet hiteles és igaz valami, hogyha rendszer bontakozik ki és bár különféle, de azonosra mutató módon igazolja a lehetőségeket. Valójában ekkor lesz izgalmas a játék, mert eredeti fölismerésekhez vezethet.

Lássuk például $k+t$, $t+k$, $k+d$, $d+k$, $g+t$, $t+g$, $g+d$, $d+g$ mássalhangzó képletek szerepét a szótövekben.

Vegyük a lehető szavakat, ahogy eszükbe jutnak: kat lan , $la-kat$, $köt$, $kút$, $kátyú$ (Lásd: göd-ör vagy a hangutánzó szavakban: $kattog$, $ketyeg$, $kotyog$, de például a $koti$ jelentése kunyhó), $teke$, $tök$, $tök-ély$, tok , $tok-mány$, $toka$, $Tokaj$, $veri-ték$, $faj-ték$, $halán-ték$, $tek-in-tet$, $ták-ol-mány$, ($tak-tika$), $tek-nő$, - sokféle: $teke-nő$ -, $téka$ (fadoboz!) $ér-ték$, $mér-ték$, $tuk-mál$, (noha nem az elvont fogalmak jelentéseit keressük, hanem a valódi tárgyakét, dolgokét, néha megemlítünk amazok közül is néhány kifejezést, mert például jellemző; hogy a $kattogást$ kemény tárgyak összeütődése hallatja, stb.). Érdekes szó a $tuk-mál$, amikor ráerőltet, erőszakol valamit valakire, oda-dug-dos neki. Vagy a $kud-arc$ szavunk honnét eredeztethető? (A sumér $kudda$ - kutya.) S itt van a $szelin-dek$, - nem $szelíd dög-dog...$ -, amely a harmadik szavunk a kutyára, eddigi magyarázata erőltetett. $Szem-öl-dök$, $köl-dök$, (a $teke$ illetve a $kör$ alak?), $mind-mind$ kérdést rejtenek. Vagy $ér-dek-es$ sorozat a $szur-dok$, $szak-a-dék$, $nyit-a-dék$, $mer-e-dek$ (?), $egyötömbű$ üregek, $üreg!$ $r+g$, azután $tág$, $tag-ló$, $vég-tag$, (de már $ta-gad$?!), $tag-lal$, $tag-lejtés$, $tág$, $tág-ul$, $tég-ely$, $teg-ez$, ($teg-ze!$) $tek-tit$ - úri eredetű $kerek-ded$ $kövecskék$, $já-ték-ot$ is készítettek belőle. $Teg-nap$, azaz $teke-nap$? A hátunk mögé guruló nap korongja? S aki $veri-fék-ezik$, az $tik-kad$. A $veriték$ szavunkat sem használjuk többesszámban; akár a korábban emlegetett $makk$, $mák$, $homok$ szavainkat. Hiszen az $apró$, $guruló$ $vízcseppekből$ sok van, nem egy $veri$ az arcot. $Zuha-tag$ -a $zuhanó víz$: $zuhé-tag?$, $vízésés$, a görögben: $katarakta$ s $teke$, gömb alakú a $gyöngy$, $görögül$ $tekla$. A dag , mint $hegy$ - $Tokaj$ -, $dag-ad$, s van ki $deg-esz-re$ eszi magát. Most már érzékelhető, nem is kell sokat $teketóriázni$; kimondhatjuk: $sajátos$ $alakra$, $tekére$, $gömbre$, $félgömbre$, de $egyötömbűsége$ utalnak e szavak jelentései, akkor is, ha $kitöltetlen$ e tárgyak, $dolgok$ $ürege$: $kút$, $göd-ör$, $kátyú$, $kád$, de még az ilyen szavakat is ide írhatjuk, mint $dikó$, $la-dik$, $lá-dikó$, vagy $tek-int-et$ - $szem-mozgás!$ - hiszen $gömb$, azaz $teke$ alakú a $szemünk$ is, -a $gerincesek$ $szeme$ $gömbalakú$ -, és a természetben ritka ez a $tök-életés$ forma.

Ugyanakkor ezekben a szavakban, mintha sajátos kettősséggel lenne jelen a forgásra és a tekére utaló jelentéstartalom: $for-ga-tag$, $för-ge-teg$, $fer-ge-teg$, azaz ezek jelentése: $vi-har$, $ziva-tar$, $hur-ri-kán$, $or-kán$, $tor-nádó$ stb. De térjünk vissza a vízhez. Vele kapcsolatban is valóságos sorozata van e szó-tekéknek, $ték-dék$ képzőnek: $veri-ték$ vagy $verej-ték$, $foly-a-dék$, $csap-a-dék$, $tajték$, $zuha-tag$, stb. Lehet, hogy nem jutott eszünkbe valamennyi. A $zuhanó$ $esőcsepp-csöpp$ is kissé elnyújtottan gömb alakú, ezekben az esetekben egyértelműen e két hangzó és zöngés változatai adják-mutatják, sejtetik a dolog valóságát, de például a vízhez is kapcsolható az $iva-dék$ - $hal-ikra$ kifejezés. (Az $óva-dék$ elvont fogalom és pénz, $ér$ $ték$ $mér-ték-e$ is egyszerre, ahogy elvont fogalom az $aján-dék$, $szán-dék$, de már kettős fogalom a $ven-dég$, a $vi-dék$ stb.) Visszatérve az $or-kán-ra$, $hur-ri-kán-ra$. E szavakban az "eR" hangzó jelzi a forgást, de talán a "kán" is? Ahogy emlegettük már a "gam", "kam", "kan" stb. szórészek is résztvehetnek a $gamó$, $gombolyag$, $kampó$, $kanyár$, stb. jelentések kialakításában vagy például a $kun-kor$ szavunk is görbére utal, $rúgós$ $karika$ $alakra...$ Vagy lásd: $kor-só$, $kan-cső$

De minderről alig tud valamit A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, inkább bizonytalanságot sugall. Persze azért, mert nem volt valami kapaszkodó, egységes rendszer feltételezése, elképzelés az eligazodásra. Ezért lehetséges, hogy a $teke$, $tekint$, $tök$, $tökél$, stb. nyilvánvalóan logikai összefüggést többszörösen mutató szócsopotról ezt írja: $teke$: bizonytalan eredetű, $teker$: bizonytalan eredetű (a $tekerés$ is köralakú mozgás!), $tekint$: "A szócsalád tek - alapszava valószínűleg ősi örökség az ugor korból..." $Teknő$: ótörök eredetű, $tök$: "Szláv, közelebről valószínűleg délszláv eredetű..." $Tökél$: "A szócsalád igei tagjai származékszavak, de alapszavuk, valamint képzésmódjuk nincs teljesen tisztázva..." Hát ez aztán tudományosnak vehető!...Ö-ZS 877., 878., 956., 957. oldal. A magyar nyelv megközelítése tehát másféle módon hasznos, mint egyéb nyelveké. S ha már itt tartunk, hadd mondjunk más hajmeresztő érdekességet, hiszen nyilvánvaló, hogy e vázlatos utókitérő, az olvasóval való szemtől-szembeni találkozás szembesülés és majd a nyilvánosság dönthet végül.

Mi pedig éppen a NYILVÁNVALÓ szavunkról kívánunk nyíltan, nyilvánosan beszélni. László Gyula régészprofesszor többször hivatkozik gyakorlati tapasztalataira. Az ásatásokon, temetők feltárásakor látta, hogy középtűt vannak a többnyilas csontvázak, majd tőlük oldalra csökken a nyílak száma. (Természetesen nyílhegyekről, nyílcsúcsokról van szó, a vas maradt meg.) Erről egyrészt arra következtet, hogy az; „alvilág”, tehát túlvilág tükörképe az élők világának, mert ami az életben jobbra esik, az a sírokban balra található s ami legalább ennyire fontos, hogy a rangot minden bizonytalansággal több nyíl jelentette, jelezte! S ebből sokféle következtetést le lehet vonni.

Nyíla először is, nem akárkinek lehetett, csakis harcosnak, felnőtt férfinak. Vagyis a nyíl egyfajta "személyi igazolvány" is volt. S aligha térhetett el a gyakorlat az indiánokétól, tehát gyűléseken, tanácskozáson, azaz nyilvánosan csakis a nyíllal rendelkező, felavatott harcos férfi szólhatott. $nyíl-van-osan$ volt joga jelen lenni és szólani, szemtől-szemben, nyíltan, mindenki előtt! Csakis $nyíl-van-os$ férfiak, tehát rangosak beszélhettek a közösség dolgairól. Talán a nyílat viselni kellett s volt erre külön rangjelző "dísznyíl" is? S mivel ez egybeesett a szólással, így a nyelv megőrizte e $meg-nyíl-van-ulást$, e $nyíl-atkozatot$, ami mindenki előtt, szemtől-szemben, $nyíl-van-valóan$ egyenes beszédként hangzott el. Nyelvünk ezúttal is egész szokásrendszerrel őrzött meg ezekkel a $ki-fej-ez-és-ek-vel$. Természetesen a nyelv igyekszik tömöríteni a mondandót - azaz az ember -, s lett a $nyíl-ván-os-ból$ $nyílt$, $nyilatkozat$, stb. Dehát a nyíllálás is éles, szűrő fájdalom, olyasmis, amit a nyílhegy okoz. A nyíladék is keskeny rés és máris eljutottunk a nyíláshoz, illetve a valódi tárgyak, dolgok

mellett az elvont fogalomhoz: a nyilvánossághoz. Talán azt is föltételezhetjük, hogy aki fölött pálcát törtek, annak rangjelét, nyilat törtek el s ha elvették övét, amelyen a családi-törzsi jeleit viselte a tegezzel együtt, akkor szolgálta lett és elveszítette övét, s övéit is egyúttal. S ha súlyos volt a vétke, akkor tönkre is ment: azaz tönkre tették a fejét és levágták, lefejezték a fatönkőn... Valaha a nyil-ván-os szólásnak halálosan komoly rendje, szer-tar-tá-sa volt. S ha meggondoljuk, mindezek együttthatalma okozza, hogy rokonjelentésűek a következő kifejezések: szemtől-szemben, nyíltan, személyesen - hiszen ott volt, látta a szemével mások személyes jelenlétét is! - nyilvánosan, stb. Másként, de logikusan alakult a nyilálló fájdalom vagy a nyílegyenes út, stb. Látható, hogy mindez ugyancsak azt bizonyítja, hogy nyelvünk a valóságos fogalmakból indul ki s ezekből fejlődik, alakul, formálódik az elvont fogalmak ág-boga... (Fogalom-bogalom).

Sokféle játék és törvény megjelenési változata jellemzi nyelvünk alakulását, működését, ám valamennyi lényege ugyanaz. Mi most csak az érdekesség és az ösztökélés kedvéért említjük e példákat. De abban bízunk, közben a játék komolyra is fordul, hiszen akkor izgalmas és tartalmas, ha valahol rendszer mutatkozik, mert akkor törvényre bukkanunk. S minél nagyobb és több körkörös körben zárul egy-egy szócsoporthoz jelentéstartalma, változataival és finomabb árnyalataival, annál inkább bizonyosak lehetünk igazunkban. Valamint abban, hogy ezeknek a szavaknak az átlagosnál több közük van az ősi magyar nyelvhez is. Minél nagyobb egy-egy szó használati köre, annál bizonyosabb, hogy régebben megvan a nyelvünkben. A magyar nyelv használta régebben. S nem másért fontos ez, csupán az igazságért. Már említettük, hogy világunkban a gömb, a teke a legtökéletesebb alakzat. Az űrben is minden folyékony - nem szilárd - halmazállapotú anyag gömbszerű formálódik, a súlytalanságban a vízcsepp is TEKE-alakú, azaz TÖK-életes gömb. A leginkább és páran minősítő jelző a tökéletes. S talán agyunk teke-r-vénye sem véletlenül szorult nagyjából gömb - teke - alakú, vagy legalábbis félteke alakú boltozat alá, aholis teke-r-vényesen, barázdáltan, gömbszerűen helyezkedik el. S önnön-ennen működését sem gátolja tökéletlenebb alakzat. Hiszen nyilvánvaló, hogy az erek hossza, görbülete, az egyes agysejtek kapcsolata egymással, a gömbszerű formában lehet a legjobb, legtökéletesebb. A fej, a fő, a koponya, - kobak s nem tökfej! - alakja is jelképezi mindazt a maga legvalóbb valóságával, amit leírtunk.

A tudás nem más mint a tapasztalatok s azok viszonyainak, következményeinek logikus összekapcsolása, amely eközben emlékké is alakul. Így az ismeretszerzés lényege a képzelet minőségetermelő erejével fölmutatható. Ezek együttes működését nevezzük tehetségnek, képességnek.

A nyelv pedig őrzi nemcsak a megnevezés lehetőségét, mindazét, ami még nem is létezik (!), hanem rendszerében megvannak MINDEN LEHETŐ DOLGOK ELVI ELEMELI is! Ez nemcsak olyasmit jelent, hogy a mozgás szavunkból létrejöhetett a "mozi", "mozdony", stb., vagy vonatkozik a villamosság, villámlás, világosság, virrad-pirkad, pöröl- perel-pirul s irul-virul logikai kapcsolatokra, amelyek több szálon is találkoznak. Hanem mostanra akár azt is kijelenthetjük: csak megfelelően össze kell rakni nyelvünk elemeit, sajátos rendszereket kell megtalálni - azok rejtőznek a nyelvben -, és ezáltal is igazi, tárgyi TALÁLTMÁNYOKHOZ is juthatunk? Ez csak látszólag fordított teremtés. A számtanban is benne van minden lehető föltételezés lehetősége, illetőleg majdan annak lehető bizonyítása.

Magunk megnevezése

E példákat a közbevetett gondolatmenet után, a testrészeink - magunk! -megnevezésével folytatjuk. Újra csak jelzésszerűen. Egyúttal kijelentjük: sosem voltunk és nem is leszünk hívei a finn-török nyelvi háborúskodásnak. Módszerünkkel -a mássalhangzók szerepe - azt tudjuk bizonyítani, hogy sokkal több a rokonítható szó a finn nyelvben, mint eddig gondolták s hasonló a helyzet a török nyelvvel is. Mi azonban a magyar nyelv feltűnően rendkívüli belső rendje miatt azt gyanítjuk, hogy nyelvünk állt középen a fejlődési útvonalon - időben és térben -, amikor is szavak, rendrészek "törtek" le belőle. Vagyis a magyar nyelv rendje korábbi ezeknél, a rokonság azonban - elsősorban a nyelvi - mindkét nyelvvel kapcsolatban fennáll, s természetesen hasonló a helyzet az ún. kisebb finn-ugor népek nyelveivel kapcsolatban is. Azonban kelet-nyugati irányban talán jelentősebb a vérségi összefüggés, mint az észak-déliben. Azonban újra és újra hangsúlyozzuk, nem szavakat kívánunk származtatni, hanem a magyar nyelvet vizsgáljuk. Más nyelvek szavainak fölillantása is csak ezt a célt szolgálja.

Mivel az ember, bárhol is kezdett beszélni, gondolkodni, elsősorban önmagát kellett megneveznie, majd környezetét s az élethez a legfontosabb tényezőket, magunk is testrészeink megnevezéseinek rendjéről, logikájáról adunk vázlatos képet. Mint ilyen ez is kiegészíthető, folytatható.

FEJ: fő - fölül van, fönt van. Szavakban: föntség, fenség, fölség, főnök, hídfő, hétfő, stb. Szólások: Fő a feje!...Azaz: fontos, fej a feje! Így is kezdődik több szólás: "Az a fő..." Vagyis az a fontos, lényeges, elsőrendű stb., s a főként, főleg kifejezések mutatják súlyát. S külön sor a ki fej-ez, fej-lő-dés, fej-e-zet stb. szavakban való jelenléte.

A harmadik a KOPONYA szavunk, amely talán a kop-asz, tar jelentésekkel is összefügg? S akkor logikus, hogy fur-kó-val kó-lint tar-kó-n, azaz fejbe... A tarkó a kiborotvált kopasz koponyát jelentette? S ide vonatkozik a kop ja-fa, másként fej-fa? A levágott koponyát kop- ja-fára húzták...

Kis példa a török nyelvből: fej, fő egyaránt: bas; szer, kafa, de már a fejlődés: gelisme, fejezet: bölüm, fő, mint fontos: ana, bas, fejedelem: prensz, - princ! - emír (herceg), hüksjumdár, bej... (Az utóbbiban p-b-v hasonlattal ott található a

magyar fej?) De már nincs benne egyik szó sem a fejtegetés, fejletlen, fejlődés stb. szavakban:

Néhány példa a finn nyelvből: fej, fő: pää - ejtése: pee - koponya: (pää) kallo, aivokoppa. pääluu, az utóbbi koponyacsont is, koponyaműtét: kallonleikkaus, ugyanakkor főhajó: päälaiva, főnök is a pää, ugyanakkor a fő-fő - mint melléknév - ylimmäinen, ugyanis az yllä, ylhäällä jelentése fent s így a fenség: ylhäisyys - ejtése: ülheiszüüs -, főváros: pääkaupunki, fővezér: ylipäällikkö, ez akár fent-fő-vezér is lehetne! A török nyelv is használja, fővezér: bas vezir.

A "fej" fejleményei gazdagok a magyarban, különösen logikus a "kifejez" szavunk. A finn és a török nyelvben is hiányzik e vonatkozásban a "fej", amelyen az indulat, öröm, bánat, stb. KIFEJEZŐDİK! Miként biológiai "lelet" és nyelvi emlékezet egyszerre az a tény, hogy az anyaméhben a magzat feje FEJ-lődik ki először! S ezt látták mondjuk tízezer éve is, tehát az emberi fej-lő-d-és fő szakasza a fej ki-fej-lődése. (Gondoljuk meg, a "teremtés" szavunkat, például "Kedves teremtés", csakis nőkre használjuk ilyen vonatkozásban! Öbennük "teremtődik" az ember.)

ARC: orca - orr, száj - orcája, kifejezések: arcvonal, - harctéren a lövészárookban - arcátlan, mint szemtelen, arculat stb.

HOMLOK: homlokzat, homloktér - előtér -, hom-luk? (Ránc, redőzet), stb. FÜL: .fülel és füllent. Azaz: hallgat és hazudik... (fülke?).

SZÁJ: szájal, szól, be-szél, ki-abál, susog, suttog, stb. Finnül száj: . suu szü -, törökül: agiz - aiz -, de például a szájvíz: agiz szuju; gangara szuju, míg a finn nyelvben torkolat suu - szü -, folyótorkolat: joensuu. S ide kívánczok

VESE: vízkiválasztó szerv! Finnül víz: vesi, folyó: joki, víz alatt: veden alla, stb. (Lásd vedel, vödör.) Törökül a víz: suz, vizet inni: suz icmek (Így ejtik). Finnül úszni: uida, például a hajó úszik a Dunán: Laiva ui Tonavalla. Úszkál: uiskennella, de már az uszít - u-jávai szít?! - usuttaa. Törökül úszni: yüzmek - jüzmek -, folyó: ırmak, nehil, csaj (Lásd: sajka, ladik, csónak, lajt, mint vizes bődön vagy bődönhajó, stb.) S játszhatunk is: a száj szomjas, az ember iszik, mégpedig italt, ahogy ételt eszik. A "t" átváltozik "eSZ" hanggá! De íme egy kis játék: folyó - jo-ki (Sió, Sajó, Berettió, Hejő,) p-f: Ipoly, s aki szomjas; SZOM-I-AS az I-SZOM-I-A-ZIK s ha I-SZIK: már csak: SZOM-I-AS volt.

Ha van víz, i-szom, ha nincsen, szom-i-szom, azaz: szomjazom. Az ember szájában van a nyelv, a nyál, - nyal -a nyelv-és kezdete a torok, torkolat felé..

FOG: már szóltunk róla; véleményünk szerint a fog-alom szavunk ősi alakja is. Egyszerre tárgy: a harapás eszköze és a megfogásé, mondhatjuk, harapó-fogó! Azután foggal-körömmel ragaszkodik...Fogas kérdés...Mindenesetre "kimutatta a foga fehérjét" ez a fog-alom!... Mindez csak foglaltó, foglalkoztasson másokat is!

SZEM: - tekintet - teke alakú (gömbszerű), aki erős tekintetű, az tekintélyes, rangos, tehát tekintetes, e tekintetben nem néz semmit, mert más a nézete; látogató, néző, stb. Azután szemerkél az esőszem, egyszem magam, szemez, szemtanú, személyesen látta a szemével szemző -, szemlélet, szemle, stb. A nézet mint vélemény, szemléletmód; aztán látogató s látomás, de belátja, hogy...Látszó-lag ellátja a baját... Vagyis nézve, látva veri, azaz: tudatosan bántja. S az arcunkon a szem-öl-dök alatt az ősi -, legrövidebb "időmutató" a szem-PILLA

PILLANT
PILLANATOT

Ez is egyetemes emberi "arcjáték", pislogás, pillantás, a pilledő pilla pillerebbenése, amikor elpilled az ember, akkor nem moccan a pilla. Egyébként törölnie kell a finom nedvességet. Ha sokáig mereven nézünk, könnyes lesz a szemünk. (Könnybe lábad...) Hogyan kerül ide a láb? A minap László Gyula professzor említette, hogy Mészöly Gedeon írt erről (akárcsak a fakó szekérről, csak azt magam is olvastam), tehát az ember átlábal a vízen, amikor már betegségből épül, s lábadozik...Ám nagyszerű nyelvészünk szerint ez azt az emléket is őrzi, amikor csaknem teljesen lábbal úszva keltek át vízen s kezükkel terhet fogtak a fejükön. Hiszen a másik kifejezés "könnyben úszik". S ha elfutunk valami baj elől, akkor azt mondjuk: "Ezt megúsztuk." De ne lábatlankodjunk itt tovább, s ne értse mindezt úgy vala ki, hogy mindezek csakis a magyar nyelvre jellemző nyelvi kifejezések...Azonban ilyen messzeségekig, mélységekig gyökerezően aligha őrizte meg sok nyelv az ősi, kezdetleges nyelvalakulat valós fog-almaikat. Íme: kezd - mivel kezd? Hát a kez-ével kez-d.

KÉZ: kezd, küzd, stb. A kéz kéz-köz-eli esz-köz, tehát köz-v-et-len köz-elünk-ben van. (Játsszunk: köz-el köz-ül-ünk a köz el-ment!) Szavak még: közös, kezes, közöny, község, közösség, kezel, lekezel - két jelentés! -, kezeli az orvos - emlék a kézrátétellel való gyógyításról a kézség: apró, fontos tárgyak együttese a pásztoroknál. (Tüzcsiholó, tarhonya, dohány, bicska, stb.) Keze ügyében, készenlétben volt, s ha kellett bármit elkészített - kéz-i-tett? - finnül kéz: käsi - keszi - , törökül: el, kézzel: elle, finnül kéznél van: olla käsillä. Végre írjuk ide a finn létigét, lenni: olla, ez a van, a vala-hai vala, törökül: olmak, var olmak, jelen idejű igenév: olan - levő, lévő! Ezek csak ízelítő jelzések, de talán mutatnak valamit, anélkül, hogy mondandónkat terhelnék.

HA,j: fejen van, haj-lékony, s akinek nem kötötték be a fejét, az hajadon, s ha kendő vagy sapka nélkül állunk, akkor hajadonfőt vagyunk, a hajlítás íve, mint a hajó íve (?), a világosodás látóhatár fölötti íve? Hajnal? Sa haj-dan a múlt íve?

vagy: ha-i-dan? Tényleg a finn fosztóképző "működik"? A -ton-tön, don-dön? Ahogy az ok-ta-lan másként ok-ton-di? A föld-et-len fejű haja-don? Sa haj-dan-i már régi, időtlen? Hej! Haj! Huj-huj, hajrá! Azaz hajítsd rá? Fölénk hajlik a hajlék is, a héj-lak...A héjfa is hijj! "lehajítja" magát az áldozatra? De előtte "fennhájázik", fönről kém-lel-i a vi-dék-et. A haj a fejet borítja, ahogy a héj - kéreg - körben a fát, diót, magot, gyümölcsöt. Sa ház "héja", teteje és a padlás deszkái között űr van, azaz: hí hiány van. egy is mondják, fölmegegyek hé-ba, hiu-ba. S akinek "fönt" a fejében van űr, az hibbant, hibás, hibázik a négy kereke közül egy-kettő...

NYAK: a gögös, gigás, gégés, kemény nyakú ember nyakas, a giga gágog, akit nagyon nyagatnak, nyakát szorongatják, az előbb-utóbb lenyaklik s tán meg se nyekken. Ugyanígy jár, ha nyakló nélkül vedel.

VÁLL: valójában két "vályú" is (ahogy a fej "alja" a "kupa", valóban kupás, ott ütnek kupán...) de erős, ha vállalja, kettő van belőle, de ezt is egyesszámban használjuk általában. A vállas ember mindkét válláról szó van! Ahogy az orca is kettős, a fül is, szem is, kéz is, láb is, stb. Így hát, miként említettük, talán vál-aszt, vál-lal, vál-a szol - amikor a "vállá szól", mert azt vonogatja...? - de ez már a játék vállalása, semmi más. (Kérdéses: válik, elválik; tán kettő? Válságos?...)

MELL: mellkas, miért kas? Ismerték a bordákat, amelyek mint valami "kas" vettek körül a tüdőt és a szívet. Mellső, melles, bögyös, teljes mellszélességgel, nagy mellénnyel stb. Mellékesen szólva, nem tudom, hogy a mellékes és a "mell" valahogy összefügg-e? Pedig nem mellékes.

SZÍV: szí, - szippant, szopik - az elv, akár a szivattyúé! Csakhogy a szív volt előbb s úgy működik, hogy légüres terei teremt, hoz létre, majd oda préselődik be a vér. Szavak még: szívélyes, szíveség, légy szíves és légy szívós!

AGA: ugorjunk vissza föl, kétoldalt a halán-ték, fönt koponyatető, hátul a tarkó veszi körül. Ezt nem én agyaltam ki, hanem a nyelv s ha nem igaz, agyabugyáljanak el! Akit agyba-főbe vernek nagyon, azt agyonütik, azaz: meg is hal. Különösen, ha a kó-lintás a halántékot éri. De hadd tréfáljunk itt is kicsit:

A nagy agya gyagya

A kisagya gügye

Gyógyós agyabugya agyalás az ügye

Ugye nem baj, de végezetül karolják át magukat, noha kihagytunk némely testrészt, a kiemelkedő or (romzat) ot, mely néha ormóttan lehet, de ezért ne orroljon meg ránk senki. Epénk epekedik s nem szeretnénk epések lenni, inkább derék, derekasak, derék legények, deli, délceg, daliák életünk delén túl is. Bár lábunk szerint sem vagyunk tenyeres-talpasak, sem nyakigláb alak, rögtön (rögvest, azonnal, mindjárt, íziben), körüljárjuk a befejezést, nem lábatlankodunk sem jobb, sem bal lábbal...

KAR: karolás kör, félkör ívű mozdulat, átkarol, fölkarol, s a kórus, az énekkar félkörben áll; karral kó-lint a furkó...Finnül kórus: kouro (kéreg: kuori), klub, kör: kerho. Törökül a kar: kol, kerék: tekerlek, stb. Jegyezzük meg, az énekkarnak nincs karja, azaz az énekeseknek van, de körben állnak! Még néhány finn és török szó az érdekesség kedvéért. Finnül kör: ympyrä - ümpüre -, valamint piiri, az utóbbiról jut eszünkbe a perdül-fordul, köröz: kierta, de például pályán köröz: kierros, stb. Még több tucatnyi finn szót idézhetnék ide a k+r képlet jegyében.

Néhány török szó a körrel kapcsolatban. Már itt is említettük a feledhetetlen tekerlek szót, következésképpen a kerek: yuvarlak, - fuvarlak-, kör: daire, kör alakú: yuvarlak, körben: her tarafta, gurulni: yuvarlanmak, görbe: egri - ejri -s jegyezzük meg, hogy törökül golyó: gülle, mermi, kürre, s a gömb is kürre, a gömbalakú: kürrevi, yuvarlak, stb.

Közjegyzet

A régészek nagy fájdalom - és mindannyiunké! -, hogy az ásatási leletek nem beszélnek. Sok mindenre lehet következtetni a leletekből, ám azt a nyelvet, amit a csontvázak hajdani viselői életükben beszéltek s amivel megnevezték a maguk mellett lévő valódi fogalmakat, illetve elvont fogalmaikat, azt nem mondják el a leletek. Tehát e tárgyak nevét se, akárcsak a magukét...Azaz, talán, ha elfogadjuk azt az egyetemes bizonyítékot, hogy a hangutánzás jelentős szerepet játszott az emberi beszéd, tehát a nyelvek kialakulásában, akkor valamelyest haladhatunk afelé, hogy a leletek anyaga, alakja, készítésük módja, környezete utalhat valamilyen megnevezésre. Annál is inkább, mert találtunk néhány hangzót, amelyet talán fölhasználhatunk a jelentések - megnevezések - kialakításakor. Ez akkor jutott eszünkbe, amikor oly sokszor olvastuk, hogy a kerámia FOR-mája FOR-gó KOR-ogon FOR-gatva alakul ki. Alakja és díszítése sok vonatkozásban "beszédese". S az vajon újra véletlen volna, hogy a kerámiával, a korong forgatásával készült edényekhez ilyen szavaink kapcsolódnak: KERÁMIA, KORONG, KOROND, HEREND, KORSÓ... A nyelvészek sem tudják a "kerámia" szó származását, nemzetközi szónak mondják. Talán azért, mert a kerámiaedények voltak az első legfontosabb Használati tárgyak, amelyeket a legkülönbözőbb helyeken megtaláltak s mintegy hét-tízezer évesek a legrégebbiek. Az eddigiek nyomán tehát azt is megállapíthatjuk, hogy az "r" hangzót ismerték és használták. S talán az sem véletlen, hogy nem lehet megállapítani a "kerámia" honnétvalóságát, mert már benn volt sok nyelvben régtől! (Az "eR" hangzó már bizonyos!) Tehát nem kellett erőszakosan befogadni az egyes nyelveknek, mert már megvolt, akárcsak az edények! S

talán nem is kis lépéssel közelítünk azáltal, a lehető úton a régészeti leletek "beszéde" felé...Azaz: e beszéd meghallásához.

Lássuk e műveltségmérő edények megnevezését az egyes nyelvekben. S ha a nyelvek mind elfogadták - régen! - a kerámia fontos mássalhangzóit, akkor sajátos visszaigazolást is kaptunk! Angol: ceramics - ejtése: siromiks -, német: Keramik - ejtése: keramik -, francia: céramique - ejtése: seramik -, olasz: ceramica - ejtése: tseremika -, spanyol cerámica - ejtése: Therámika, finn: keramiikka - ejtése hosszú í-vel, erős k-val -, török: seramik, - ejtése: szeramik -, lengyel: ceramika, stb. Érdekes, hogy a latin nyelvben a kerámia mesterség ars, figlina, a tárgy: vas fictile vagy, figlinum. De a kerék: rota, kerek: rotundus, korong: orbis, és a korsó: urceus. Amennyiben lehetséges, e szavakat az említett nyelvekből is vázlatosan áttekintjük.

Angol: a kerámia megnevezése a pottery is, a ceramics többesszám, kerék: wheel, kerek: round, circular, korong: disk, disc, stb. Ezekhez aligha kell magyarázat... (Közben jegyezzük meg a latin nyelv közvetlen hatását, hiszen a kerek: rotundus) Angol: round, német: rund, francia: rond, olasz: rotondo, spanyol: redondo, stb. De menjünk tovább.

Lengyelül kerek: okragly, kerék: kolo, kolko s a kör szintén: kolo.

Oroszul kör: krug, körzet, akár a lengyelben: rajon, körző: cirkuly - ez az ejtés! - körmondát: period...Újra csak nem kell sok magyarázat. Németül kerék: das Rad (emlékszünk, latinul rota!), kering: kreisen, zirkulieren, kert: der Garten, kör (vonat): der Kreis, körbe-körbe: im Kreise herum, rundherum, stb.

Finn: kör: yumpyrä, kehä, piiri, köröskörül: (ylt) ympäri, körtánc: piiritanssi, stb.

Török: kör: daire, korsó: testi - teszti -, korona: tac - tacs - korlát: korkuluk, köröskörül: dört tarafında, etrafında, korongalakú: kursz kiliginda,

Franciául: kerék: roue, kerekít: arrondir, kör: cercle, körmondát: period, korsó: cruchon, korong: disque, stb.

Nem kívánjuk terhelni az olvasat összehasonlításokkal, hiszen minden említett szó; és még a többi nyelvből is tucatszámra írhatnánk idézeteket a körrel, koronggal, kanyarral, keringéssel, görbeséggel kapcsolatban, sorolhatnánk szavakat, de fölösleges. Ennyiből is érzékelhető például a latin nyelv (no meg a görögé is!) hatása az angol, német, francia, olasz, spanyol stb., de még az orosz nyelvre is. Ám mi csupán annyit kívántunk jelezni, hogy amíg a magyar nyelvben ez a fajta következetesség is rendszert alkot, például az "eR" hangzó nagyfokú meghatározó ereje, addig - noha megvan - más nyelvekben ez meglehetősen esetleges. Nyilván az átvételek, átírások stb. zavart okoztak. (Megzavarták az emberek nyelvét!).

Az "eR" hangzó talán az első jeladás a múltból? Nyelvünkben nagyon gazdag az előfordulása. Gondoljuk meg, hogy aki "tekereg", az "csavarog" és csavargó. Noha nem körbe jár-ke, hanem összevissza, mindenestre görbén... Viszont körbejár a kerge-birka. A FORMA latin eredetű... Azonban a magyar nyelvben a forró és a forrás is azonos szótövé a forgással, for-oggal (pireg-pöröggel)! A történeti-etimológiai szótár szerint nagyon helyesen! -a fordít szócsalád alapja a "for" tő ősi, de nem hangutánzó, hangfestő szó, hanem látványutánzó legalább annyira.

Vagy állapot-helyzetutánzó! A votják porfal-, forog, kering szót idézik. S ha így van, ez is megkérdőjelezi, hogy a formálással, korongozással, forgással kapcsolatos szavunk a latin nyelvre szorult volna! Ugyanis a forró víz is körbejár! Forog. Csakhogy függőleges kerék-alakban! A korong forgása vízszintes. A forrás is lehetett meleg, azaz forró, ám az is "ki-for-dult" - fordult-bodoralt! -a földből, kibuggyant, lobogva ahogy a forgó-forró víz a tűz fölött forog-lobog. A fürgeteg megpörget, a forgatag megforgat s a for för far-far per-pör szótövek egyaránt a forgásra utalnak.

Összegezve: nemcsak hangutánzás létezik, hanem látvány- és ejtésutánzás is. Az ejtésutánzás a gyermeknyelvhez áll a közelebb, a látvány - alak, forma, irány stb. - utánzása a felnőtség tapasztalataihoz. Így hát korong, karima, - perem! - forgás, forma (maa - föld finnül, a földön csúszó-mászó állat, de mászkáló ember is ezzel a "má" szóval lenne kapcsolatban? S akkor a ma jol-ika edény? Tudjuk a Mallorca szigeti magyarázatot, de elképzelhető más magyarázat is; ahogy a por-celán szóban is ott van a "por" s azokat az edényeket is korongokon formázták! - Porcelán - ismeretlen eredetű, nemzetközi szó! - Megint csak tudunk a latin-olasz vénuszkagylóról, ám de a vénuszkagyló körszerű fehérségét miért és kik nevezték el porcellánának? S itt állt meg, e zsákutcákban - legalábbis eddig -a nyelvészet! Tovább kell lépni bátran!) Már csak azért is, mert spanyol nyelven a teknős és teknője: carga - karga - magyarban a gömb, golyó, goló, majdnem kolo! másként teke! Finnül tek-in-teni: kat-soa, törökül a teknő: " tekne". Éppen a karga jelzi, hogy a k+r és a t+k képletek mássalhangzói sokszor azonos vagy közeli jelentéseket hordoznak. Az ép edényt is cser-ép edénynek mondjuk, noha még nem is "csempe", még nem törött darabokra - cserepekre! -, tehát a cserép - darab - szavunk vonatkozhatott az ép, nem tört, nem darabolt edényekre is! Talán a csere szavunk rejlik benne? Mert csakis akkor lehetett cserélni, ha ép volt! Maga a "csere" szavunk amúgy "hivatalosan" ismeretlen eredetű, sőt; ami igen ritka: a magyarból ment át a szlovákba... Általában fordítva szokott lenni, a szláv nyelvek valamelyikéből "jön át" a szó magyarba, nyelvészeink szerint! Nem is csodáljuk; ha nem volt eszme, ami rend-szer-t keresett volna. A nyelv élő bozótos, de nem

ok nélküli összevisszaság! S ne is csűrjük-csa-varjuk, érdemes eszmét is cserélni, legalábbis ép eszünk éppen ezt erősíti.

Amiről szóltunk, volt abban ellentmondás is, még több kérdés és föltételezés. Azonban annyi bizonyosra vehető, ez a fajta megközelítés sem haszontalan. A józan észnél és a logikánál kevés hasznosabb dolog létezik a világon. El lehet képzelni azon, hogy amit zsenialitásnak nevezünk, nem ugyanaz-e, mint amit józan észnek? A sokszori egyszerűsége kedvéért jegyeztük meg mindezt.

A RENGETEG PÁRATLAN MEGKÖZELÍTÉSE A SOKASÁGBÓL

Miért és hogyan találhatta fel a számítógépet Neumann János?

[szerk] Neumann János nem találta fel a számítógépet. A német Konrad Zuse 1938-ban már megkonstruálta működő számítógépét, a Z1-et. Neumann János legkorábban a 40-es évek második felében kezdett számítógépekkel foglalkozni.

A SOK szavunknak nem kevés rokonszáva található nyelvünkben. Számos- számtalan - olyan, ami más nyelvekben nincs meg. Mint ahogy a többesszám jele is, sajátosan alakult, a "sok" szavunkból elvont "k" hangzó.

E tisztségét - akárcsak a magáét legtöbb hangzónk a magyar ábécéből -a szavak közepén, a szavak belsejében is viseli. Egynél biztosan többet jelent az "ikes" vagy az "ikra" szavunk. Ha csak egyről volna szó, akkor az ikra esetében hozzátennék: egy szem halikra. Jelzőként az ikrás anyag, észre- vehetően elkülönülő, darabos, szemcsés részekből áll. Az iker vagy az ikrek legalább kettőt jelent. Ha önmagában említem is, tudom, hogy van másik, van párja: ikergyerek, ikerfiú vagy ikerlány. (Két törökül kettő.) Általában kettőre gondolunk az iker esetében, mert ha többről van szó, azt külön megjelöljük: hármás vagy négyes stb., ikrek. Egynél többről szólva, a nyelvekben jelezni kell a többesszámot. (itt jegyezzük meg, hogy az említett török nyelvben a sok - csak, ám a többesszámnak nem jele van, hanem ragja: lar, ler, például kapuk - kapu-lar, zsebek - dsebler stb. Arnig a finn nyelvben ugyancsak jele van, a "t". Fiú polka, fiúk pojat.) Magyarban azonban elég, ha a jelző utal a sokaságra, tehát: rengeteg könyv, tömérdek pénz. Sőt, az összeg szavunkban is mintha a "k" lágyulna "g"-vé - össz-ek, azaz összességek, összegek tömörül összeg-gé! Magyartalan a sok összeg, rengeteg összeg használata. Ha azonban csak pénzről van szó, használhatjuk valamennyi sokra utaló szavunkat. Tömértelen pénz, rengeteg pénz, de már így együtt: rengeteg sok pénz, csúnya és magyartalan.

De vegyük SZÁMBA a sok jelentésű szavainkat. Érdekes sort kapunk: SOK, sokaság, tömeg, tömérdek, tömkeleg, tömértelen, tetemes, számos, számtalan, rengeteg, ám vannak még kifejezések, amelyek sokra utalnak, például számolatlan, számottevő, se szeri se száma. (Ez az utóbbi nagyon érdekes, de logikus, benne van a szor-szer-ször többszöröző jelentése és maga a szám szavunk!) Ugyancsak a sokra utalhat a tengernyi, mint réten a fűszál, mint csillag az égen kifejezés. De a sokra utalhat közvetve mindaz, ami elsősorban nagyságra utal: tengersík~ böhöm, rettentő, irtózatoss, irdatlan, szörnyű, iszonyú stb. (A két utóbbi szavunkra visszatérünk később.) A böhöm szavunk nyilvánvalóan a "bö" szavunkból fejlődött, lásd talán a bölény - bölény? - bődül, bődületes, - mint nagy ordítás -, bö szájjal és torokkal, bőség, bővül, bög, bögy - begy - bömböl, s íme, mintha sajátosan ellentmondanak ennek a "böjt"? (Rövidül a magánhangzó, talán böit vagy böid, bolt?) Érdemes e szóval foglalkozni, de addig is a bö, tág törökül bol, enli, genis, a bögő - hangszer - böğüren, stb. S lássuk a finn bődületes szót, s nem véletlenül, mert a tavaton, sunnaton mellett ott található a tavattoman suuri kifejezés is. Ez azért értékes, mert a suuri jelentése nagy. Pontosabban a nagy jelentése finnül suuri és iso, - ejtése szuri, iszo -, mintha csak a magyar szavak elején volna e két finn szó? Se magyar szavak szintén valami rettentőre, nagyra utalnak, íme: ször-nyű és iszo-nyű. Nos, mivel a tavaton jelentése szokatlan - tön, ton, fosztóképző! -, talán a fordítás: szokatlanul nagy - tavattoman suuri, s lehet még roppant nagy, rendkívül nagy.

E kis kitérőhöz még annyit fűzünk hozzá, hogy a magyar nyelvben sokkal több a hangutánzó eredetűnek minősíthető szógyök, mint a másik két rokon nyelvben, valamint több a logikai összefüggés is. S gondoljuk meg, akit hirtelen nagy hatás ér, érzelmi, indulati vagy valóságos - például megütik, megsúrnak és fájdalmat érez - az nagyot, bődületesen bődül, az bömböl, ordít, üvölt, sikolt, sikít, stb. De lehet látvány is iszonyú, szörnyű, irtózatoss, rettenetes, borzalmas, stb. Minden rendkívüli dolog szokatlanul hat ránk, sokkolhat bennünket. Megint gyanakodhatunk, de ezt csak délibábos nyelvészként tehetjük, hogy a sokk, mely francia eredetű szó és ütőhatást jelent, aztán orvosi kifejezés a németben, de végülis azt jelenti, hogy rendkívülien sok, erős, tömény hatás ért valakit... S ha meggondoljuk, hogy a sok szavunk ősi örökség a finnugor korból, a vogul sász, a zürjén tsek jelentése sűrű, illetve a cseremiszi coka, vastag, sűrű, (pép - lásd szír-up!), sőt a tsaka'ta jelentései: sűrű, erős, tömör... Itt újra meg kell állnunk, mert a töm-eg, töm-érdek, töm-ke-leg szótöve a mongol tumen - mintegy tízezer lovasból álló erő! -a mongol tömör - jelentése vas - szavakból eredeztethető!

De ide tartozik a töm-ény, - sűrű -sa töm-értelen szavunk is. S ha azt kérdezem, hogy a te-TEM-es, mint nagyság és mennyiség hogyan tartozik ide? Máris válaszolt - felelt - rá, a másik felét hozta a gondolatnak a TUMEN szó. (S talán még maga TIMUR Lenk, másként TAMERlan is innét kapta a nevét? Erős? Vasas?... Talán nem is annyira délibábos kérdés.)

Mindenesetre nem hagyhatók figyelmen kívül ezek a sajátos visszacsatolások! Már itt közbe kell vetnünk Neumann

Jánosnak, a számítógép atyjának - akivel kapcsolatban "magyar titkot" emleget Balázs Nándor -a gondolatait, melyeket Nagy Ferenc idéz: "A természet nyelve a matematika - eb-ben a felismerésben foglalható össze az egy évszázadot átfogó fejlődés kezdőpontja. Csúcspontja Neumann rádöbbenése: az emberi agy nyelve nem a matematika. És ezt épp egy matematikus, sőt, a legújabb kor egyik legnagyobb matematikusa fedezte fel. Vagy talán éppen ezért tudta felfedezni." Irtózatosan, félelmetesen (stb!) izgalmas gondolatok! Valamit azonban nagy merészen ide írunk: az összefüggést, kapcsolatot, sőt, kapcsolatok sokaságát az agy-rengeteg működésében föl kell tételnie, lehet az akármilyen vegyi vagy egyéb folyamat, kódolás, fogalom-tartósítás, stb.

Ennek pedig a lényege nem lehet más, mint az ütemes logika, a visszacsatoló logika, azaz a játék Noha éppen talán a gyermeki játék logikájának nincs látszólag logikája. Azonban mindez nem játék csupán, hanem végeláthatatlan kapcsolódás, ok és okozat rendszerének átvilágítása: Miközben maga a rendszer továbbra is maradandó s egyúttal változó tulajdonságú.

Visszatérve Neumann János ragyogóan izgalmas gondolatára, talán, sőt bizonyosan a számtannál magasabbrendű folyamat s minőségben is lelkibb tárgyilagosság az agy működése. Mert annak a bizonyos "közmegegyezésnek", amely minden nyelv értéséhez, elterjesztéséhez szükséges, az ősi csirája minden bizonnyal a legkeményebb valóság volt! S nem közhely, ha ezt mondjuk: maga az élet valósága. Mint ahogy a fájdalomérzethez sem kell közmegegyezés, mégis érezzük. Mert adott a felfogó közeg.

Másutt említettük, mintha a nyelvünk "megjelölte" volna azokat a szavakat, amelyek eleve sokat, többet jelentenek s egyúttal természetesen van ott a végükön a "k" is: makk, mák, homok - ismételjük: kettős együtthatásról van szó! -, nem is használjuk többesszámban bármennyiről beszélünk; akár tengernyi is a sivár sivatagi homok, az "csak" homok és nem homokok. Ahogy az ikra is több. Ha egyről van szó, akkor egy szem, akárcsak a homok, a mák, a makk... Noha az mondható: tömérdek mák, makk, sok homok, rengeteg makk stb. Ám sosem hozunk homokokat, mákokat, makkokat, akkor sem, ha kocsiszámra - érdekes megjelölése a nagyságnak, akárcsak a hétszámra, hónapszámra - hordjuk a homokot. Ikrákról sem beszélünk, csak ikráról.

Ugyanígy sajátossága a magyar nyelvnek, ha kettő, három fiúról van szó, a mennyiség - nem hányság! - megjelölésekor sem szükséges a többesszám jele: két fiú, öt foka. Bizonyos számbeli nagyságon túl - nem is tudható pontosan mennyi ez - már jelzőt is említenünk kell. A tömeg vonulásakor nem mondható, hogy emberek jönnek az utcán. Az "egy csomó" ember padig nem tömeg, ahogy az "egypár" sem, s különösen nem a néhány. Tehát a tömeg már inkább vonul, árad. Viszont néhány katona nem menetel s nem mondhatjuk, hogy katonaság vonul még tizenöt-húsz katona esetében sem. Mindez azt is jelzi, hogy agyunk hány egylet képes elkülöníteni és még fölmérni azok megközelítő számát. Persze beszélhetünk tömegekről, de akkor általában több helyszíntől, illetve más időpontokról lehet szó, kimondhatatlanul is. Például 1956-ban tömegek vonultak föl. Igaza lehet Neumann Jánosnak, s a magyar nyelv jól mutatja ezt, hogy az emberi agy nyelve nem számtan. Olykor halmazt, összességet és egyedi s minőségi dolgokat egyszerre kell fölmérni, elraktározni, számon tartani s ezt nem teheti számokkal, de logika nélkül sem. Sőt, csakis logika elegyítheti s különítheti el egyszerre a sokat, sűrűt és a külön lévőket, az egyeket, s ezek viszonyait.

Mint említettük többször is, a sokaság szavunk is mutatja, hogy a -ság-ség képző minden bizonnyal a sok szavunkból alakult ki, mert képet sokasít, növel s egyúttal láthatjuk azt a nyelvi folyamatot is, amikor a mennyiség minőséggé alakul át. Vagyis a tárgyiasból valamilyen szellemi dolog lesz. A tudatban ez gyönyörű folyamat, mert nem egyszerűen egy másik szófajta születéséről történik híradás, hanem lényegesen eltérő jelentéstartalmi változás is végbemegy. Ilyen szavaink a képes-ség, tehet-ség, kép telet stb.

A pár páratlan párjai

Mondhatjuk, hogy páratlanul gazdag a "pár" szavunk használati-értelmezési lehetősége, olyannyira, hogy párját ritkítja. "Láttam ott pár cipőt, pár embert..." Nem ugyanaz, mint: "Láttam ott egy emberpárt", vagy "egy pár cipőt". A pár maga is egyszerre bizonyos és bizonytalan egységet jelöl. "Páran voltunk", de aligha ketten. "Többen elpárologtak..." Mit is mondtunk? Többen elmentek. De azt is mondhatjuk: a csoport elszéledt. Azaz: szerteszét szóródott, s lehet, hogy teljesen ei is tűnt (tűn-szűn - t-sz változás!) "felszívódott", mint a felhő, azaz a pára.

A páratlan kifejezésnek is több jelentése lehet. Ha páratlan eseményről beszélünk, akkor egyetlen, valamiben különleges dologról szólnunk, aminek valamilyen vonatkozásban nincs párja, annyira egyedülálló; s amilyen még nem volt, stb. Vagy páratlan számokról lehet szó: 1, 3, 5, 7, 9 és a többi. Mert akinek nincs párja, az pár-ta-lan! Itt újra közbe kell vetnünk valamit, mintha a fosztóképző is "eltörhető" volna. Így: TA-LAN és külön is betöltené olykor a szerepét. Arról már szövegtünk, hogy a bizonytalanságot a TALÁN szavunk jól kifejezi. Viszont a LAN szótóból is csirázik szó, a LANkad, LANka, LANYhu! s ennek jelentése sajátos visszafogást, a LENDületét például - világosan jelentheti. De a visszafordulást is elmondtuk, mármint a jelentéstartalomét, amikor kettőződik az l+n mássalhangzó képlet: LAN-kadat-LAN. Vagyis a páros jelenlét érdekes logikája következik be. Ám nemcsak az azonos mássalhangzók látható képlete változtatja meg így a jelentéstartalmat, hanem az azonos jelentésű szavak páros jelenléte is. Ilyen példa -a másutt említett - nincstelen szavunk! Mert ugyan a nyelvtani logika szerint -s erre sok-szor int! - éppen a nincstelenek esetében van sok "nincs"! Ám

ha átfordítjuk számokra a jelentéseket, akkor a nincs is semmit - nullát, zérót - jelent és a fosztóképző is azt vagy annak közeli értékét. Vagyis a szóban két nulla szerepel. S ha így van, márpedig így van, akkor nullával nullát szorozni, osztania összeadni, az eredmény szintén: semmi

Tehát a kettes szám, a páros-ság külön törvényt alkot és minduntalan rajtakapható igencsak sajátosnak nevezhető jelenléte a logikában, matematikában. Itt szükséges említenünk, amit könyvében Nagy Ferenc közöl Neumann Jánosról, akit a "magyar csoda" egyik megtestesítőjének tartanak. Ezt írja róla: "Fiatal korától érdeklődött a repülés és a technika más újdonságai iránt. Bereczky Pál osztálytársának és barátjának közlése szerint, neki 1919-ben beszélt a kettes alapú számrendszerről és ennek jelentőségéről az elektromos számológép építésében." Fontos az, mert a számítógéppel való kísérletek már folytak, amikor ő az Egyesült Államokba került, viszont ő alapvető lendületet adott a megépítéshez, s ezért nevezik őt s méltán a számítógép atyjának.

De térjünk vissza a "kettő" és a "pár" szavaink nagyon fontos és meghatározó jelentéseire, amelyek külön rendszert alkotnak a nyelvünkön belül.

Magyarban az egy pár cipő kettőt jelent, a fél pár egyet. Néhány nyelvben megnéztük, noha a pár - paar, pair, pari stb. - jelentés megvan, ám ez a logikai, számtani következetesség a szavak szereplését és a számok jelentését illetően hiányzik. A párhuzamos következetesség sincs meg a nyelvi rendszert illetően sem. Alább erről szólunk kissé részletesebben, de hát a terjedelem és a rendszer fölfoghatósága határt szab a munkának.

Az emberre is az jellemző, hogy két karral ölel, két lábon áll, két szemmel néz, ám e két szem azonos síkban helyezkedik el és nem gátolja semmi, hogy mindkét szemünkkel ugyanazt lássuk! Ez a legfinomabb térlátás lehetőségét biztosítja! Nos az emberi teljességet - miként erről írtunk már - ez a kettőség biztosítja. Nemcsak az ember EGÉSZ VOLTÁT, hanem az EGÉSZ-SÉGET, EGÉSZ-SÉG-ES-SÉG-ÉT is. Természetesen ebből következik, hogy az "egy pár cipő" egy fogalom. S ahogy korábban megállapítottuk, ebben az esetben visszafelé működik a mennyiség minőséggé alakulása, akinek fél pár cipő elég, az fél lábú, s az fél-het... Valós, tárgyi dologból következik e lelki, szellemi állapot! Mondhatjuk, hogy a "pár" és a "kettő" - két - szavunkat nyelvünk remekül árnyalja és a legtöbb nyelvnél sokkal gazdagabban, változatosabban és következetesebben használja. Érthető, hogy két személyt vagy tárgyat tételezünk föl, ha ezeket a szavakat használjuk: páros, pázás, párbaj - párviadal -, párja, párbeszéd, párta, párzik, de talán még a párna szavak említésekor is. Bár az utóbbi halaványabb, noha általában a párna párosan helyezkedik el egymás mellett s egyiken és másikon is "élete párjának" a feje pihen. (Ráadásul nyelvünk szavainkat is logikusan építi: pár+baj, ez bizony kettős baj, azaz ketten vesznek részt a baj+vívásban s aki győz az a baj+nok, efelől nincs kétség!)

Mint ahogy az is kétségtelen, hogy aki pár-tá-ban maradt, annak sosem volt hites - hivatalos - párja, tehát pár-ta-lan maradt, ám e helyzet nem pár-at-lan! Jól látható, érzékelhető, hogy a "pár", a "kettő" érdekes, de logikus módon illeszkedik az "egész" és a "fél" rendkívülien finom rendszerében s hullámzóan jelentkezik közben a minőségi átváltozás is. Mert a pár lehet - mindennek előtt - kettő, de három-négy, öt-hat, nyolc-tíz vagy még több is. Ha nagy teremben tizenöt-húszan lézengenek - szétpárologva! -, akkor is azt mondhatjuk: páran voltak. Kis teremben ugyanennyi már többet jelent. Tehát a pár szavunk viszonylagosságot is jelent. Ám a páratlan a legtöbbször egyet jelent, vagyis ne felejtjük el, éppen annyit, mint a fél pár. (Egyáltalán nem nyolc-tíznek a felét!) E szavak emlegetésekor a jelentéstartalmak is párhuzamosan "futnak", de az egész mondat határozza meg, hogy mikor melyik jelentés erősödik föl. (A párt is csoport és elkülönülő, aki pártosságot szít, ahogy a "parti", "party", "partizán" is csoport, összejövetel.) Aligha kell külön magyaráznunk, hogy mindezekről miért szólunk ilyen részletesen, sőt - amint majd rövidesen látható lesz - számokkal és számításokkal is alá akarjuk támasztani azt a sejtésünket vagy talán gondolatunkat, hogy Neumann Jánost és a többi világhírű magyar matematikust, fizikust, tudóst, akik feltűnő nagyságrendű rajzásban kerültek az Egyesült Államokba és máshova s váltak világnagyságokká, milyen módon segíthette - és segítette! - a magyar nyelv.

Látható, hogy e kétféle fosztóképzős használat: pár-at-lan és a pár-talan, lényeges jelentési elágazást mutat. Ezért említettük másutt is a párta szavunkat, mely mintha a fosztóképzős pár-ta-lan-nak volna a csökevénye. Aki pártában maradt, annak nem volt "hivatalosan" párja, nem volt része abban, amit így említ a szólás: párosan szép az élet. A lehetőség tán megvolt, csak "elpárologott" a pár. Van-e összefüggés a pár és a párolog között? A párologás is szétválás, átváltozás, áttűnés. Párás lehet szem, üveg, hajnal, stb. Azonos anyag más halmazállapota. A másállapot is kettős életet jelent. A kettőhöz, párhoz társul a más, második szavunk is.

Az emlegetett etimológiai szótárban egyik legrégebbi említése a párnak, így hangzik: "Vévén egy pár ökrei", e kifejezés hasonló, lényegét tekintve az "egy pár cipő"-köz. Két ökröt lehet igazában - igában, járomban - munkára fogni.

A parázna kifejezést általában nőkre szokták használni, noha ehhez is két ember szükséges: `Végül is pázásról van szó. S ha már itt tartunk, emberpár pázásának következménye az egy ember. A magyar nyelvben igenis egyszerre érvényesül a természeti tapasztalati logika és a számtani-mértani. S ezt kell figyelembe vennie az agynak!

[--- 2. rész ---](#)

AZ ŐSEGY TITKA ÉS HATALMA avagy A MAGYAR NYELV TANA 1/2 KISS DÉNES

Figyeljünk csak, mennyire meghatározó az, ha páros számmal szorzunk, osztunk - osztóváta, ha úgy tetszik: a szövszék osztófája -; a páros számok bármekkorák lehetnek, ha az utolsó számjegy 2, 4, 6, 8 vagy zéró, akkor oszthatók kettővel. Mindez a sajátos másság, azaz az ősegy másodikságának törvénye. Ahogy utaltunk rá, a kettő nem egy és kettő, hanem egy+egy (1+1). Ez a lényege annak is, hogy vissza kell térni már a tíznél az egyhez: 10! Ilyen szempontból a tíz olyan, mint a 22, 72, 172, 1002 vagy akár 10000 stb., mert a nullával végződők pedig a nullával végződőkkel oszthatók s közben a kettővel végződőkkel is. A négygyel, hattal, nyolccal való osztás is beleillik a párosság törvényébe. Noha az látszólag nem érvényesül: 14 nem osztható (persze maradék nélkül!), négygyel, hattal, nyolccal, a tizenhat hattal, a huszonnyolc nyolccal és így tovább. De ha számokkal is vizsgáljuk az oszthatóság működését, ugyancsak figyelemre méltó számsorok állnak össze, mert természetesen nem tudtuk megállni, hogy ne játszódjunk a páros számokkal. (S azután a többivel is, de arról másutt szólunk.) Nézzük a kettővel osztható számokat függőleges sorokban:

2- 12-22-32-42-52-62-72-82 - 92- 102-112- 122
4- 14-24-34-44-54-64-74-84 - 94- 104- 114- 124
6-16-26-36-46-56-66-76-86- 96-106-116-126
8-18-28-38-48-58-68-78-88 - 98-108-118-128
10-20-30-40-50-60-70-80-90-100-110-120-130

Jól látható, hogy a végzésekben ezek a számjegyek ismétlődnek: 2,4, 6, 8, 0, s ha számítógépet akarunk készíteni. megtalálható az a rendszer ami egyetlen mozdulattal akár a szorzást, akár az osztást „elvégezi”. S figyeljük meg, ha átlósan nézzük a számokat, például: 2- 14 - 26 - 38 - 50. Akkor mindig tizenkettővel több az egy sorral lejjebb lévő. Ha például alulról nézem átlósan a 10-től, akkor nyolccal több mindig: 10, 18, 26, 34, 42, stb. S hogyha a "kettes" számsort így kezdem:

2 10 18 26 34 42
4 12 20 28 36 44
6 14 22 30 38 46

8 16 24 32 40 48 akkor jobbra le átlósan tízzel növekedik minden szám, jobbra átlósan fölfelé hattal, miközben függőlegesen kettővel s vízszintesen pedig nyolccal. Ebben az esetben, mint látható éppen annyival, amennyi az első függőleges sor alsó száma, az első szám négyszerese és éppen a negyedik sorban van. S megint vissza kell utalnunk az ősegyre. Mert mint egyértelműen látszik, a páratlan számot, az egyet (1-et!), a nulla teszi "párossá" s ezáltal páros számmal oszthatóvá! S itt már igaznak vehető az a korábbi állítás, hogy csakis az ősegy létezik és abból a második, harmadik, negyedik és így tovább, egészen a kilencig. Hiszen mindegyiket "párosítja" a zéró, a semmi. Ha úgy tetszik megsemmisíti a páratlanságukat!

Azt láthatjuk, hogy kulcsszám az öt, ha ugyanis nem nullával kezdjük a felsorolást: (0,) 2, 4, 6, 8, akkor ötödikként vőit a páros és páratlan szám. De mindenképpen ötször szerepel a következő, íme: 10, 12, 14, 16, I 8, utána már 20, 22, 24, 26, 28, majd újabb öt 70, 72, 74, 76, 78, és így tovább. De száz fölött is így van ez: csakhogy itt már a tíz, tizenegy, tizenkettő stb. szerepel ötször: 100, 102, 104, 106, 108, ezek után a zéró, a kettő, négy, hat, nyolc elé már ötször 11 110, 112, 114, 116, 118, illetve ötször 12, 13, 14 stb., következik. S az öt az a páratlan szám, amely párossá teszi a "tízet" osztáskor: 10: 5 - 2, de még izgalmasabb a második ősegy- páros, a kettő, ha bármit szorzunk - többszörözünk vele - ugyancsak páros számot kapunk! De még itt sem fejeződött be a páros ősegy páratlansága. Tudjuk, hogy öttel úgy is oszthatunk, hogy kettővel megszorozzuk a számot, azaz kétszer vesszük és kiteszünk egy tizedes vonást. Másként szólva: minden számot úgy tudunk elosztani öttel, hogy önmagához hozzáadjuk és kiteszük azt az egy tizedes vonást. Lássuk a legegyszerűbb példát:

10
+ 10
20 vagy: 10: 5

Természetesen bármilyen nagy számnál igaz ez a tétel.

De van itt még több érdekes számtani játék. Hely hiányában nem részletezzük valamennyit. (Ki-ki próbálja meg a játékok lehetőségét, érdemes, mert egyúttal a "magyar titok" közeiében is kutakodik! Nem szólva a szó rak-az-ás-ról - szó-rag-oz-ás-ról! -, ami örömet okoz.) Vegyünk még két példát, de csak röviden. Először a négygyel osztható számokat írjuk le:

4-24-44-64 - 84
8-28-48-68 - 88
12-32-52-72 - 92
16-36-56-76 - 96
20-40-60-80- 100

Nagyon érdekes. hogy függőlegesen négyvel több minden szám, ugyanakkor vízszintesen ötször négyvel, azaz hússzal. Jobbra átlósan négyszer négyvel vagyis tizenhatal, ez fölfelé igaz, jobbra lefele hatszor négyvel, azaz huszonnégyvel több átlósan minden szám.

Lássuk a hatalal való oszthatóság játékát:

6-36-66 - 96
12-42-72-102
18-48-78- 108
24-54-84- 114
30-60-90-120

Már nem is kell mondanunk, hogy amíg függőlegesen hatalal nő a számok összege, vízszintesen ötször hatalal! Adósan jobbra le harminchatal, átlósan jobbra föl huszonnégyvel. Nem is szólva arról s ez a lényeg a számítógép készítése szempontjából, hogy az utóbbi esetben is, ha így írjuk a függőleges első sort:

6x6 - 36
7x6 - 42
8x6 - 48
9x6 - 54
10x6 - 60 a második függőleges sor számait kapjuk meg!

Most már nem hagyhatjuk ki a nyolccal való osztás - ez a tíz alatti utolsó páros szám - játékát sem. Nem is szabad, mert itt "fordul vissza" a kettes - tíz alatti páros! - számsor. Ahogy a nyelvben, mint láthattuk; "visszafordul". azaz visszájára változik (ellenkezőjére!) a jelentéstartalom. Vagyis a nyelvi működési rendszer azonos a számokéval, legalábbis a magyar nyelvben.

1x8 -8 tovább 8 tovább 16 az utolsó szám:
2x8 - 16 tovább 16 tovább 32 az utolsó szám:
3x8 - 24 tovább 24 tovább 48 az utolsó szám:
4x8 - 32 tovább 32 tovább 64 az utolsó szám:
5x8 - 40 tovább 40 tovább 80 az utolsó szám:

Ahogy látható, fölülről lefele: 8, 6, 4, 2, 0, számjegyek találhatók, amíg kettővel való osztásnál a (0), 2, 4, 6, 8, 0, volt a sorrend. Gondolkodásunkban is van - lehet, ha nem is tudjuk! - függőleges és vízszintes tartománya a nyelvi rendszernek. Amire tehát a kettővel való oszthatóságot a tíz alatti, külön jellel jelölhető páros számmal megvizsgáltuk, a kettes számsor "visszafordult", azaz a sorrendje éppen az ellenkezője lett! S ne feledjük, nemcsak a LAN-kadat-LAN vagy a LEN-dület-LEN szavunkban vált ellenkezőjére a jelentéstartalom vagy a nincs+telen-ben igazolja a látszólagos ellenkezőjét vagy a szer-te-szór ja szavunkban síkban teríti be a teret, pl. a magvető, de olyan szóban is rajtkapható a többszöröző gyűjtő fogalom megszüntetése -a jelentéstartalom ellenkezőjére való fordítása - mint például a szalma szavunk.

A SZALMA gyűjtő fogalom. Ha valaki szalmát hoz, legalább egy öllel - öleléssel - összefogottra gondolunk. De lehet az több is. A szalmakazalban sok szalma található, nem egy SZÁL! (Ne feledjük közben, hogy az sz+r képlet rokona az sz+l képletnek!) Vagyis a szalma sok szálal jelent. Amíg a SZAL-ma-SZAL, azaz szalmaszál, csak egyet! Ahogy a szép szál legény, egyszál maga, szálegyenes stb. önmagában mind EGY re utal. Ám van egy bökkenő, s böki-szúrja szemünket, ez pedig nem kis szál-ka. A nyelvészek szer-int a szalma szavunk szláv eredetű - szláma, sláma stb_ s ha így van, akkor ezekben a nyelvekben is bizonyára ilyen szép törvényrendet jelenít meg. Azonos a szógyök képlete a szor-szer-ször mássalhangzóival, csak az "r" lágylt. (De szólni kell arról is, hogy a mássalhangzó torlódás nem természetes nyelvéllapot!) A ször ugyanúgy több-ször-öz-és, mint a szor-galmas, szorzás, ször-vény vagy a ször, - másként sör-te, serte, ebből lett a sertés - ugyancsak gyűjtő fogalom. De ha már így mondjuk: egy szál ször, akkor egyértelmű, hogy egyetlen szörszálról van szó. (Szörözünk, kicsinyeskedünk - egyszál magunkban cáfoljuk szalmaszavunk idegenségét!) Így tán más, el-tul-aj-don-í-tott szavunknak is készíthetünk itt-hon-i szállást. Főleg, ha a szálás takarmány, a szállás,

beszállásolás, majd szálló - zsúpos fogadó, pajta s hozzá szálás takarmány a lovaknak szavaink, a természet és közös használat szerint összefüggnek: És mi gyanítjuk ezt az összefüggést! A madár és a képzelet is szárnyal, de a madárnak is két szárnya -sz+r- van! S ki tudja hány a képzeletnek?! Ide kíváncsozok a száll, szél, szé-l-ed -a szálás füves, széles, szeles síkság! -e rendbe; ahova a csángók beszéde, mint a nyelvi törzsfeljődés korábbi, tán a magyar nyelv vonatkozásában még a Halotti beszéd nyelvét is megelőző állapotot tükrözően sorolható.

Ők így fejezik ki: elszéled, szertesztét megy - elszertül! (Sólyom Ferenc közlése.) De a szár szavunk jelentése is hasonló, mint a szál-é. Kukoricaszár, lábszár stb. Egynél mindenképpen több van belőle. A szavak szár-mazását; szár-ba szökkenését, sokkal inkább e rend-szer-re utaló nyelvi példák igazolják, mint fönmaradt írásos emlékek. (A zömük elpusztult!) A nyelv jobban, pontosabban és sokkal régebről emlékezik önmagára! Ide sor-ol-ható a szel-et-el, sor-jáz, ser-ény - aki szor-galmas a sar-jadó ser-dülő, sarjú, a ser-eg-ély, amely ser-eg-ben száll, stb. Seregnyi tehát a példa, ám az élő szer-vezetben mindig akadnak valódi vagy látszólagos kivételek, de ezek is erősítik a szabályt, ezekben is érvényesül a logika, csak az irányultsága néha ellenkező. Ilyen a szer-én (y) és a sor-vad, sor-vaszt szavunk. A szerénykedő azt jelenti, hogy nem elég-szer szól önmagáról. A sorvad szavunknál is mennyiségi csökkenésről van szó, mint a szerez (sz+r) és a részsel, rész-e-sül, rész (r+sz) esetében. Aki szerez önmagának többszöröz, aki részesül, az mástól kap részt! Az is érdekes, hogy finnül eszterga - sorvi, esztergál - sorvata, azaz: aki esztergál, az az eredetit sorvasztja, kisebbiti, hiszen lefarag belőle! A logika nem csorbul, csak az irányultsága változik, dekát a kisebbedés, a csökkenés is mennyiségi változás!

Befejezésül, e könyv végéhez közeledve, azt állapíthatjuk meg: Önkéntelenül is a logikát használja szellemi tevékenysége eszközüül, aki magyarul beszél, ír, gondolkodik Mégpedig a kettős - ütemes játékos! - logikát, amely párhuzamosan működik és hat a tudat alatt is. Szavaink ide-oda rakosgatása, a mássalhangzók ide-oda cserélése, lásd: sz+r, illetve r+sz, mintha a számokkal való műveletre is emlékeztetne?! Íme: 10: 2 - 5, 1: 2 - 0,5, másként: 1/2 -, 1: 5 - 0,2 illetve 5: 2 - 2,5. Ilyen egyszerűen, jön elő' az 1-2 vonatkozásában az öt, amely fél is lehet, tehát 0,5, ahogy EGY (1) is, hiszen aki magyarul nyelvtanilag félszemű, az számtanilag egyszemű. A kétszer öt tíz, számmal: 2x5 - 10, vagyis olyan EGY, amelyhez a semmi - nulla, zéró - társul és megsemmisíti annak páratlanságát! Azt hiszem, magát ezt a magyar nyelvű gondolatot, amely így is érthető és logikus, aligha lehetne egyszerűen bármely nyelvre lefordítani úgy, hogy mindez azonnal fölfogható legyen! S itt említendő újra a nincstelen szavunk, mert a szegényeknek éppen pincsök van, csakhogy át kell "fordítani" számra, e két szó nincs+telen - 0+0, vagyis két semmit jelentő szó, illetve képző forr egybe. Csakhogy miként többször is mondtuk már: a nyelvi - agyi? - logika két részből áll, egy számtaniból és egy tapasztalatiból s ez a kettő - olykor szokatlanul - el- egy-edik, el-egy-ül, eggyül, összül, társul, párosul, hogy azután együtt újra valami MÁS EGYET jelentsen! Ez az a "magyar titok", amiről Balázs Nándor beszélt s amely "miatt" annyi világhírű és jeles magyar matematikus és fizikus, tudós tanít, kutat különböző országok egyetemen, intézeteiben sikeresen, s nyernek évtizedek óta a matematikai olimpiákon annyi aranyérmes diákjaink; csapatunk ötven-hetven országot előz meg, általában az első helyek egyikén végez. Balázs Nándor már megjelölte a nyelvet, mint e "titok" lényegét s Neumann János is eljutott a nyelvig, sőt, ezzel kapcsolatban az agyműködés kutatásáig.

Nagy Ferenc írja az általa összeállított Neumann János és a "magyar titok" című könyvében: "Így ha az ő életművéhez, és példájában a "magyar titokhoz" keresünk kulcsot, akkor nagyon sok tényezőt kell megismernünk, de köztük elsősorban a magyar matematika titkát kell megfejtenünk." Neumann idézve: "... az idegrendszer megértéséhez igyekszem közeledni a matematikus szemszögéből: '...'e vizsgálódáson a szokásostól eltérő elosztású szemléleti súlypontokat tartalmazó eljárás értendő, amelynél az általános matematikai technikák hangsúlyozása mellett a logikai és statisztikai vonatkozások kerülnek az érdeklődés előterébe." Olyannyira, hogy hite szerint "a matematikáról és logikáról alkotott képünk is módosulni fog" Nagy Ferenc is kiemeli kettős felismerését: a természet nyelve a matematika, ám az emberi agy nyelve nem a matematika!

S akkor az összegzés, amely részben kérdés is: "E gondolatmenet folytatása szükségképpen elvezet bennünket a nyelv kérdéseire. Mint már hangsúlyoztuk, az idegrendszer működése kétféle közléstípuson alapszik: egyfelől olyanokon, amelyek nem foglalnak magukban aritmetikai formalizmusokat, másfelől olyanokon, amelyek igen. Az előbbi típusba tartoznak az utasítás-közlések (logikai közlések). Az utóbbiba pedig a számközlések (aritmetikai közlések). Az előbbieket szorosabb értelemben vett nyelvként jellemezhetjük, míg az utóbbiakat matematikának tekintjük: ' S ezt nagyon fontos gondolattal egészíti ki: "Meglehet, hogy amikor matematikai fejtegetésekkel foglalkozunk, akkor egy olyan másodlagos nyelvről tárgyalunk, amely ráépül a központi idegrendszer által tényleg használt elsődleges nyelvre. Így tehát a mi matematikánk külső formái nem feltétlenül relevánsak

annak mérlegelésénél, hogy milyen matematikai vagy logikai nyelvet használ valójában a központi idegrendszer." (Neumann kiemelései!) "A neumann életmű nyitott kérdésekkel zárul". ~- írja Nagy Ferenc. Mi ez? "Milyen nyelvet használ az emberi agy, és hogyan fejlődik ez a nyelv, az elme?" Igen, ez az "örök" kérdés, amire a mi nyelvünk egészen sajátos választ képes adni. Mert abban tévednie kellett Neumann Jánosnak, amit a korabeli nyelvtudomány is vallott, hogy a nyelvek "messzemenően történelmi esetlegességek". Nem azok! Többé-kevésbé valamennyi rendszer, az ok-okozati összefüggések változatos megjelenítésének eszköze. S az agy, a központi idegrendszer pedig az élet lényegéből fakadó "közmegegyezés" szerint alakítja az elsődleges "nyelvet", amelyen már a csecsemő is "válaszol", "felel" a világnak. S ez nem matematika, de logika! De már az ösztön része is, benne mind fejlettebb a sokszor emlegetett kettősség, amit azután árnyal az arányrendszer statisztika!), többek között leginkább a hangadás törvényeivel vezéreltetve. Bolyai Jánosra gondolva Eötvös Loránd remekül megfogalmazta a magyar tudósok eszményét, fölismerve, hogy "Bolyai rendszerében az euklédészi és nem-euklédészi geometria, s mögöttük az arisztotelészi és nem arisztotelészi logika, a gépies gondolkodás és emberi gondolkodás nem kizárják, hanem kiegészítik egymást: " (Ez a megfogalmazás Nagy Ferencé!)

Ám a lényeg: a matematikus Neumann is eljutott a nyelvig, miközben gondolkodásra használta azt a magyar nyelvet, amely immár valamennyire fölfedte magát: kiragyog rendszere, szerves működése az idő súlyos nyomása alól; megcsillannak a szellem ékszerai: szavaink, melyek úgy kristályosodtak évezredek rétegeiben, akár a gyémánt: Nem csoda tehát, ha elötünik belőle a logika valóságos keménysége s át átfénylik változatosan zengő lágyságán, miközben bennünket is tehetségessé tesz és fölemel! Egyszerre szép, méltóságos, számtan és muzsika - játék és törvény!

KIS UTÓSZÓ

Mi az, ami miatt úgy gondoltam, szükséges rövid utószót írni e kis könyvhöz? Nem más, mint az a gondolat, ami nem hagy nyugodni; az a kérdés, amelyet így fogalmazhatok meg: mi az oka annak, hogy nagytudású, nyelvekkel, irodalommal foglalkozó emberek, - nem magyarok! - találkozáskor a nyelvünkkel, hamarosan észreveszik, hogy rendkívüli jelenséggel kerültek kapcsolatba? S minél több nyelvet tudnak, minél nagyobb az összehasonlítási lehetőségük, annál inkább észreveszik a magyar nyelvnek azokat a sajátosságait, amelyek jelentősen megkülönböztetik a világ legtöbb nyelvétől. persze hosszan sorolhatnánk azokat a magyar tudósokat is, akiket mellőztek ugyan, ám mostanra előviláglik az időn át, az elmúlt századból is, hogy igenis nyelvünket megkülönböztetett módon kell kezelni, oda kell figyelni rá, mert nagyon izgalmas és érdekes titkokat rejt.

Nyelvi régészkedésre van szükség ahhoz, hogy rétegeiből a napvilágra jussanak e leletek, amelyek többnyire valós fogalmak, s ezek ősi megnevezése beleépült a nyelvi rendszerbe, sőt, annak alapja. Ahogy erről Balázs Nándor a világhírű magyar származású, de az Egyesült Államokban - New Yorkban - az egyetemen és Párizsban tanító atomfizikus vagy Götz László őstörténész írt, nyilatkozott másokkal együtt. Nyelvünk a valósághoz erős gyökerekkel köt bennünket. Erre írtam példákat a könyvben. Ilyen a fennhézázó kifejezés, amikor a héja fenn - fönt - kering és lecsapni készül áldozatára. Vagyis a főntről lenéző helyzetet örökölte meg a nyelvünk, akárcsak a halak ivása esetében az egyívású kifejezéssel, amely egyformát, egykorút is jelent. De ide sorolható a ki fej-ezés szavunk is, hiszen a fejünkön látszik elsősorban az öröm, fájdalom indulat, szomorúság stb. "kifejezése". És így tovább, százával találunk nyelvünkben hasonló valós - tárgyi, dologi stb. - megnevezéseket, amelyekből azután az elvont fogalmak ágaztak-bogaztak szét. Mindig logikusan nyomon követhetően.

Nyelvünk birkózása a sokszor túlerőben lévő latin majd német nyelvvel, köztudott. Ez a folyamat, felerősödve, sokszor összekapcsolódott az ország függetlenségéért való küzdelemmel, ha úgy tetszik: szabadságharcokkal is. Ha különben vesztettünk is, ne feledjük, a nyelvünk mindig győzőit! Mindig megújult és pótolni tudott idegen szavakat, noha ez időbe telt, mégis éppen a mi nyelvünk egyike azoknak, amely viszonylag a legkevesebb idegen szót használja. Napjainkban ugyan az angol nyelv gyarmatosító törekvéseit segítik nem éppen önérzetes és művelt honfitársaink, de ne féljünk, az a nyelv, amelynek olyan képviselői s védelmezői voltak (s vannak), mint Körösi Csoma Sándor, Kodály Zoltán - aki különösen fontosnak tartotta zeneszerző és Tanító létére nyelvünk állapotát - és sorolhatnánk a számunkra fontos életműveket idéző neveket, nem marad alul ezúttal sem!

Azt sem tartjuk véletlennek, hogy a számítógépet magyar ember - magyar anyanyelvű gondolkodás nyomán! - találta föl, alkotta meg. Miként erről Nagy Ferenc ír az általa összeállított Neumann János és a "magyar titok" a dokumentumok tükrében című munkájában. Mindjárt az előszóban idézi Fejér Lipótot, aki ezt mondta: "Hazánk legnagyobb Jancsija"! Lánosz Kornél szerint nemcsak egyike volt a legnagyobbaknak, hanem a legnagyobb volt. Teller Ede - aki verseket is írt, akárcsak Szent-Györgyi

Albert -s Bay Zoltán és még sokan mások, köztük a már emlegetett Balázs Nándor is nyilatkoztak róla. S ne feledjük, hogy a számítógép "nyelvét" is magyar ember, Kemény János alkotta meg! Nos, mindez benne van abbari a megállapításban, amelyet már Balázs Nándor is említett, - idéztük az ŐSnyelv-nyelvŐS? című könyvben, itt csak egy mondatát emeljük ki, annál is inkább, mert a "magyar titok" kifejezést Balázs Nándor használta először.

Tehát ő írta: "A magyarok erős konkrétumérzésének a gyökereit én a nyelvben, annak szerkezetében kerestem." S utal arra, hogy a magyar tudósok mindig a valóságból indultak ki, majd azután vonatkoztattak el. A magyar tudomány és művelődés fő áramába tartozik Neumann János és a többiek munkássága - ahogy ezt Nagy Ferenc is írja abba a fő áramba, amelyet Apáczai Csere János kezdeményezett, amelyet a Bolyaiak világszintre emeltek, s Neumann ezen a szinten, tegyük hozzá: vagy még magasabban, vitt tovább. Még azt is ide kell toldanunk, hogy mindennek igen szoros kapcsolata van a magyar nyelvvel, amely meghatározza a gondolkodás lehetőségeit, minőségét, tehát eredményességét is! Meggyőződésünk, hogy azok az eredmények, amelyeket évtizedek óta a magyar diákok matematikai olimpiákon elérnek, általában hetven-nyolcvan ország csapatai között az első három-öt helyen végeznek sorozatban, szintén összefüggésben van azzal, hogy magyarul gondolkodnak. A csoda tehát a magyar nyelv maga!

Kosztolányi Dezső, aki sokat foglalkozott szerelmesen a nyelvünkkel, a Pesti Naplóban írta meg 1919. február 23-án (olvasható a Nyelv és lélek című 1971-ben megjelent kötetben is, összegyűjtötte és gondozta Réz Pál), Frankl Ágoston Lajos cseh költő feljegyzései nyomán, az ő beszélgetését 1936-ban Giuseppe Mezzofanti olasz bíborossal 1774-1849), aki élete végén száz nyelven beszélt. Jól tudott magyarul is. Ő mondta a cseh költőnek, - ahogy Kosztolányi fogalmazott: "a földgolyó legnagyobb nyelvi lángesze" -a következőket: "Tudja, melyik nyelvet tartom az olasz és a görög után, minden más nyelv előtt, leginkább dallamosnak és a verselés szempontjából leginkább fejlődésre képesnek? A magyart. Ismerem néhány új költőjüket, néhány versüket, melyek dallamosságukkal meglepnek. Ügyeljen, ebben a nemzetben egyszerre csak fel fog tündökölni egy költői lángész és nézetemet igazolni fogja.

A magyarok, úgy látszik, még nem is tudják, micsoda kincs lakozik a nyelvükben. "...Bizony, tegyük hozzá: még ma sem tudják! Nem is sejtik, hogy magyarságukat, fönmaradásukat ennek a rendkívüli nyelvnek köszönhetik. Azt már nem is említjük, hogy ez a nyelv a jövőjük biztosítóka, védelmezője, amely emlékművet - építményt! - is tervezett önmagának és a magyarságnak működése során. Ez az építmény, amely minden bizonnyal felépített magát, majd minden seregnél és erőnél jobban képes lesz megvédeni ezt a nyelvet az időben s vele a magyarságot. Emutettük, hogy ez a nyelv mindig győzött. Az idősebbek jól tudják, hogy még a negyvenes években is a falusi labdarúgó pályákon azt kiabálták (tuk), hogy: "henc", "ofszájt", - így írom, ahogy mondtuk (ták) -, s a megnevezések "kornel", "center", "halp',;,bekk" stb. voltak. Nos, semmiféle tudatos magyarosításról nem tudunk és mára magyar szavakkal fejezzük ki mindezeket a megnevezéseket: les, védő, középcsatár, stb. De megbirkózott nyelvünk a latin nyelvvel is, kinötte annak gúzsait, sőt, szétszaggatta azokat és tündöklő rendszerrel és gazdagsággal áll a rendelkezésünkre. Kosztolányi ezek után arról elmélkedik, vajon kiknek a verseit olvashatta Mezzofanti?

Valószínűnek tartja, hogy amikor a beszélgetésre sor került, 1836-ban, főként Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor és Berzsenyi Dániel jöhetnek szóba. Csak később lett ismert Arany János, Petőfi Sándor- aki ekkor tizenhárom éves volt -, de igazában még Vörösmarty sem jutott el túl nagy olvasótárborhoz. Ebben, A vértanúk nyelvéről című írásban már Kosztolányi is ír - nem először és nem is utoljára! - arról, a talán máig is tartó lebecsülésről, ami körben és itthon is, a magyarság ellen alattomosan és nyíltan is, de mindig gyűlöletkeltően felhorgad. Azt kell hinnünk, hogy sajátos irigység ez, amit csak sajnálunk, mert mi nem becsüljük le más népek nyelvét. A viselkedésük azonban ténylegesen őket minősíti! Említeni kívánom e kis utóhangban sir John Bowringot, aki szintén nyelvek sorát ismerte, megtanult magyarul, 1830-ban Magyarországon is járt, ő találkozott Vörösmartyval és több magyar költővel, irodalmárral -, de már 1829-ben ezt írta, többek között: az összes élő nyelv közül "a magyar a legalkalmasabb az időmértékes verselésre."

De írt mást is nyelvünkről, noha őt sem kényszerítette semmiféle elfogultság, érdek. Sőt, először olyan emberekkel találkozott és beszélgetett a magyar nyelvről és irodalomról, akik enyhén szólva, nem voltak a nyelvünk barátai, s inkább Herder sajnálatos "jóslatát" adták tovább kárörömmel. Így tehát annál értékesebb; amit Bowring megállapított nyelvünkről, szintén sok nyelvvel való összehasonlítási lehetőség után. Idézzünk tőle is: "A magyar nyelv messzire megy vissza Egész sajátos módon fejlődött, és szerkezete olyan időben alakult ki, mikor legtöbb most élő európai nyelv nem is létezett. Önmagában, következetesen és szilárdan fejlődött nyelv, amelyben logika van, sőt, számvetés is, az erő, a hangzatok hajlékonyságával és alakíthatóságával. Az angol ember legyen büszke arra, hogy

nyelve az emberi történelem hősregényét tünteti fel. Ki lehet mutatni eredetét, kivehetők, szétválaszthatók benne az idegen réteget amelyek a különböző népekkel való érintkezés során rávakolódtak. Ezzel szemben a magyar nyelv egyetlen darabból állá terméskő, amelyen az idők viharai karcolást sem ejtettek. Nem az idők változásától szorul senkire nem kölcsönöz, nem alkudozik nem ad és nem vesz senkitől. E nyelv a nemzeti önállóság, a szellemi függetlenség legrégibb és legfényesebb emléke. Amit a tudósok nem tudnak megfejteni, mellőzik. Ez a nyelvészetben is így van, éppen úgy, mint a régészetben. Az egyiptomi régi templomok egyetlen kőből készült padolatait sem tudjuk megmagyarázni: honnan, melyik hegységből vágták ki e csodálatos tömegeket. A magyar nyelv eredetisége még ennél is csodálatosabb tünemény. Aki megfejti, az isteni titkot boncoland annak is az első tételét.

Kezdetben vala az Ige és az Ige vala az Isten, s az Isten vala az Ige."

Tegyük hozzá Eherberg bécsi egyetemi tanár véleményét: "Olyan ennek a nyelvnek a szerkezete, mintha nyelvészek gyülekezete alkotta volna, hogy meglegyen benne minden, amikor szabatosság, tömörség, összhang, világosság mellett minden közönségeset, minden kifejezési nehézséget és szabálytalanságot gondosan kerül." E kis könyv, a magyar nyelv tana elolvasása után aligha kételkedhet az olvasó, hogy ezek az urak mindezt komolyan gondolták, olyannyira, hogy nem röstellték le is írni hittel és felelősséggel. Aligha kívántak udvarolni bárkinek, szent meggyőződésük íratta le velük e véleményeket, amelyeket még folytathatnánk. Hiszen a magyar írók műveit, nyilatkozatait sem az elfogultság vezérelte, amikor nyelvünkről írtak. Gondoljunk Móricz Zsigmondra, aki a Halotti Beszéd nyelvét korszerű magyar nyelvnek tartja. (S hasonlóan gondolkodott Götz László is, aki az ógermán példát említi, amit a mai német meg sem értene.) S ez nemcsak azt jelenti, hogy a nyelvünk nem fejlődött az elmúlt nyolcszáz-ezer évben, sokkal inkább azt, hogy már akkor kifejlődött! Egyébként is, a fejlődés nem más, mint az ismeretek folyamatos megvalósítása. Vagyis az ismeretek alapja, eleme megvan a nyelvünkben - ahogy eltérő arányokban más nyelvekben is! -, amint ezt fölismerjük és előkutattuk a nyelvből, annak lehetőségeivel, mint eszközökkel, meg is valósíthatjuk a kimondással.

A fogalmak valóságos leleteire van szükség, azok az elsők. Ezt tanítja László Gyula régészprofesszor s ő írja Götz László munkássága kétkötetes összegezésének előszavában, (Keleten kél a nap, Püski, 1994), Ligeti Lajos nyelvész idézve: "Azért örvendtem tanulmányodnak, mert nem a mi nyelvészeti eredményeinkre építész. Ne azt halljuk vissza a régészekről, amit mi nyelvészek mondunk, mert akkor a kutatásunk zsákutcába jut, kimerül abban, hogy egyikünk a másikat igazolja" Hasonlókat említ László Gyula Götz Lászlóra gondolva, hiszen Götz orvos volt, noha ifjúkorától, ahogy öccsétől, Miklóstól személyesen tudjuk, történésznek készült és roppant mennyiségű szakmunkát tanulmányozott át és elemezett alaposan! Ezért gondolok mindig is nagy tisztelettel Illés Endrére, aki 1954-ben megjelentette, mint a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója külső lektorálás nélkül a Játék és törvény című, a nyelvről szóló írásaimat.

Visszhangja inkább "szájról-szájra" volt, noha többen, Gyurkovics Tibor a rádióban, Korolovszky Miklós két lapban is méltatták. Kósa Csaba az egyetemen vizsgázott az én nyelvészeti elgondolásaimból, s csaknem eltanácsolták arról a vizsgáról. Első nagyobb tanulmányom a Kortárs című folyóiratban jelent meg, Kovács Sándor Iván főszerkesztő támogatásával, aki - mint a közelmúltban megtudtam, elküldte a tanulmányokat Bárczi Gézának, s mivel az akkor már nyugdíjas professzorral én időközben találkoztam, s több órán át "vizsgáztatott", elfogadta az én nézetemet, föltételezésemet például az „r” hangzó "görbítésre", forgatásra, pörgésre stb. utaló jelentéstartalmi hatásáról; azt a véleményét közölte, hogy írói munka, közöljék nyugodtan. Nos, azt is el kell mondanom, hogy az első, mintegy harminc gépelt oldalt Kodály Zoltánnak küldtem el. A Tanár úr Sárrika asszony közvetítésével válaszolt és azt kérdezte; olyasmit keresek én a magyar nyelvben, mint a zenében a pentatónia? Tehát a Mester azonnal ráértett a lényegre, ez halálának évében volt és nem lett mód a dolog részletes megbeszélésére. Ám amikor az első nyelvészeti tanulmány, miként említettem, 1971-ben a Kortársban megjelent, két héten belül S.K. nevű "nyelvész" hölgy az Lelet és Irodalom hasábjain megtámadott és elmondott mindenféle suméristának, délibábosnak, stb. Nagy László kemény és határozott kiállása kellett ahhoz, hogy megvédhessem magam, válaszoljak a lap hasábjain. Ő akkor azt is mondta, nehogy abbahagyjam a szavak eltördelését, átfogatását, ezt a nyelvi szántást, mert ebből is tanult...

Így azután kétszer-háromszor a közeli (Sport?) eszpresszóban csak azért ültünk le, hogy erről beszéljünk. Mindezek az előzmények és még sok fontos, baráti tett. Lezsák Sándor kiadói vállalkozása, Agócs Sárulor szerkesztői közreműködése, majd Dr. Gyárfás Ágnes elnökasszony meghívása Miskolcra, hogy a Bölcsész Egyesület egyetemén előadhassak Nyelv és logika címmel. Valójában a magyar nyelv tanát adtam elő se munkát szánom "kísérleti" tankönyvnek; tankönyvkiegészítőnek az

általános és középiskolákban való neveléshez, nyelvi öntudatosodáshoz éppen úgy, mint az egyetemi oktatáshoz. Mert igazán a gyakorlat mutatja meg, milyen vonatkozásban kell árnyalni, mélyrehatóbban elemezni, netán több példával bemutatni e csodálatos rendszer működését. Hiszen Mezzofanti próféta éleslátással jósolta meg, hogy föltűnik majd a nagy költő, író, gondolkodó, aki hitét, meggyőződését meggyőzően igazolja, azaz: igen (e) li. És föltűnt Petőfi, Arany, Ady és igencsak hosszan sorolhatnánk az igazolók névsorát! S kivel mással fejezhetnénk be e kis utóeligazítót, mint Kosztolányival: "Mi pedig úgy érezzük - írta a Világ című lapban 1913 szeptemberében -, hogy e nyelv megújulásának csak most kell elkövetkeznie. Végtelen lehetőségek feszülnek benne_ A francia hidegen kifaragott márványkorlátok közt lépeget, síkos parketten. A német épít és komponál. A mi nyelvünk azonban határtalan és szabad, korlátlan terület, ahol alkotni, játszani és táncolni lehet. Mindenki a képére formálhatja.

Gyönyörű tornája, játéklabdája, a hívő gyermekeknek és zseniknek" Külön köszönet jár a HITEL szerkesztőinek, köztük is elsősorban- Csoóri Sándornak és Lázár Ervinnek, akik bátran vállalták a két tanulmány közlését, valamint a Magyar Élet szerkesztőinek, Beke Györgynek és Serfőző Simonnak. A segítő és támogató Jean-Luc Mareaunak, aki legalább tíz nyelven kitűnően beszél, köztük magyarul és finnül is, és a párizsi Idegen Nyelvek Főiskolájának tanszakvezetője, valamint Tuamo Lahdelma finn egyetemi tanárnak és költőnek, műfordítónak, Gerő Jánosnak szerkesztői támogatásáért a Népszavánál és mindazoknak, akik hajlandók voltak e nyelvészeti "másságot" közreadni.

(vége)